

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах
рукопису

КИЯН ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.9:346.52(043)(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**Адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері
публічних закупівель в Україні**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ /Киян Д.В./

Науковий керівник: Коропатов Олег Миколайович кандидат юридичних наук,
доцент

Одеса – 2025

АНОТАЦІЯ

Киян Д.В. Адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні – кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. - Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2025.

У дисертації здійснено комплексне дослідження адміністративно-правового механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні.

Доведено, що процедури здійснення державних закупівель сприяють забезпеченню суспільства товарами, роботами і послугами у потрібній кількості та належної якості вчасно і на прийнятних договірних відносинах.

Розбудову економічного добробуту важко уявити без повноцінного функціонування механізму проведення прозорих державних закупівель, який здатен забезпечити безперервну взаємодію між усіма представниками економічної системи на макроекономічному рівні.

Визначено механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель – це комплекс заходів і процедур, пов'язаний із урегулюванням суперечок чи конфліктів між учасниками публічних закупівель, як в судовому так і позасудовому порядку.

Проведено аналіз дефініцій поняття публічні закупівлі. Визначено, що публічні закупівлі є досить складним та тривалим процесом, що потребує відповідних знань і належного законодавчого забезпечення.

Закупівля – це сукупність практичних методів та прийомів, що допомагають максимально забезпечити інтереси замовника при проведенні закупівельної кампанії з допомогою конкурсних торгів.

Запропонано власне визначення публічних закупівель, як визначених законодавством процедур, щодо надання послуг чи виконання робіт за кошти державних та місцевих бюджетів на придбання необхідних товарів, робіт і

послуг, що пропонуються учасниками процедур, відповідно до потреб замовника, місця знаходження постачальника, строку дії пропозиції конкурсних торгів, а також включає контроль, нагляд, координацію та моніторинг за проведенням процедур уповноваженими органами.

Проведення публічних закупівель проводиться і на платформах системи Prozorro. Prozorro – це електронна система для проведення публічних закупівель (e-procurement system), яку зараз адмініструє державне підприємство «Prozorro». Вона стала ключовою частиною реформи публічних закупівель в Україні.

Звернуто увагу, що державний контроль за сферою публічних закупівель здійснюють лише строго визначені законодавством суб'єкти державної влади: Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

Визначено, що державний контроль в сфері публічних закупівель – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо законності здійснення, виявлення, запобігання та припинення порушень вимог законодавства суб'єктами публічних закупівель.

Державний контроль здійснюється за допомогою відповідних методів контролю: державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівлі та моніторингу закупівлі.

Наголошено, що державний контроль за здійсненням публічних закупівель має послідовний характер, тобто – контроль здійснюється вже за завершеними процедурами закупівель, і, відповідно, суб'єкти контролю не мають права втручатися в хід проведення закупівель. Відповідні контрольні заходи за результатами торгів не забезпечують прозорості проведення закупівель, а також не сприяють попередженню виявлення порушень.

Розкрито механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів,

як комплекс попереджувальних, процесуальних та організаційних заходів, що здійснюється Антимонопольним комітетом України відносно учасників публічних закупівель, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Запропановано класифікацію нормативно-правових актів, щодо вирішення спорів у сфері публічних закупівель. Виділено наступні види нормативно-правових актів, що регулюють питання вирішення спорів в Україні щодо сфери публічних закупівель: 1) міжнародні договори та угоди (Занальна Декларація прав людини; Закон “Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони” та ін); 2) національні нормативно-правові акти, які можливо поділити на 2 групи: а) загальні- які мають загальні положення і лише «торкаються» питань публічних закупівель (Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Господарський кодекс та ін.); б) спеціальні- регламентують порядок розгляду спорів (Закони України «Про публічні закупівлі» рішення Антимонопольного комітету України, постанови Верховного суда України та ін).

Доведено, щодо внесення змін до Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки у розділ «Стратегічні цілі, завдання та очікувані результати» до підрозділу «Розвиток інституційної структури публічних закупівель» таким змістом: «Особливості публічних закупівель під час дії режиму воєнного стану», звернувши увагу на закупівлі для забезпечення обороноздатності держави.

Внести зміни до Закону України «Про рахункову палату» щодо фіксації в цьому методології здійснення контролю за публічними закупівлями.

Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», щодо визначення конкретного центрального органу державної влади, наприклад, Державну аудиторську службу, що буде здійснювати державний фінансовий контроль за публічними закупівлями.

Аналіз зарубіжного досвіду щодо вирішення спорів в сфері публічних закупівель надало можливість встановити, що спори, як і в Україні вирішуються в судовому (США, Великобританія, Японія та ін) так і в позасудовому порядку (Швейцарія, Італія, Канада та ін).

Досвід Канади пропонуємо застосовувати в діяльності органів що здійснюють розгляд справ в сфері публічних закупівель в Україні, щодо алгоритму підготовки та прийняття рішень Канадським міжнародним торговельним трибуналом.

Принципи розгляду спорів в сфері публічних закупівель в Україні можливо поділити на а) загальні (законності, верховенства права, публічності, науковості) та б) спеціальні (доказовості, достовірності, прозорості, компетентності) та ін.

Статтю 1. Закону України «Про публічні закупівлі» доповнити визначенням «публічні закупівлі» наступного змісту: «Закупівля – це сукупність практичних методів та прийомів, що допомагають максимально забезпечити інтереси замовника при проведенні закупівельної кампанії з допомогою конкурсних торгів. У даному випадку необхідно ототожнювати інтереси замовника та інтереси держави, у зв'язку з тим, що замовник діє передусім в інтересах держави та/або для задоволення потреб суспільства, окремої соціальної групи чи відповідної територіальної громади.

Аналіз норм Закону України «Про публічні закупівлі», щодо оскарження у сфері публічних закупівель надає можливість констатувати наступне:

1) строк розгляду скарги органом оскарження зменшився від 30 робих днів до 15. Також законодавець передбачає спеціальні норми права щодо подання скарг та строків їх розгляду при оскарженні процесу закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони. Так, строк розгляду скарги органом оскарження, у такому випадку, становить три робочі дні з дати надання замовником витребуваних органом оскарження документів, необхідних для розгляду скарги, але не більш ніж 10 робочих днів з дати початку розгляду скарги.

2) важливою для розвитку інституту оскарження є норма права, яка передбачає можливість участі замовника та суб'єкта оскарження у розгляді справи шляхом застосування телекомунікаційних систем в інтерактивному режимі реального часу. Ця норма права розширює права та можливості замовника та суб'єкта оскарження у процесі розгляду справи.

3) норми Закону України «Про публічні закупівля» передбачають, що рішення органу оскарження може бути оскаржене у судовому порядку протягом 30 днів з дня його оприлюднення в електронній системі закупівель. Норма права, яка встановлює можливість оскарження в 30 денний строк з моменту оприлюднення в електронній системі закупівель ускладнить можливість скористатися правом на оскарження особам, які не були безпосередніми учасниками процедури оскарження, але права яких торкалися рішенням, прийнятим Антимонопольним комітетом України.

Розширене тлумачення випадків (підстав) для представництва прокурором інтересів держави в суді не відповідає принципу змагальності, який є однією із засад правосуддя.

Розгляд спорів в сфері публічних закупівель здійснюються, як в судовому (адміністративні суди, цивільні суди, кримінальні суди) так і в

позасудовому засіданні (комісії Антимонопольного комітету України, Рахункова палата та ін).

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, публічні закупівлі, запобігання корупції, вирішення спорів, зарубіжний досвід, державний контроль, законодавство України в сфері публічних закупівель.

ANNOTATION

Kyian D.V. - Administrative-legal mechanism of dispute resolution in the field of public procurement in Ukraine - Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 - Law - Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2025.

The dissertation carries out a comprehensive study of the administrative and legal mechanism for resolving disputes in the field of public procurement in Ukraine.

It is proven that public procurement procedures contribute to providing society with goods, works and services in the required quantity and quality on time and on acceptable contractual terms.

It is difficult to imagine the development of economic well-being without a fully functioning mechanism for conducting transparent public procurement, which is capable of ensuring smooth interaction between all representatives of the economic system at the macroeconomic level.

A mechanism for resolving disputes in the field of public procurement has been determined - this is a set of measures and procedures related to the settlement of disputes or conflicts between participants in public procurement, both in court and out of court.

An analysis of the definitions of the concept of public procurement was conducted. It was determined that public procurement is a rather complex and lengthy process that requires appropriate knowledge and proper legislative support.

Procurement is a set of practical methods and techniques that help to maximize the interests of the customer when conducting a procurement campaign using competitive bidding.

The proposed definition of public procurement as procedures defined by law for the provision of services or performance of work for the funds of state and local budgets for the purchase of necessary goods, works and services offered by the participants of the procedures, in accordance with the needs of the customer, the location of the supplier, the validity period of the competitive bidding offer, and also includes control, supervision, coordination and monitoring of the procedures by authorized bodies.

Public procurement is also carried out on the platforms of the Prozorro system. Prozorro is an electronic system for conducting public procurement (e-procurement system), which is currently administered by the state enterprise "Prozorro". It has become a key part of the public procurement reform in Ukraine.

It is noted that state control over the sphere of public procurement is carried out only by subjects of state power strictly defined by law: the Accounting Chamber, the Antimonopoly Committee of Ukraine and the central executive body that implements state policy in the sphere of state financial control.

It is determined that state control in the sphere of public procurement is the activity of central executive bodies authorized by law, their territorial bodies within the limits of the powers provided for by law, regarding the legality of the implementation, detection, prevention and termination of violations of the requirements of the legislation by subjects of public procurement.

State control is carried out using appropriate control methods: state financial audit, inspection, procurement verification and procurement monitoring. It is emphasized that state control over the implementation of public procurement is of a subsequent nature, that is, control is carried out after the completed procurement procedures, and, accordingly, the subjects of control do not have the right to interfere

in the course of procurement. Appropriate control measures based on the results of bidding do not ensure transparency of procurement, and do not contribute to the prevention of violations.

The mechanism of protection against anticompetitive concerted actions of participants in the public procurement procedure by antimonopoly authorities is disclosed, as a set of preventive, procedural and organizational measures carried out by the Antimonopoly Committee of Ukraine in relation to participants in public procurement that have led or may lead to the prevention, elimination or restriction of competition.

A classification of regulatory legal acts on the resolution of disputes in the field of public procurement is proposed. The following types of regulatory legal acts regulating the resolution of disputes in Ukraine in the field of public procurement are distinguished: 1) international treaties and agreements (Universal Declaration of Human Rights; Law “On Ratification of the Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part”, etc.); 2) national regulatory legal acts, which can be divided into 2 groups: a) general - which have general provisions and only “touch” on public procurement issues (Constitution of Ukraine; Code of Ukraine on Administrative Offenses, Civil Code, Economic Code, etc.); b) special - regulate the procedure for considering disputes (Laws of Ukraine “On Public Procurement”, decisions of the Antimonopoly Committee of Ukraine, resolutions of the Supreme Court of Ukraine, etc.).

It is proved that amendments to the Strategy for Reforming the Public Procurement System for 2024-2026 should be made to the section “Strategic Goals, Objectives and Expected Results” in the subsection “Development of the

Institutional Structure of Public Procurement” with the following content: “Features of Public Procurement during the Martial Law”, paying attention to procurement to ensure the defense capability of the state. To amend the Law of Ukraine “On the Accounting Chamber” to fix therein the methodology for exercising control over public procurement. We propose to amend the Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Financial Control in Ukraine”, to determine a specific central body of state power, for example, the State Audit Service, which will exercise state financial control over public procurement.

Analysis of foreign experience in resolving disputes in the field of public procurement made it possible to establish that disputes, as in Ukraine, are resolved in court (USA, Great Britain, Japan, etc.) and out of court (Switzerland, Italy, Canada, etc.).

We propose to apply the experience of Canada in the activities of bodies that consider cases in the field of public procurement in Ukraine regarding the algorithm for preparing and making decisions by the Canadian International Trade Tribunal.

The principles of considering disputes in the field of public procurement in Ukraine can be divided into a) general (legality, rule of law, publicity, scientificity) and b) special (evidence, reliability, transparency, competence), etc.

Article 1. of the Law of Ukraine “On Public Procurement” shall be supplemented with the definition of “public procurement” of the following content: “Procurement is a set of practical methods and techniques that help to ensure the interests of the customer as much as possible when conducting a procurement campaign through competitive bidding. In this case, it is necessary to identify the interests of the customer and the interests of the state, due to the fact that the

customer acts primarily in the interests of the state and/or to meet the needs of society, a separate social group or a relevant territorial community.

Analysis of the norms of the Law of Ukraine “On Public Procurement” regarding appeals in the field of public procurement allows us to state the following:

1) the term for considering a complaint by the appeals body has been reduced from 30 working days to 15. The legislator also provides for special legal norms regarding the submission of complaints and the terms for their consideration when appealing the process of purchasing goods, works and services for guaranteed provision of defense needs. Thus, the time limit for considering a complaint by the appeal body, in such a case, is three working days from the date the customer provides the documents required by the appeal body and necessary for considering the complaint, but no more than 10 working days from the date the complaint is considered.

2) important for the development of the appeal institution is the legal norm that provides for the possibility of participation of the customer and the subject of the appeal in the consideration of the case through the use of telecommunication systems in interactive real-time mode. This legal norm expands the rights and opportunities of the customer and the subject of the appeal in the process of considering the case. 3) the norms of the Law of Ukraine “On Public Procurement” provide that the decision of the appeal body may be appealed in court within 30 days from the date of its publication in the electronic procurement system. The legal norm that establishes the possibility of an appeal within 30 days from the date of publication in the electronic procurement system will complicate the possibility of exercising the right to appeal for persons who were not direct participants in the appeal procedure, but whose rights were affected by the decision adopted by the

Antimonopoly Committee of Ukraine. The expanded interpretation of cases (grounds) for a prosecutor to represent the interests of the state in court does not comply with the principle of adversarial proceedings, which is one of the foundations of justice.

Disputes in the field of public procurement are considered both in court (administrative courts, civil courts, criminal courts) and in extrajudicial proceedings (commissions of the Antimonopoly Committee of Ukraine, the Accounting Chamber, etc.).

Keywords: administrative and legal mechanism, public procurement, prevention of corruption, dispute resolution, foreign experience, state control, Ukrainian legislation in the field of public procurement.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких відображені основні результати дисертації:

1. Киян Д.В. Поняття та класифікація публічних закупівель в Україні *Юридичний вісник. №33. 2024 С. 95-100.*
2. Киян Д.В. Державний контроль у сфері публічних закупівель в Україні *Право та державне управління. №3. 2024 С. 123-128.*
3. Киян Д.В. Світовий досвід зарубіжних країн під час вирішення спорів у сфері публічних закупівель: інновації та практика застосування *Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. №2.2024. С. 105-109.*

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

4. Киян Д.В. Аналіз змін введених в дію Законом України від 19.09.2019 №114-іх «Про внесення змін до закону України «Про публічні закупівлі» в розрізі удосконалення його антикорупційної складової *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 06 листопада 2020 р.) Одеса, ОДУВС, 2020. 192с., С. 93-95.*
5. Киян Д.В. Деякі питання, щодо публічних закупівель під час воєнного стану *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2022. 225с., С. 112-114.*
6. Киян Д.В. Проблеми реалізації механізму державного контролю в законодавстві України про публічні закупівлі *Актуальні питання запобігання корупції: міжнародний та національний досвід: матеріали всеукраїнського науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 20 грудня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2024. 90с., С.77-80.*

7. Киян Д.В. Щодо участі прокурора у судових справах з питань публічних закупівель *Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період* : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 травня 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 176 с. С.132-134.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ	30
1.1. Теоретичні основи вирішення спорів в системі публічних закупівель в Україні	30
1.2. Правове та організаційне забезпечення механізму проведення публічних закупівель	57
1.3. Державний контроль в сфері публічних закупівель	72
Висновки до розділу 1.	87
РОЗДІЛ II. ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОЦЕДУРА МЕХАНІЗМУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	89
2.1. Механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів	89
2.2. Процедура вирішення спорів між учасниками в комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольного комітету України	101
2.3. Особливості розгляду адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель у судових органах	115
Висновки до розділу 2.	138
РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	141
3.1. Зарубіжний досвід вирішення спорів у сфері публічних закупівель	141

3.2. Шляхи удосконалення законодавства України з питань вирішення спорів, що виникають у процесі публічних закупівель	159
Висновки до розділу 3	167
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175
ДОДАТКИ	196

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК – Автономна Республіка Крим

АМКУ – Антимонопольний комітет України

ВРУ – Верховна Рада України

ВС – Верховний Суд

ГК України – Господарський кодекс України

ДКСУ – Державна казначейська служба України

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄС – Європейський союз

ЕСЗ – електронна система закупівель

КАС – Кодекс адміністративного судочинства України

КМУ – Кабінет Міністрів України

КУ – Конституція України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС - Міністерство внутрішніх справ

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ОВВ – органи виконавчої влади

ОМС – органи місцевого самоврядування

п. – пункт;

ст. – стаття

США – Сполучені Штати Америки

ФРН – Федеративна республіка Німеччина

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦОДФК – Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю

ч. – частина.

ВСТУП

Актуальність теми. Закупівля товарів, робіт та послуг для забезпечення суспільних потреб є однією з ключових функцій держави, реалізація якої ґрунтується на принципах ефективного та раціонального використання бюджетних коштів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах необхідності відновлення зруйнованої інфраструктури України внаслідок військової агресії Російської Федерації, що вимагає належної організації процесу публічних закупівель. Важливим викликом у цій сфері є забезпечення прозорості процедур, запобігання корупційним ризикам та впровадження сучасних механізмів контролю, що дозволить максимально ефективно використовувати державні ресурси для відбудови критично важливих об'єктів та забезпечення життєдіяльності населення [1].

Україна вступила у новий етап економічних реформ, які торкнулися, зокрема, сфери державних закупівель. 2016 рік став переломним у цій галузі, оскільки саме тоді було здійснено докорінні зміни. Першим ключовим кроком стало підписання Президентом України 17 лютого 2016 року нового Закону України «Про публічні закупівлі», який набрав чинності з 1 серпня 2016 року та став обов'язковим для всіх замовників державного сектора. Другим важливим етапом стало повне переведення системи державних закупівель на електронну платформу, що зробило процедури закупівель виключно електронними.

Підписана 27 червня 2014 року у Брюсселі Угода про асоціацію між Україною, Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та державами-членами ЄС стала ключовим кроком у процесі інтеграції України до європейського правового простору. Цей міжнародний договір був одночасно ратифікований Верховною Радою України та Європейським парламентом 16 вересня 2014 року. Відповідно до взятих зобов'язань після укладання Угоди та набуття чинності зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що розпочала функціонувати з 1 січня 2016 року, Україна повинна була

адаптувати своє законодавство у сфері державних закупівель до європейських стандартів. Водночас військові дії та запровадження воєнного стану суттєво змінили динаміку проведення закупівельних процедур, що призвело до значного скорочення обсягів закупівель. За офіційною статистикою електронної системи закупівель, у 2022 році загальна кількість здійснених публічних закупівель скоротилася більш ніж на 45 відсотків у порівнянні з попереднім роком, при цьому кількість завершених процедур сягнула понад 2,8 мільйона гривень, з яких лише понад 160 тисяч були проведені у форматі конкурентних закупівель.

Згідно з офіційними даними Міністерства економіки України за 2022 рік, кількість суб'єктів господарювання, які брали участь у процедурах публічних закупівель, склала 242 067, що демонструє скорочення на майже 9 відсотків порівняно з 2021 роком. При цьому середній показник кількості тендерних пропозицій суттєво варіювався залежно від виду закупівель: у відкритих торгах він становив 2,47, у процедурах відкритих торгів із публікацією англійською мовою, що застосовуються для закупівель, вартість яких перевищує порогові значення ЄС, цей показник складав 2,71, а у випадку закупівель за рамковими угодами досягав 2,87. Також варто зазначити, що у 2022 році понад 250 нерезидентів із 46 різних країн світу взяли участь у системі публічних закупівель України, серед яких найбільшою була кількість учасників з Польщі, Швейцарії, Франції, Туреччини та Литви. Вплив повномасштабної збройної агресії Російської Федерації призвів до неможливості реалізації всіх заходів, передбачених відповідно до затвердженої стратегії розвитку сфери публічних закупівель, унаслідок чого частина завдань, визначених ще у Стратегії 2016-2022 років, залишилася невиконаною. Це зумовлює подальшої гармонізації українського законодавства у сфері державних закупівель із правовими нормами Європейського Союзу, оскільки такий процес має безпосередній вплив на інтеграцію України до європейського правового простору та її статус кандидата на членство в ЄС. Крім того, з урахуванням нових викликів,

спричинених воєнними діями, нагальною є потреба створення дієвих правових механізмів, що дозволять забезпечити ефективне виконання проектів, пов'язаних із післявоєнною відбудовою країни. У цьому контексті публічні закупівлі виступають одним із ключових інструментів, що регулюють укладення договорів між державою та приватним сектором, сприяють вирішенню соціально-економічних проблем, реалізації наукових досліджень, розробці та впровадженню інновацій. Функціонування цього механізму безпосередньо впливає на розвиток стратегічних секторів економіки, забезпечення національної безпеки, ефективність системи охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту та інших сфер суспільного життя. Використовуючи механізм публічних закупівель, держава має змогу задовольняти власні потреби у товарах, роботах і послугах, використовуючи бюджетні кошти. Водночас слід наголосити, що публічні закупівлі є не лише інструментом раціонального витрачання державних фінансів, а й механізмом їх перерозподілу між державними органами, установами, підприємствами та організаціями, що виконують завдання соціальної вагомості. Таким чином, забезпечення належного функціонування системи публічних закупівель має визначальне значення для ефективного використання бюджетних ресурсів та успішної реалізації державної політики у відповідних сферах [1].

Інститут публічних закупівель є складовою частиною адміністративного права, що характеризується імперативним методом правового регулювання, спрямованим на забезпечення належного функціонування державних органів у сфері закупівель та на захист загальносуспільних інтересів. Адміністративно-правовий механізм виступає, з одного боку, для створення належних умов для реалізації державою своїх функцій, а з іншого – забезпечує захист суспільних інтересів, що мають публічний характер. В аспекті дотримання принципів правової визначеності у сфері публічних закупівель ключову роль відіграють реординаційні відносини, що визначають обов'язок державних органів, а також інших суб'єктів, залучених до процесу закупівель, діяти виключно в межах законодавчих приписів. Це надає учасникам процедур

закупівель юридичні підстави вимагати від державних органів та замовників забезпечення прозорості, добросовісності та законності всіх процесів, а у разі порушення цих вимог – можливість звернення за правовим захистом. Правова конструкція розгляду спорів у сфері публічних закупівель містить комплекс правових норм, що надають замовникам і учасникам можливість оскаржувати порушення основоположних принципів проведення тендерних процедур. З огляду на це значення адміністративно-правового регулювання способів розв’язання таких спорів в українському правопорядку постійно зростає, що обумовлює необхідність його ґрунтовного наукового аналізу та правового вдосконалення в контексті адаптації до сучасних європейських стандартів.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці наступних провідних учених, як: Альциванович О.В., Андрійко О.Ф., Баранов С.О., Влялько І.В., Гаврилова А.Г., Гальчинський Л.Ю., Денисова А.В., Довгань М.Ю., Зубар В.В., Казанчук І.Д., Ковалів М.В., Колпаков В.К., Корнієнко М.В., Кравченко В.М., Критенко О.О., Крищенко К.Є., Кулак О.П., Курепіна О.Ю., Малолітнева В.К., Мельников О.С., Миколенко О.І., Міняйло В.П., Мосьондз С.О., Музичук О.М., Наливайко Т.В., Науменко С.М., Новаковець В.М., Олефір А.О., Петруненко Я.В., Пивовар Ю.І., Поклад О.В., Рябченко О.П., Севостьянова Г.С., Селіванова Н.П., Сивицька І.Г., Смиринський В.В., Собакарь А.О., Сошников А.О., Стеценко С.Г., Теленкова Д.Г., Тимошенко К.О., Ткаченко Н.Б., Токарева К.С., Тосько Р.Р., Хаманева М.Ю., Хіміч О.М., Цимбаленко Я.Ю., Шевчук О. М., Ярмачі Х.П. та інші.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки та затвердження операційного плану її реалізації у 2024-2025 роках (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 лютого 2024 року №76-р), відповідно до плану наукових досліджень «Концепція розвитку

адміністративного, адміністративно-процесуального права та фінансового права в умовах євроінтеграції» (на 2016–2020 рр.), загально-університетської теми науково-дослідних робіт «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538) та теми науково-дослідних робіт кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Одеського державного університету внутрішніх справ: «Забезпечення прав, свобод і інтересів людини в сучасних умовах адміністративно-правовими засобами» (державний реєстраційний номер 0121U109272).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 30 жовтня 2020 р. (протокол № 3).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формування теоретико-методологічних основ правового вирішення спорів під час проведення публічних закупівель в Україні та розроблення пропозицій щодо удосконалення адміністративного законодавства України у цій сфері.

Для досягнення цієї мети було поставлено наступні **завдання**:

- здійснити аналіз теоретичних основ вирішення спорів в системі публічних закупівель в Україні;
- проаналізувати правове та організаційне забезпечення механізму проведення публічних закупівель;
- визначити державний контроль в сфері публічних закупівель;
- дослідити механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів;
- надати процедуру вирішення спорів між учасниками в Постійно діючій адміністративній колегії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольного комітету України;
- розкрити особливості розгляду адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель у судових органах;
- узагальнити зарубіжний досвід вирішення спорів у сфері публічних закупівель;

- надати рекомендації та пропозиції щодо удосконалення законодавства України з питань вирішення спорів, що виникають в процесі публічних закупівель.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з адміністративно-правовим забезпеченням вирішення спорів під час проведення публічних закупівель в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження адміністративно-павового механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні були використані такі методи наукового пізнання: діалектичний, історичний, логіко-юридичний, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий. Діалектичний метод використано при дослідженні поняття публічних закупівель та державного контролю в сфері публічних закупівель в Україні (підрозділ 1.1). Історичний метод застосовувався для періодизації законодавства, яке регулює механізм проведення публічних закупівель (підрозділ 1.2). За допомогою логіко-юридичного методу проаналізовано механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів (підрозділ 2.1). Системно-структурний метод застосовано при дослідженні процедури вирішення спорів між учасниками в комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольного комітету України та особливостей розгляду адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель у судових органах (підрозділи 2.2 та 2.3). За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз зарубіжного досвіду вирішення спорів у сфері публічних закупівель (підрозділ 3.1). Формально-логічний метод дозволив узагальнити практику впровадження законодавства України з питань вирішення спорів, що виникають у процесі публічних закупівель (підрозділ 3.2).

Нормативну основу дисертації склали положення Конституції України, законодавчих актах, ухвалених Верховною Радою України, нормативних актів, прийнятих Президентом України, Кабінетом Міністрів України та центральними органами виконавчої влади, а також міжнародні договори, які набули обов'язкової сили для України внаслідок їх ратифікації вищим законодавчим органом держави.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності Антимонопольного комітету України, аналітичні звіти міжнародних інституцій та громадських організацій, данні Єдиного державного реєстру судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням адміністративного механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням адміністративного механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

у перше:

-проаналізовано визначення механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель – це комплекс заходів і процедур, пов'язаний із урегулюванням суперечок чи конфліктів між учасниками публічних закупівель, як в судовому так і позасудовому порядку.

-надано визначення державного контролю в сфері публічних закупівель— це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів в межах повноважень,

передбачених законом, щодо законності здійснення, виявлення, запобігання та припинення порушень вимог законодавства суб'єктами публічних закупівель.

-сформовано визначення механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів, як комплекс попереджувальних, процесуальних та організаційних заходів, що здійснюється Антимонопольним комітетом України відносно учасників публічних закупівель, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

удосконалено:

-термін «публічні закупівлі» охоплює визначені законодавством правові механізми, спрямовані на забезпечення ефективного витрачання бюджетних коштів на придбання товарів, замовлення послуг чи виконання робіт, необхідних для задоволення суспільних потреб. Ці процедури передбачають конкурсний відбір пропозицій учасників відповідно до встановлених критеріїв, що враховують специфіку замовника, місцезнаходження постачальника, строк дії тендерної пропозиції, а також забезпечують здійснення контролю, нагляду, координації та моніторингу з боку уповноважених державних органів з метою дотримання принципів прозорості, законності та ефективності у сфері державних закупівель.

-визначення адміністративно-правовий спір це юридичний конфлікт між фізичними або юридичними особами, з одного боку, і суб'єктом владних повноважень – з іншого, який зумовлений здійсненням останнім управлінських функцій і може вирішуватися як в судовому, так і в позасудовому порядку, із застосуванням спеціальних процедур;

- систему нормативно-правового регулювання вирішення спорів у сфері публічних закупівель, що включає різнорівневі акти, серед яких особливе місце займають міжнародно-правові документи, які визначають основні принципи та зобов'язання України у цій сфері. До таких належать міжнародні угоди, ратифіковані національним законодавством, зокрема Загальна декларація прав людини, яка закріплює фундаментальні правові гарантії, а

також Закон України про ратифікацію Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, який встановлює зобов'язання щодо гармонізації національного законодавства у сфері державних закупівель із європейськими стандартами та процедурами; 2) національні нормативно-правові акти, які можливо поділити на 2 групи: а) загальні- які мають загальні положення і лише «торкаються» питань публічних закупівель (Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Господарський кодекс та ін.); б) спеціальні- регламентують порядок розгляду спорів (Закони України «Про публічні закупівлі» рішення Антимонопольного комітету України, постанови Верховного суду України та ін);.

-охарактеризовано принципи вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні;

-наведено ознаки адміністративно-правових спорів: 1) специфічне становище їхніх суб'єктів – учасників спірних правовідносин; 2) обов'язковим учасником адміністративно-правового спору є наділений владними повноваженнями орган публічного адміністрування, його структурні підрозділи, посадові особи; 3) адміністративно-правовий спір має особливий предмет регулювання, пов'язаний з широким діапазоном напрямків діяльності управлінського характеру; 4) особливий порядок вирішення даної категорії спорів; 5) питання спору належить до галузі адміністративного права; 6) вирішуються як в судовому так і позасудовому порядку;

- *набули подальшого розвитку:*

- застосування досвіду Данії щодо впровадження у цій країні правових та управлінських інновацій у сфері державних закупівель. Правові інновації полягають, по-перше, у наявності прийнятих нормативно-правових актів, які регламентують діяльність та повноваження державного органу при розгляді скарг. По-друге, це наявність нормативно-правових актів, які регулюють процедуру провадження у справі розгляду скарги щодо державних закупівель;

- науковий аналіз нормативно-правового забезпечення механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель;
- позиції стосовно того, що в Україні вирішення спорів в сфері публічних закупівель вирішується, як у судовому так і позасудовому порядку;
- підходи до визначення прийняття рішень в сфері публічних закупівель, як одноособово так і колегіально.

сформульовано пропозиції щодо внесення змін до Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки та затвердження операційного плану її реалізації у 2024-2025 роках, Законів України: «Про Публічні закупівлі», «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», «Про захист економічної конкуренції».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації положення, висновки і рекомендації можуть бути використаними:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових досліджень питань адміністративного механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Одеського державного університету внутрішніх справ від 28.09.2024 р.);

– в освітньому процесі – для підготовки монографій, підручників та посібників з навчальних дисциплін: «Антикорупційне законодавство», «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Одеського державного університету внутрішніх справ від 24.09.2024 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 3 наукових працях які опубліковані у вітчизняних виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, у тому числі основного тексту – 174 сторінки. Робота містить: список використаних джерел- 206 найменувань і 5 додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні основи вирішення спорів в системі публічних закупівель в Україні.

Публічні закупівлі є однією з ключових складових функціонування сучасної держави, оскільки вони забезпечують задоволення потреб суспільства у товарах, роботах та послугах, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Цей процес охоплює широкий спектр діяльності, починаючи від планування закупівель і закінчуючи укладенням договорів з постачальниками, і є важливим інструментом економічного розвитку, соціальної політики та забезпечення функціонування державних інституцій. Однак, через свою складність та масштабність, публічні закупівлі часто стають об'єктом правових конфліктів, що потребують ефективних механізмів їх вирішення. Україна, як держава, яка прагне до європейських стандартів управління, активно впроваджує нові підходи до регулювання публічних закупівель, зокрема через запровадження електронної системи «ProZorro». Ця система спрямована на забезпечення прозорості, конкуренції та ефективності використання бюджетних коштів, що є важливими елементами у боротьбі з корупцією та неефективністю. Однак, навіть незважаючи на суттєві зміни в законодавстві та впровадження сучасних інструментів, публічні закупівлі залишаються сферою, де виникають численні правові конфлікти, пов'язані з порушенням процедур, недотриманням умов договорів, а також зловживаннями з боку учасників процесу.

Адміністративно-правові спори, що виникають у сфері публічних закупівель, мають свою специфіку, зумовлену публічно-правовим характером правовідносин між учасниками процесу. Вони часто виникають через протиріччя між інтересами замовників, постачальників та інших учасників

закупівель, а також через порушення законодавчих норм, що регулюють цю сферу. Такі спори можуть стосуватися як процедурних аспектів проведення закупівель, так і виконання умов укладених договорів, що робить їх складними для вирішення. Саме вирішення адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель може здійснюватися як у судовому, так і в позасудовому порядку. Позасудові механізми, такі як розгляд скарг у спеціалізованих органах, дозволяють швидко та ефективно вирішувати конфлікти, зменшуючи навантаження на судову систему. Однак, судовий порядок залишається важливим інструментом захисту прав учасників закупівель, особливо у випадках, коли порушення мають серйозний характер або коли позасудові механізми виявилися неефективними.

Теоретичні основи вирішення спорів у сфері публічних закупівель ґрунтуються на аналізі адміністративно-правових відносин, що виникають між учасниками процесу, та визначенні специфіки таких спорів. Вони включають розгляд питань, пов'язаних із порушенням процедур закупівель, неналежним виконанням договірних зобов'язань, а також зловживаннями з боку замовників чи постачальників. Важливим аспектом є також дослідження механізмів запобігання корупції та підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що є ключовими завданнями сучасної системи публічних закупівель.

З моменту ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбулися суттєві зміни у сфері взаємодії органів, що здійснюють публічно-владні функції. Законодавче регулювання цієї сфери динамічно розвивається, ухвалюється значна кількість нормативно-правових актів, що регулюють публічне адміністрування та впливають на права, свободи й законні інтереси як фізичних, так і юридичних осіб. Водночас ускладнення адміністративних процедур, у яких беруть участь громадяни та організації, створює необхідність чіткої регламентації правових механізмів врегулювання адміністративних спорів у позасудовому порядку [200, с.105].

Запровадження таких механізмів сприяє швидкому, ефективному та економічно вигідному вирішенню адміністративних спорів із дотриманням принципу конфіденційності, що дозволяє зменшити навантаження на судову систему, мінімізувати фінансові витрати, пов'язані з судовими розглядами, а також знизити ризики ухвалення упереджених рішень на користь державних органів.

Стратегічний курс України на європейську інтеграцію висуває нові вимоги до розвитку державних, правових та соціальних інститутів, що вимагає їх адаптації до сучасних умов [201, с. 252].

Питання юридичних конфліктів, до яких можемо віднести адміністративно-правові спори, викликають особливий інтерес для науковців, оскільки є синтезом проблем конфліктології з положеннями юридичної науки.

Значна частина соціальних конфліктів має правову природу, адже їх виникнення зумовлене юридичними фактами, а врегулювання здійснюється за допомогою правових механізмів, включаючи судові процедури. Відмінною рисою юридичного спору є його безпосередній зв'язок із реалізацією чи порушенням правових норм [203, с.78].

Проблематиці адміністративного спору присвятили свої праці такі науковці, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, А.В. Денисова, В.В.Галунько, В.М. Галунько, І.Б. Коліушко, Т.О.Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, М.В.Корнієнко, Є.Б. Лупарєв, О.М. Пасенюк, Н.Б. Писаренко, О.П. Рябченко, В.А. Сьоміна, Н.Ю. Хаманева, Х.П. Ярмакі та інші. Проте питання зазначеної проблематики потребують подальшого дослідження.

Юридичні конфлікти мають свою специфіку, зумовлену природою правовідносин у сфері виконавчої влади, яка носить публічно-правовий характер. Коли такі правовідносини набувають спірного характеру, вони переростають у різновид юридичного конфлікту, що класифікується як адміністративний спір [204, с. 29].

Складність та багатогранність взаємодії керуючих і керованих суб'єктів у суспільстві нерідко стають причиною різного, а іноді й протилежного

тлумачення цілей і завдань державного управління. Оскільки адміністративно-правові норми реалізуються через суб'єктивне сприйняття їх учасниками правовідносин, це може призводити до виникнення адміністративних спорів [203, с. 78].

Адміністративно-правові спори виникають у сфері публічного адміністрування в процесі реалізації органами публічної адміністрації управлінських функцій. Для цієї категорії спорів є ряд особливостей: 1) специфічне становище їхніх суб'єктів – учасників спірних правовідносин; 2) обов'язковим учасником адміністративно-правового спору є наділений владними повноваженнями орган публічного адміністрування, його структурні підрозділи, посадові особи; 3) адміністративно-правовий спір має особливий предмет регулювання, пов'язаний з широким діапазоном напрямків діяльності управлінського характеру; 4). особливий порядок вирішення данної категорії спорів; 5) питання спору належить до галузі адміністративного права; 6) вирішуються як в судовому так і позасудовому порядку. Це обумовлює необхідність спеціального адміністративно-правового регулювання процедури розгляду адміністративно-правових спорів.

Аналіз особливостей адміністративно-правових спорів дає можливість надати власне визначення цього поняття- адміністративно-правовий спір це юридичний конфлікт між фізичними або юридичними особами, з одного боку, і суб'єктом владних повноважень – з іншого, який зумовлений здійсненням останнім управлінських функцій і може вирішуватися як в судовому, так і в позасудовому порядку, із застосуванням спеціальних процедур.

У юридичній науці поширеною є думка, що спір належить до категорії адміністративно-правових, якщо юридичне питання, яке становить його зміст, а також правовідносини між сторонами, регулюються нормами адміністративного права[205, с. 6].

У спеціалізованій літературі існують різні підходи до визначення поняття позасудового вирішення адміністративних спорів. Прийняття рішення в адміністративному спорі відбувається в межах відповідного провадження,

яке є діяльністю суб'єктів адміністративної влади, зокрема органів виконавчої влади та інших уповноважених органів. Таке провадження спрямоване на розгляд і вирішення адміністративних справ, що виникають у межах адміністративно-правових відносин. Індивідуальні справи, які стають предметом адміністративного спору, розглядаються згідно із встановленим законом порядком, що ґрунтується на визначених правових процедурах. За підсумками розгляду адміністративної справи приймається правозастосовний акт, який офіційно закріплює результати вирішення спору [200, с.105].

Адміністративно-правові спори зазвичай ініціюються керованою стороною, яка відчуває вплив з боку керуючого суб'єкта, такого як орган виконавчої влади або посадова особа. Цей вплив, наприклад, у вигляді видання акта управління, може сприйматися як неправомірний, що порушує права та інтереси керованої сторони. Обидві сторони такого спору мають власну зацікавленість у вирішенні конфлікту на свою користь, що створює протиріччя між ними. Саме це протиріччя стає основою для виникнення адміністративно-правового спору, оскільки суб'єкти вступають у протистояння з метою захисту своїх інтересів та прав. [205, с. 8].

Як зазначає Калантай М.В., адміністративно-правовий спір має складну структуру, яка охоплює не лише учасників і предмет розбіжностей, але й сам механізм конфліктної взаємодії між сторонами, що спрямований на досягнення певних правових результатів. Цей механізм реалізується через дві тісно взаємопов'язані форми вирішення спорів – адміністративну та судову. При цьому значна частина таких спорів розглядається саме у позасудовому порядку, коли особа, незгідна з рішенням іншого суб'єкта адміністративно-правових відносин, подає скаргу до компетентного органу або посадової особи, наділеної повноваженнями переглядати правомірність оскаржуваних дій чи рішень. Такий порядок врегульовано законодавством України, зокрема нормами Закону «Про звернення громадян», який визначає загальні засади та процедури подання і розгляду скарг в адміністративному порядку [203, с. 79].

Позасудовий розгляд адміністративного спору не може бути віднесений до судової концепції, оскільки з цього погляду він розглядається виключно як управлінська діяльність уповноважених суб'єктів. Водночас провадження щодо адміністративно-правових скарг і суперечок може бути досліджене в межах управлінської та комплексної концепції адміністративного процесу. У доктрині адміністративного права визначено специфічні форми позасудового вирішення адміністративних спорів[202].

Державні органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи здійснюють позасудове вирішення спорів у тих випадках, коли втручання суду не є необхідним або коли ця процедура є обов'язковою перед зверненням до суду відповідно до закону[200, с.106].

Однією з ключових особливостей позасудового механізму вирішення адміністративних спорів є його процедурна гнучкість, що проявляється у спрощеному та прискореному порядку вчинення процесуальних дій, а також у широкому колі суб'єктів, уповноважених приймати рішення у таких справах. Окремий варіант цього механізму представлений процедурою розгляду справ про адміністративні правопорушення, оскільки відповідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення їх вирішення може здійснюватися без залучення судових органів. Такий порядок є формою вираження негативної оцінки з боку держави та суспільства щодо протиправних дій у сфері державного управління, що водночас пов'язані з реалізацією владних функцій органів виконавчої влади. Вчинення адміністративного правопорушення слугує юридичною підставою для застосування заходів адміністративної відповідальності, реалізація яких здійснюється в межах адміністративно-процесуальної діяльності.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення є однією із форм адміністративно-процесуальної діяльності, яку здійснюють органи виконавчої влади на центральному та місцевому рівнях, а також їх посадові особи. Цей процес має чіткий процедурний характер, що полягає у застосуванні правових норм, які регулюють адміністративну відповідальність як фізичних, так і

юридичних осіб за вчинені ними правопорушення. Основне завдання такого провадження полягає у забезпеченні повного, об'єктивного та законного розгляду справ про адміністративні правопорушення уповноваженими органами або посадовими особами[200, с.106].

Розгляд адміністративно-деліктного спору завершується винесенням обґрунтованої постанови, яка може містити рішення про накладення адміністративного стягнення або про відмову у його застосуванні, а також передбачає процедуру реалізації прийнятого рішення. Позасудовий порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення спрямований на врегулювання спорів між учасниками адміністративно-процесуальних відносин щодо законності чи незаконності застосування заходів адміністративної відповідальності, забезпечуючи тим самим оперативність реагування на правопорушення у сфері державного управління.

Повноваження щодо вирішення адміністративних спорів та застосування правових санкцій належать до юрисдикційних. У контексті адміністративного провадження юрисдикція визначає перелік органів виконавчої влади та їх посадових осіб, які мають право розглядати певні справи, а також коло питань, що входять до їх компетенції. Ці повноваження базуються на адміністративній правосуб'єктності відповідних органів і осіб, яка включає, зокрема, їх функціональні обов'язки щодо застосування норм матеріального адміністративного права до конкретних ситуацій у межах їх підвідомчої сфери.

Ефективність позасудових процедур під час розгляду адміністративно-деліктних спорів залишається суперечливою. Це пов'язано з тим, що значна кількість позасудових постанов про притягнення до адміністративної відповідальності скасовується в результаті судового контролю. Причини скасування часто полягають у порушенні норм матеріального права, неправильному їх застосуванні органами виконавчої влади або посадовими особами, які складають протоколи про адміністративні правопорушення, а

також у порушенні процесуальних правил під час провадження у таких справах[200, с.106].

Важливу роль у вирішенні адміністративно-правових спорів відіграють судові органи, які забезпечують дотримання законності та захищають права учасників адміністративних процесів.

Конституція України та чинне законодавство гарантують громадянам право звертатися до суду за захистом своїх прав, що стало важливим кроком у зміцненні гарантій прав людини у сфері діяльності виконавчої влади. В умовах принципу поділу влади роль судової системи у захисті прав та законних інтересів громадян значно зростає. Це пояснюється тим, що судовий порядок розгляду адміністративно-правових спорів має низку переваг порівняно з розглядом таких спорів органами виконавчої влади. У рамках судового процесу громадянин та державний орган (або посадова особа) виступають як рівноправні сторони, які мають однакові процесуальні права та обов'язки. Це забезпечує справедливе ставлення до громадянина, який є повноправним учасником адміністративно-правового спору. Відповідно до правової доктрини, яка домінує в більшості європейських держав, забезпечення законності та поваги до прав громадян вимагає розширення переліку справ, що стосуються суперечок між громадянами та адміністративними органами, які підлягають судовому розгляду

Варто підкреслити, що наведені методи вирішення адміністративно-правових спорів не є взаємовиключними, а органи виконавчої влади та судові інстанції, перебуваючи у різноманітних взаємозв'язках, взаємодоповнюють один одного. У цьому контексті адміністративний і судовий порядок вирішення спорів виступають складовими єдиної системи, яка забезпечує дотримання законності та захист прав громадян у правовій державі, заснованій на принципах демократії. Спори адміністративно-правового характеру розглядаються відповідно до норм адміністративного судочинства. Зокрема, згідно з пунктом 1 частини 1 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства,

адміністративною справою є публічно-правовий спір, переданий на розгляд адміністративного суду [199].

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС, публічно-правовий спір визначається як спір, у якому хоча б одна зі сторін здійснює публічно-владні управлінські функції, зокрема у межах делегованих повноважень, і спір виник через виконання або невиконання цих функцій. Також до публічно-правових спорів належать спори, пов'язані з наданням адміністративних послуг суб'єктами владних повноважень, якщо такі послуги передбачені законодавством, або спори, що виникають у зв'язку з порушенням прав учасників виборчого процесу чи референдуму з боку суб'єктів влади чи інших осіб [199].

Згідно з позицією Тимошенко К. О., яка здійснила аналіз положень Кодексу адміністративного судочинства України, можна зробити висновок, що адміністративні суди мають юрисдикцію щодо всіх публічно-правових спорів, за винятком тих, які відповідно до Конституції України та законів України підлягають вирішенню в рамках інших судових процедур. Науковці неодноразово звертали увагу на важливість чіткого розмежування судових юрисдикцій для забезпечення прав і законних інтересів громадян, підкреслюючи, що існує певна невизначеність у розмежуванні предмета конституційної юрисдикції та юрисдикції інших судів, що стосується спорів у сфері публічно-правових відносин [206, с. 13; 91, с. 175].

Позиція Рябченко О.П., полягає в тому, що основна різниця між конституційними та адміністративними правовідносинами полягає в їхньому змістовому аспекті, є обґрунтованою. Хоча обидва зазначені види правовідносин виникають у межах діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, а також пов'язані з організацією їх роботи, конституційні правовідносини мають сутність, що відповідає державнополітичному контексту, тоді як адміністративні правовідносини орієнтовані на організаційно-регулятивні аспекти. Основною метою адміністративної юстиції є забезпечення пріоритету верховенства права над свавіллям органів виконавчої влади, охорона прав і законних інтересів

громадян від незаконних дій чи рішень цих органів, а також підтримка законності в галузі публічного управління [91, с. 176; 203, с.80]. Спеціалізація судової системи обумовлена насамперед необхідністю глибокого вивчення та правильного застосування суддями значного обсягу законодавчих норм, які регулюють розгляд окремих категорій справ у сфері державного управління. Складність таких справ вимагає від суддів високого рівня професіоналізму, оскільки їх правильне вирішення безпосередньо впливає на ефективність функціонування державних інституцій. Адміністративно-правовий спір як правовий феномен охоплює не лише суб'єктів конфлікту та його предмет, а й процес протистояння сторін, який виступає механізмом реалізації їх інтересів. У рамках адміністративного спору можливе виникнення розбіжностей щодо реалізації, надання або порушення прав, свобод чи законних інтересів, тоді як його вирішення передбачає здійснення дій, спрямованих на захист або відновлення порушених прав у встановленій законом формі.

Окремої уваги заслуговує інститут публічних закупівель, який є одним із ключових механізмів створення громадських благ через раціональне використання державних коштів та стимулювання конкурентних відносин у економіці. Публічні закупівлі товарів, робіт та послуг за рахунок бюджетних коштів займають значну частку в економіці розвинених країн, від 6% до 21% ВВП. Такі масштаби свідчать про те, що публічні закупівлі не лише формують ринки товарів, робіт і послуг, але й суттєво впливають на рівень витрат та споживання. В Україні гармонізація сфери публічних закупівель із стандартами Європейського Союзу дозволила перевести всі процедури закупівель у електронний формат, що забезпечило прозорість та відкритість даних про перебіг процедур. Впровадження електронної системи «Прозоро» створило умови для рівного доступу до інформації всіх учасників закупівель, що є важливим кроком у боротьбі з корупцією та підвищенні ефективності використання державних коштів [2, с.1; 200, с.105].

Процедури державних закупівель виконують ключову роль у забезпеченні суспільства товарами, роботами та послугами, які повинні

відповідати вимогам належної якості, своєчасності та справедливих умов їх надання. Цей механізм є важливим елементом економічного розвитку, оскільки забезпечує стабільну взаємодію між усіма учасниками економічної системи на макроекономічному рівні, сприяючи формуванню ефективних ринкових відносин. Успішне виконання державою своїх функцій потребує вирішення двох стратегічно значущих завдань: по-перше, приведення функціональних обов'язків держави у відповідність до її потенціалу, що включає здатність уряду ефективно реалізовувати політичні рішення та по-друге, підвищення ефективності діяльності державних інститутів через впровадження чітких регуляторних механізмів, які забезпечують прозорість і відповідальність у процесі управління. [3; 4, с.140].

Однією з ключових функцій держави є забезпечення економічного розвитку, і в цьому контексті державні закупівлі виступають важливим інструментом, здатним стимулювати економічні зміни. Перехід від державної економіки до ринкової моделі організації господарських відносин виявив обмеженість ринкових механізмів у формуванні ефективних економічних зв'язків без втручання держави. У міжнародній практиці основним способом подолання цієї проблеми стало впровадження системи державних закупівель, яка регулюється спеціальними нормативними актами. Ця система включає комплекс взаємопов'язаних інституцій, що діють у межах чітко визначеного правового поля та використовують як конкурентні, так і неконкурентні методи закупівель для досягнення економічних цілей.

Публічні закупівлі є досить складним та тривалим процесом, що потребує відповідних знань і належного законодавчого забезпечення.

Публічна закупівля - придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України «Про публічні закупівлі»[5].

Згідно з положеннями статті 1 Закону України «Про публічні закупівлі» [5], публічні закупівлі визначаються як процес придбання товарів, робіт або послуг, який здійснюється підприємствами чи установами за рахунок державних коштів. До таких коштів належать асигнування з державного

бюджету та бюджетів органів місцевого самоврядування, ресурси державного матеріального резерву, кошти, виділені для виконання оборонного замовлення, фінансування Аграрного фонду, Національного банку України, державних цільових фондів, а також кошти, надані замовникам під гарантії Кабінету Міністрів України та інші джерела фінансування, передбачені законодавством [5].

На сьогодні у світі відсутнє єдино визнане тлумачення поняття «публічні закупівлі»[6, с.95]. Різні дослідники пропонують свої підходи до визначення цього терміну.

Науковець Влялько І. В. у своїх дослідженнях наголошує на тому, що державні закупівлі являють собою процес придбання товарів, робіт та послуг на конкурентній основі, який здійснюється відповідно до чітко встановлених правил та умов за рахунок державних коштів. Основною метою таких закупівель є забезпечення стабільного функціонування держави та підтримка її життєдіяльності на належному рівні, що включає в себе як економічні, так і соціальні аспекти. [7, с.109-110].

Сидоренко О. А. вносить пропозиції розглядати публічні закупівлі як певну кладову механізму державного регулювання [8, с. 90].

Вчений М. Ю. Довгань розглядає публічні закупівлі як інституційний елемент державного замовлення, визначаючи їх як механізм реалізації державних потреб через придбання товарів, робіт та послуг публічною адміністрацією за рахунок державних коштів. Цей процес здійснюється на конкурентній основі, хоча в окремих випадках, передбачених законодавством, можливе проведення закупівель без конкурентного відбору. Основною метою публічних закупівель є задоволення публічного інтересу, що досягається шляхом дотримання чітко встановлених процедур, спрямованих на забезпечення прозорості, ефективності та раціонального використання бюджетних коштів. [9, с. 180-181].

Науковець Критенко О. О. підкреслює, що публічні закупівлі є специфічною формою діяльності держави, яка регламентована

законодавством і спрямована на придбання товарів, робіт та послуг з максимальною ефективністю та мінімальними витратами. Цей механізм не лише забезпечує функціонування державних інституцій, але й виконує стратегічну роль у розвитку національної економіки, стимулюючи розвиток ключових галузей та підтримуючи соціальну політику. Водночас Новаковець В.М. розглядає публічні закупівлі через призму фінансово-правового регулювання, визначаючи їх як спеціалізований інструмент, який застосовується для формування, раціонального розподілу та ефективного використання публічних фінансових ресурсів. Цей інструмент реалізується в рамках правовідносин, спрямованих на задоволення публічного інтересу шляхом придбання товарів, робіт і послуг за рахунок державних коштів, що підкреслює його значення як механізму забезпечення прозорості, економічної доцільності та соціальної спрямованості у використанні публічних ресурсів [11, с. 112; 10, с. 25].

Петруненко Я.В. акцентує увагу на тому, що публічні закупівлі є ринковою операцією, яка зберігає за ринком функцію «прийняття рішень», активно використовуючи конкурентну боротьбу між постачальниками товарів та послуг для досягнення оптимальних результатів. Цей підхід дозволяє максимально ефективно використовувати переваги ринкових механізмів, забезпечуючи прозорість та економічну доцільність у процесі закупівель. У той же час Ткаченко Н.Б. та Уманців Ю.М. розглядають закупівлі як комплекс практичних методів і прийомів, спрямованих на забезпечення інтересів замовника через організацію конкурсних торгів. Вони підкреслюють, що інтереси замовника нерозривно пов'язані з інтересами держави, оскільки замовник діє від імені держави або для задоволення потреб суспільства, окремих соціальних груп чи територіальних громад. Таким чином, публічні закупівлі виступають як інструмент реалізації публічного інтересу, що поєднує економічну ефективність із соціальною спрямованістю. [12, с. 111-112; 13, с. 83-84;].

Важливо розрізняти потреби замовника та інтереси суспільства (споживача), оскільки ці категорії не завжди збігаються. У такому контексті концепція прок'юременту, яка акцентує увагу на задоволенні потреб замовника, виглядає недостатньо обґрунтованою, враховуючи соціальну функцію держави та її зобов'язання перед суспільством. Більшість дослідників, які вивчають проблематику державних та публічних закупівель, підкреслюють їхню ключову роль у розвитку національної економіки та реалізації економічної політики держави. Зокрема, J.G. Murray зазначає, що публічні закупівлі в будь-якій державі, незалежно від рівня її економічного розвитку, повинні бути спрямовані на вирішення як тактичних, так і стратегічних завдань, що включає не лише ефективне використання ресурсів, але й забезпечення довгострокових інтересів суспільства [14, с. 429].

Науковець Борсук Н. Я. розглядає систему державних закупівель як один із сильних інструментів державного регулювання економічних чинників, який сприяє розвитку конкурентного середовища та вирішенню соціальних завдань. Вона підкреслює, що основною метою державної політики у сфері закупівель є забезпечення ефективності виконання цих процедур, що передбачає придбання товарів, робіт та послуг найвищої якості за мінімально можливою ціною. О.С. Мельников, у свою чергу, акцентує увагу на тому, що публічні закупівлі мають на меті досягнення економії державних коштів шляхом зниження закупівельних цін, що забезпечується за рахунок залучення максимально широкого кола постачальників. [15, с. 92-93; 16, с. 130-131].

Вчені Уманців Ю.М. та Ткаченко Н.Б. та вказують на те, що публічні закупівлі передбачають виконання державою низки функцій, спрямованих на підвищення рівня керованості, запобігання неконтрольованому зростанню витрат та оптимізацію використання бюджетних коштів. Цей механізм дозволяє ефективно управляти матеріальними потоками, забезпечуючи їх відповідність ринковим умовам. Через укладення державних договорів про закупівлю вирішуються ключові соціально-економічні завдання, зокрема забезпечення наукових досліджень, розробка та впровадження інноваційних

технологій, що сприяє розвитку економіки та підвищенню конкурентоспроможності держави [13, с. 85-86].

Науковець Кулак О.П. підкреслює, що публічні закупівлі виконують низку важливих функцій, які впливають на економічну систему. Зокрема, вони забезпечують матеріально-технічне забезпечення діяльності державних інституцій, які фінансуються за рахунок державного та місцевого бюджетів. Крім того, публічні закупівлі сприяють створенню нових робочих місць через придбання державою певних товарів, робіт та послуг, що, у свою чергу, підвищує платоспроможність населення та позитивно впливає на розвиток інших галузей економіки. Важливим аспектом є також регулювання ринкової кон'юнктури економічними методами, коли держава виступає як значний покупець, здатний впливати на попит або пропозицію. У разі необхідності держава може здійснювати товарну інтервенцію, тим самим відновлюючи баланс між попитом і пропозицією на ринку певної продукції. [17, с. 177].

Смотрицька І.І. підтримує думку про те, що система публічних закупівель виконує не лише функцію забезпечення державних потреб, але й виступає важливим інститутом державного регулювання та інструментом економічної політики. Цей механізм дозволяє державі ефективно впливати на економічні процеси, забезпечуючи стабільність та розвиток ключових галузей. А науковець Зубар В. В., у свою чергу, акцентує увагу на тому, що головною метою розвитку системи державних закупівель є досягнення економії бюджетних коштів та мінімізація корупційних ризиків. Він вважає, що цього можна досягти через централізацію закупівельних процесів у поєднанні із застосуванням сучасних та прогресивних методів їх організації. [6, с. 96; 18, с. 19-20].

Погоджуємось з думкою Паппасу С.І. який вказує на те, що ефективна політика у сфері державних закупівель, спрямована на мінімізацію неефективного використання бюджетних коштів та запобігання корупційним практикам, може стати важливим інструментом підвищення довіри платників податків до дій уряду. Така політика демонструє, що державні кошти

використовуються відповідно до їх призначення, що є ключовим фактором у формуванні позитивного іміджу державних інституцій. Хоча боротьба з корупцією не є прямим завданням державних закупівель, вдосконалення їх процедур може суттєво сприяти зменшенню корупційних ризиків, забезпечуючи прозорість та підзвітність у використанні публічних ресурсів [19, с. 78-79].

Науковець Новаковець В.М. підтримує позицію попередніх дослідників, визначаючи головними цілями державних закупівель підвищення ефективності використання коштів публічних фондів на всіх рівнях, оптимізацію управління фінансовими потоками, запобігання неконтрольованому зростанню витрат та досягнення економії бюджетних коштів. Ці завдання спрямовані на забезпечення раціонального використання державних ресурсів і підвищення прозорості у фінансовій сфері. А, науковець Шевчук О.М., у свою чергу, акцентує увагу на значенні державних закупівель у контексті захисту внутрішнього ринку, зокрема через підтримку вітчизняних виробників. Вона розглядає публічні закупівлі як інструмент створення преференційних умов для місцевих підприємств, що може включати обмеження участі іноземних виробників або встановлення спеціальних вимог до цінових пропозицій. Такий підхід є особливо актуальним у умовах воєнного стану, коли підтримка національного бізнесу стає одним із пріоритетів державної політики. Ця концепція заслуговує на увагу, оскільки вона поєднує економічні інтереси держави зі стратегічними завданнями зміцнення національної економіки [11, с. 109-110; 20, с. 199].

Підтримуємо підхід вчених Альциванович О. В. та Цимбаленко Я. Ю., які описують публічні закупівлі як послідовність етапів, що утворюють чітку, законодавчо закріплену процедуру. Ця процедура базується на конкурентних засадах і має на меті закупівлю товарів, робіт або послуг за кошти державного та місцевих бюджетів. Учасники процедур пропонують свої рішення, які оцінюються замовником з урахуванням таких параметрів, як якість, вартість, обсяги, терміни виконання, місцезнаходження постачальника, термін дії

пропозиції тощо. Основне завдання таких закупівель – виконання функцій публічної адміністрації, а також забезпечення контролю, нагляду, координації та моніторингу з боку уповноважених органів [6, с.96].

На основі аналізу існуючих підходів до визначення публічних закупівель можна сформулювати власне визначення цього поняття. Публічні закупівлі – це законодавчо врегульовані процедури, спрямовані на придбання товарів, робіт та послуг за рахунок державних або місцевих бюджетів. Ці процедури враховують потреби замовника, місцезнаходження постачальника, термін дії пропозицій, а також включають контроль, нагляд, координацію та моніторинг з боку уповноважених органів [112,с.97].

Проведення замовником відкритого тендерного процесу не завжди є достатньою гарантією забезпечення принципів справедливої конкуренції серед суб'єктів господарювання, які надають товари, виконують роботи чи послуги. Навіть за умови формального дотримання процедур публічних закупівель, існує ризик викривлення конкурентного середовища, що може призводити до порушення рівних умов участі для всіх потенційних постачальників. Це обумовлено низкою факторів, серед яких можна виділити можливість впливу на оцінку пропозицій, недостатню прозорість критеріїв відбору або наявність прихованих обмежень, що унеможлиблюють реальну конкуренцію. Таким чином, навіть при зовнішньому дотриманні процедурних норм, досягнення об'єктивності та неупередженості у процесі закупівель залишається складним завданням, яке вимагає подальшого вдосконалення механізмів регулювання та контролю. Раніше система державних закупівель в Україні була однією з найбільш корумпованих сфер, де все ґрунтувалося на особистих домовленостях та закритості процесів. Це створювало широкі можливості для махінацій і виключало з процесу добросовісних учасників, які прагнули працювати прозоро[6, с.96].

До впровадження системи ProZorro у 2015 році українська влада щороку витрачала близько 10 мільярдів євро на державні закупівлі. Однак, за різними

оцінками, приблизно 20% цієї суми втрачалися через корупцію та неефективне управління [21].

Система ProZorro дозволила отримувати інформацію щодо публічних закупівель у відкритому вигляді. Але ця система не здатна протидіяти корупції, знівелювати тендерні змови чи протидіяти необ'єктивному завищенню цінової пропозиції [21].

Щодо корупції в державних закупівлях, Світовий банк у своєму «Керівництві з прок'юременту» визначає її так: «Корупція – це пропозиція, передача, отримання або вимагання будь-яких цінностей з метою впливу на дії державного службовця під час конкурсного відбору або виконання контракту»[21].

Світовий банк визначає шахрайство у сфері публічних закупівель як навмисне подання неправдивих даних або фактів з метою впливу на процес конкурсного відбору або виконання контракту, що призводить до збитків для позичальника. Це явище включає змову між учасниками торгів, яка може відбуватися до або після подання пропозицій, з метою штучного завищення цін до неконкурентного рівня, що позбавляє позичальника переваг вільної та відкритої конкуренції. Важливо зазначити, що маніпуляції під час проведення публічних закупівель не завжди безпосередньо пов'язані з корупцією, проте вони часто мають схожі ознаки та можуть стати передумовою для виникнення корупційних дій. Корупційний ризик у сфері публічних закупівель розглядається як ймовірність виникнення події корупційного характеру, яка може суттєво перешкодити досягненню цілей та завдань, поставлених перед цими процедурами. Таким чином, шахрайство та корупційні ризики є серйозними викликами для ефективного функціонування системи публічних закупівель, що вимагає впровадження комплексних заходів для їх запобігання [21; 22, с. 30].

У процесі проведення закупівель виділяють низку загальних ризиків, які можуть вплинути на ефективність та результативність процедур. До них належать ризики техніко-технологічного характеру, такі як збої в роботі

інформаційно-телекомунікаційних систем або проблеми з синхронізацією даних між різними платформами. Ризики ринкового середовища включають коливання валютних курсів, що може вплинути на вартість закупівель. Питання безпеки охоплюють інформаційну та фінансово-економічну складові, які можуть бути під загрозою через кібератаки або інші загрози.

Ризики, пов'язані з персоналом, виникають через недостатню кваліфікацію працівників або недобросовісне виконання ними своїх обов'язків. Політичні ризики включають зміни законодавства, які можуть вплинути на умови проведення закупівель, а криміногенні ризики пов'язані з несанкціонованим доступом до систем або іншими протиправними діями.

Проте, як зазначає Олефір А.О., цей перелік не є вичерпним, оскільки зловживання можуть виникати на будь-якому етапі закупівельного процесу, і їхня протиправність часто залишається непомітною через формальну відповідність законодавству. Це підкреслює необхідність постійного вдосконалення механізмів закупівель для мінімізації ризиків та забезпечення прозорості процедур [23, с. 208; 24].

Проблематика зловживань у сфері публічних закупівель проявляється вже на початкових етапах організації конкурсних процедур, зокрема під час оприлюднення інформації та розробки тендерної документації. Одним із найбільш поширених порушень є формулювання нечітких або надмірно жорстких вимог до учасників, що створює штучні бар'єри для входу на ринок та обмежує конкуренцію. Не менш серйозною проблемою є невизначеність у описі предмету закупівлі, яка ускладнює для потенційних учасників можливість адекватно оцінити характеристики товарів, робіт чи послуг.

Ще одним поширеним методом маніпуляцій є вузьке специфікування технічних параметрів, які відповідають лише одному постачальнику, що фактично виключає інших конкурентів із процесу. Корупційні ризики також часто виникають на етапі визначення предмету закупівлі, де можлива умисна чи неумисна підміна ключових умов договору. Наприклад, у випадках закупівлі робіт з монтажу обладнання може виявитися, що основна вартість

припадає на саме обладнання, а не на роботи з його встановлення. Такі ситуації часто є наслідком законодавчої невизначеності або надмірно деталізованих умов, що робить їх об'єктом численних оскаржень.

У контексті допорогових закупівель також часто порушуються принципи конкуренції, зокрема через вказівку конкретних торговельних марок без можливості заміни на еквіваленти. Окремої уваги заслуговують процедурні порушення, які виникають під час проведення торгів та оцінки пропозицій. До них належать необґрунтоване відхилення заявок окремих учасників, неправомірне визначення переможця, надання неповних або навмисно нечітких роз'яснень щодо умов закупівлі, розкриття конфіденційної інформації про пропозиції окремим учасникам, допущення до оцінювання пропозицій учасників, які не відповідають вимогам документації, а також участь у торгах фіктивних (одноденних) компаній. Крім того, широко поширеним є фальсифікація документів, що значно підриває довіру до механізмів публічних закупівель.

На етапі оцінки потреб можуть виникати такі корупційні ризики: затвердження закупівель непотрібних, занижених або завищених за обсягом, низькоякісних або надмірно розкішних товарів; закупівля товарів, які не є необхідними в найближчому майбутньому; або придбання товарів, які можуть бути доставлені в момент, коли вони вже втратять свою актуальність. Для оцінки вартості товарів, послуг чи робіт необхідно провести ретельне дослідження ринку, щоб визначити реальні витрати на закупівлю [6, с.100].

Ціни в тендерних пропозиціях, які значно перевищують ринкові, можуть свідчити про змову між учасниками або штучне закріплення цін. Укладення контракту з компанією, яка запропонувала ціну, значно вищу за ринкову, може вказувати на змову між цією компанією-переможцем та відповідальним за закупівлі посадовцем. На практиці часто трапляються випадки, коли: неконкурентні процедури застосовуються без належного обґрунтування або з порушенням законодавчих вимог; неконкурентні процедури використовуються через прогалини в законодавстві, наприклад, розділення

контракту на частини для уникнення конкурсних процедур, що вимагаються для більших сум, або створення штучної нагальної потреби, або продовження існуючих проектів без достатніх підстав.

Тендерна документація повинна містити всі вимоги, яким мають відповідати учасники, та чіткі підходи до їх оцінки. Інакше виникає ситуація, коли тендерна документація або умови закупівлі формулюються таким чином, що лише одна компанія може їм відповідати, що робить конкуренцію обмеженою або неможливою. Замовник може застосовувати маніпулятивні критерії відбору та вибору переможця, що створює корупційний ризик.

Тендерні пропозиції повинні оцінюватися виключно на основі заздалегідь встановлених критеріїв. Нечіткі визначення критеріїв відбору роблять процес суб'єктивним, а не об'єктивним[25, с. 80]. Окрім порушень у процедурі проведення торгів, до корупційних проблем також можна віднести практику змов між учасниками торгів, спрямовану на отримання переваги одним із них. Проблема змов у сфері закупівель є актуальною для багатьох країн, особливо для держав із невеликою кількістю населення, таких як Португалія.

Український ринок публічних закупівель стикається з серйозною проблемою корупційних зловживань, які детально досліджують такі фахівці, як Гальчинський Л. Ю., Дудар А. А., Мельников О.С. та Севостьянова Г. С..

Вчені вказують на поширені схеми, за яких учасники торгів організовують змову ще до початку процедури закупівлі. Суть таких змов полягає в тому, що конкуренти заздалегідь домовляються про те, хто з них подасть «найкращу» пропозицію, щоб гарантовано отримати контракт. У деяких випадках потенційні учасники взагалі відмовляються від подання тендерних пропозицій, але частіше вони навмисно подають заявки із завищеними цінами або заниженими показниками якості. Переможець, який визначається заздалегідь, згодом компенсує іншим учасникам змови частину отриманого прибутку. Це може відбуватися як у прямій формі, наприклад,

через грошові виплати, так і в непрямій, зокрема через надання субпідрядів або інші форми взаєморозрахунків [21; 26; 27; 28; 29].

Українська практика також демонструє випадки, коли замовники не вказують у тендерній документації технічні вимоги до предмету закупівлі, особливо якщо він має специфічний характер. Це створює труднощі для потенційних учасників, які змушені звертатися до замовника за додатковими роз'ясненнями. Оскільки інформація в системі закупівель є доступною та відкритою для всіх учасників і проведення таких закупівель в електронному форматі сприяє розвитку не тільки малого але і середнього бізнесу.

Проте, незважаючи на широке впровадження електронної системи «ProZorro», важливо враховувати, що її функціонал обмежується лише організацією та проведенням процедур закупівель. Ключові етапи, такі як попереднє планування закупівельної діяльності, формування об'єктивних вимог з боку замовників, а також контроль за виконанням (або невиконанням) умов укладених договорів, залишаються поза межами цієї системи. Такі обмеження створюють значні ризики для виникнення маніпуляцій, оскільки саме на цих етапах можуть відбуватися зловживання, які не піддаються автоматизованому моніторингу.

Система «ProZorro», незважаючи на свою інноваційність та орієнтацію на прозорість, не позбавлена певних проблем, пов'язаних із порушеннями процедур закупівель. Серед найпоширеніших зловживань можна виділити ухилення від проведення конкурентних процедур, встановлення завищених або надмірно специфічних вимог у тендерній документації, безпідставну дискваліфікацію учасників, організацію змов між постачальниками, розділення закупівель на менші лоти для обходу порогових значень, а також штучне підвищення вартості контракту через введення додаткових умов. Особливої уваги заслуговують корупційні ризики, які виникають на етапі оплати та контролю виконання договору. Зокрема, часто зустрічаються спроби переглянути умови контракту після визначення переможця, але до моменту підписання документів. Це суперечить нормам Закону про публічні закупівлі,

який категорично забороняє будь-які переговори після подання пропозицій. Винятки дозволені лише у випадках, коли обрана процедура закупівлі передбачає діалог між замовником і учасником, наприклад, у рамках переговорної процедури [30].

Усі рішення, ухвалені під час закупівель, повинні бути документально підтверджені, включаючи протокол оцінки, який містить результати оцінки учасників та їхніх пропозицій. Якщо цього не робити, можливі маніпуляції при оцінюванні відповідності критеріям та технічним вимогам. Наслідком таких дій може стати змова між корумпованою компанією та посадовою особою, що призводить до зростання цін через внесення змін до контракту [30].

Субпідрядники часто обираються непрозоро, що дозволяє їм уникнути відповідальності за якість виконаної роботи. Серед типових корупційних ризиків на етапі оплати, контролю та проведення аудиту можна виділити: оплату товарів або послуг, які не були поставлені; навмисне затягування виконання договірних зобов'язань підрядниками та постачальниками з метою подовження термінів роботи та збільшення її вартості; нестягнення замовниками штрафів і пені з переможців торгів, які порушують умови договору або виконують його неналежним чином [30].

Україна стикається з серйозними викликами у сфері вирішення спорів, пов'язаних із публічними закупівлями. Такі спори часто виникають через зловживання, які проявляються у випадках передчасної оплати або необґрунтованого затягування розрахунків з боку замовників. Чинне законодавство вимагає від замовників публікувати звіти про виконання договорів, проте багато з них ігнорують цю вимогу, що створює додаткові підстави для виникнення конфліктних ситуацій. Ці аспекти свідчать про те, що навіть після прийняття оновленого законодавства у сфері публічних закупівель залишаються невирішеними ключові проблеми, такі як відсутність ефективного контролю за правозастосуванням та збереження корупційних ризиків, що призводить до постійного виникнення спорів.

Провівши аналіз різних підходів до визначення публічних закупівель, можна зробити висновок, що це комплексна, багатоетапна процедура, яка регулюється законодавством і здійснюється на конкурентній основі. Її метою є закупівля товарів, робіт та послуг за рахунок державних або місцевих бюджетних коштів, що відповідають потребам замовника (розпорядника коштів). Вибір постачальника здійснюється з урахуванням таких критеріїв, як якість, ціна, кількість, строки поставки, місцезнаходження постачальника, термін дії пропозиції та інших умов. Публічні закупівлі також включають контроль, нагляд, координацію та моніторинг з боку уповноважених органів, що забезпечує реалізацію функцій публічної адміністрації та дотримання принципів прозорості та ефективності. Публічні закупівлі відіграють ключову роль у забезпеченні потреб держави в товарах, роботах та послугах, необхідних для виконання її функцій. Основна мета цих процедур полягає в отриманні продукції належної якості за мінімальні бюджетні витрати, що сприяє ефективному використанню державних коштів. Однак у процесі їх здійснення часто виникають порушення, які мають ознаки корупційного ризику. Серед таких порушень можна виділити маніпуляції зі складом учасників, що дозволяють уникнути конкурентних процедур і використовувати спрощені механізми, такі як пряме укладення договорів або закупівля в одного постачальника. Також поширеним є розробка технічних умов або завдань, які сприяють перевазі певного продукту чи послуги або виключають потенційних учасників з процесу.

Іншим серйозним порушенням є встановлення критеріїв оцінки тендерних пропозицій, які не відповідають реальним вимогам закупівлі і є дискримінаційними для окремих постачальників. Зловживання також часто пов'язані з використанням «закритих» процедур, таких як торги з обмеженою участю, запит цінкових пропозицій або закупівля в одного виконавця. До цього ж переліку можна віднести розробку умов контрактів, які явно сприяють певному постачальнику, прийняття недостовірної інформації або пропозицій,

що не відповідають установленим вимогам, а також маніпулювання процесом прийняття рішень у рамках роботи тендерного комітету [6, с.101].

Сучасним інструментом протидії корупції у сфері публічних закупівель в Україні є електронна інформаційно-телекомунікаційна система ProZorro. Ця платформа забезпечує проведення закупівельних процедур, створення, розміщення, оприлюднення та обмін інформацією в електронному форматі, що сприяє збільшенню прозорості ринку та формуванню конкурентного середовища. Основна мета системи полягає в отриманні найкращих пропозицій шляхом запобігання корупційним практикам. ProZorro стала ефективним механізмом, який порушив усталені протиправні схеми, змусивши всіх учасників закупівельного процесу діяти в рамках законодавчо затвердженого формату. Переведення закупівель у цифровий простір дозволяє виявляти корупційні дії на всіх етапах процедур та вживати заходів для їх нейтралізації. Перспективи розвитку електронних закупівель безпосередньо залежать від здатності держави реформувати неефективні елементи системи, забезпечивши дійсно прозорі та відкриті процедури. У подальшому необхідно продовжувати вдосконалювати процес впровадження системи електронних закупівель та механізмів електронного оскарження. Важливо враховувати, що ProZorro є лише інструментом виявлення корупції, а її ефективність залежить від здатності усунути існуючі недоліки. Це включає забезпечення невідворотності покарання за порушення законодавства, а також активне використання публічного модуля аналітики, який дозволяє здійснювати безперервний моніторинг та контроль за закупівлями, сприяючи підвищенню прозорості та підзвітності.

Окремої уваги заслуговує питання класифікації державних закупівель, яке залишається недостатньо врегульованим. Наприклад, Жуков В.В. пропонує поділяти закупівлі на дві основні категорії: закупівлі товарів, робіт і послуг у рамках державного замовлення (наприклад, закупівля озброєння військовими відомствами) та закупівлі, пов'язані з реалізацією проектів, які фінансуються за рахунок державних коштів (у цьому випадку закупівлі

здійснюються недержавними організаціями або підприємствами, які отримали бюджетні кошти для виконання певних завдань). Такий підхід підкреслює різноманітність закупівельних процесів та необхідність їх детального регулювання)[31, с. 48].

Публічні закупівлі можуть бути класифіковані за різними критеріями, що дозволяє більш глибоко аналізувати природу та механізми їх реалізації. Одним із ключових підходів є поділ закупівель за суттю на конкурентні (які включають конкурсні та позаконкурсні процедури) та неконкурентні (наприклад, закупівля у єдиного постачальника). Окремо варто виділити класифікацію за архітектурою організації закупівель, яка передбачає централізовану, децентралізовану та змішану моделі. Централізована модель передбачає створення спеціального органу, який відповідає за закупівлі, формує обсяги продукції та визначає перелік замовників. Децентралізована модель, навпаки, передбачає, що закупівельний процес здійснюється під керівництвом розпорядників бюджетних коштів. Змішана модель поєднує елементи обох підходів, що дозволяє забезпечити гнучкість та ефективність у різних умовах.

На основі аналізу існуючих класифікацій можна запропонувати більш детальний підхід до розподілу публічних закупівель. Зокрема, їх можна класифікувати за суттю на конкурентні (конкурсні та позаконкурсні) та неконкурентні (закупівля у єдиного джерела). За архітектурою моделі закупівлі поділяються на централізовану, децентралізовану та змішану. Також важливим критерієм є сторона, яка укладає рамкову угоду: це може бути безпосередньо замовник або централізована закупівельна організація. Залежно від процедури закупівлі можуть бути загальними або спрощеними. Окремо варто враховувати спосіб укладання договору: з використанням електронної системи закупівель або без неї [31, с. 49].

Механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель – це комплекс заходів і процедур, пов'язаний із урегулюванням суперечок чи конфліктів між учасниками публічних закупівель, як в судовому так і позасудовому порядку.

Таким чином, ефективність механізму вирішення адміністративних спорів є важливим індикатором рівня правової державності, оскільки вона безпосередньо пов'язана з ефективністю адміністративно-правових норм, які регулюють позасудові процедури врегулювання конфліктів. Цей механізм включає діяльність уповноважених органів та їх посадових осіб, які забезпечують реалізацію відповідних правових норм і дотримання законності у своїй діяльності. Основна мета такого механізму полягає у досягненні балансу між приватним і публічним інтересом у сфері публічного управління, а також у забезпеченні зворотного зв'язку між державою та суспільством. Крім того, він надає громадянам можливість захищати свої права та свободи у випадках, коли дії чи рішення суб'єктів державного або місцевого управління є порушними так дозволяє забезпечити самозахист індивіда у взаємодії з публічною адміністрацією, що є важливим елементом демократичного суспільства.

1.2. Правове та організаційне забезпечення механізму проведення публічних закупівель.

Публічні закупівлі відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні державного сектору та економіки в цілому. Вони забезпечують ефективний розподіл бюджетних коштів, сприяють розвитку конкуренції на ринку, а також створюють умови для підвищення прозорості та відкритості в процесі державного управління. Саме тому вдосконалення механізмів проведення публічних закупівель є одним із пріоритетних завдань державної політики, оскільки від цього залежить не лише економічна ефективність витрат, а й рівень довіри суспільства до органів влади. Система публічних закупівель має багатовимірний характер і включає нормативно-правове регулювання, організаційні механізми, інструменти контролю та забезпечення прозорості. Історично склалося так, що в багатьох країнах, включаючи Україну, процедура державних закупівель була пов'язана з численними ризиками, зокрема зловживаннями, корупцією, неефективним використанням бюджетних ресурсів. Відтак, реформи в цій сфері стали обов'язковою умовою для підвищення ефективності використання державних коштів та сприяння економічному розвитку.

Значний вплив на розвиток публічних закупівель мала інтеграція України в європейський правовий простір, що зумовило необхідність адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Відповідно до норм Європейського Союзу, державні закупівлі повинні базуватися на принципах прозорості, недискримінації, рівноправності учасників та ефективності витрат. Запровадження електронної системи закупівель Prozorro стало одним із ключових етапів у реформуванні цієї сфери, що дозволило значно підвищити рівень контролю, забезпечити відкритий доступ до інформації та мінімізувати корупційні ризики. Проте, незважаючи на досягнення, існує низка проблем, які продовжують ускладнювати ефективне функціонування системи публічних закупівель. Серед них – складність нормативно-правової

бази, недосконалість механізмів контролю та оскарження, а також необхідність подальшого вдосконалення процедур оцінки та відбору постачальників. Окрім того, виклики, пов'язані з діджиталізацією процесів, потребують розробки нових технологічних рішень та підвищення рівня компетентності замовників і учасників торгів. Таким чином, питання правового та організаційного забезпечення публічних закупівель є надзвичайно актуальним і потребує глибокого аналізу та постійного удосконалення механізмів реалізації. Комплексний підхід до цього питання дозволить не лише забезпечити ефективність витрачання державних ресурсів, а й сприятиме формуванню прозорої та конкурентної системи закупівель, яка відповідатиме сучасним європейським та міжнародним стандартам

Бюджет, як фінансова основа функціонування держави, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку суспільства. Проте в Україні спостерігається стійка тенденція до формування дефіцитного бюджету, де обсяг витрат систематично перевищує рівень доходів, що свідчить про наявність структурних дисбалансів у системі державних фінансів. Ця ситуація актуалізує потребу у проведенні глибоких реформ, спрямованих на оптимізацію фіскальної політики та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Зокрема, значні проблеми виникають у сфері публічних закупівель, де відсутність прозорості та дотримання конкурентних принципів призводить до неефективного розподілу державних коштів. На практиці це проявляється у тому, що переваги отримують не найбільш конкурентоспроможні учасники, а ті, хто здатний маніпулювати процедурами для отримання незаконних переваг. Такий стан справ обумовлює необхідність поглибленого аналізу та вдосконалення механізмів організації публічних закупівель, що є важливим кроком на шляху до забезпечення ефективного управління державними ресурсами та запобігання корупційним ризикам [167, с.12].

Згідно з положеннями статті 10 Закону України «Про публічні закупівлі», замовник зобов'язаний самостійно та безоплатно оприлюднювати

інформацію про закупівлю через авторизовані електронні майданчики на веб-порталі Уповноваженого органу. Ця інформація включає оголошення про проведення процедури закупівлі та тендерну документацію, які мають бути опубліковані не пізніше ніж за 15 днів до розкриття тендерних пропозицій у випадках, коли вартість закупівлі не перевищує встановлені межі, або не пізніше 30 днів, якщо ці межі перевищені. Зміни до тендерної документації та роз'яснення до неї повинні бути оприлюднені протягом одного дня з моменту їх прийняття. У разі укладення рамкової угоди інформація про неї має бути опублікована не пізніше ніж через сім днів після підписання угоди.

Протокол розгляду тендерних пропозицій оприлюднюється протягом одного дня після його затвердження, а повідомлення про намір укласти договір про закупівлю – протягом одного дня після визначення переможця процедури. Відомості про відхилення тендерної пропозиції учасника також мають бути опубліковані протягом одного дня з моменту прийняття відповідного рішення. Договір про закупівлю оприлюднюється протягом двох днів після його укладення, а повідомлення про внесення змін до договору – протягом трьох днів з моменту внесення змін. Звіт про виконання договору має бути опублікований протягом трьох днів після закінчення строку дії договору, його виконання або розірвання. Звіт про укладені договори оприлюднюється протягом одного дня з моменту їх підписання. Відповідальність за повноту та достовірність інформації, що оприлюднюється на веб-порталі, покладається на голову та секретаря тендерного комітету замовника або інших уповноважених осіб [5].

Інформація, зазначена у частині першій цієї статті, може бути додатково розміщена замовником у засобах масової інформації, на офіційних вебсайтах замовника (за наявності) або відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування. Проведення тендерних процедур закупівлі неможливе без попереднього оприлюднення оголошення про закупівлю на вебпорталі Уповноваженого органу відповідно до вимог частини першої цієї статті. У випадках, коли очікувана вартість закупівлі перевищує встановлені межі,

оголошення також має бути опубліковане англійською мовою на вебпорталі Уповноваженого органу у строки, визначені законодавством. Для товарів і послуг цей поріг становить 133 тисячі євро, а для робіт – 5150 тисяч євро. При цьому офіційний курс євро визначається за даними Національного банку України на день подання оголошення для публікації [5].

Доступ до інформації, розміщеної на вебпорталі Уповноваженого органу, є відкритим і безкоштовним. Всі відомості про закупівлі, передбачені Законом, публікуються безоплатно через авторизовані електронні майданчики. Оприлюднення здійснюється відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» та включає можливість перегляду у форматі відкритих даних. Вебпортал Уповноваженого органу має відповідати вимогам законодавства щодо захисту інформації[170], у тому числі у формі відкритих даних. Веб-портал Уповноваженого органу повинен відповідати встановленим законодавством вимогам щодо захисту інформації.

Згідно зі статтею 13 Закону України «Про публічні закупівлі», процес закупівлі може відбуватися за однією з процедур: відкриті торги, конкурентний діалог або переговорна процедура. Усі закупівлі здійснюються через електронну систему.

Суб'єктами державних закупівель виступають органи державної влади, державні та комунальні організації й підприємства, а також уповноважені особи, які проводять закупівлі товарів, робіт і послуг від імені держави. Учасниками закупівель можуть бути фізичні особи, фізичні особи-підприємці та юридичні особи, включаючи нерезидентів, які офіційно підтвердили намір брати участь у процедурі. Для участі в закупівлях усі претенденти мають відповідати встановленим кваліфікаційним вимогам.

Закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти може здійснюватися через такі процедури: відкриті торги, торги з обмеженою участю, двоступеневі торги, запит цінкових пропозицій (котирувань) та закупівля в одного постачальника (виконавця)[5].

Товари та послуги, які замовники закупають щорічно, зазвичай є типовими, що особливо стосується бюджетних установ та організацій. Основним завданням замовника є правильне визначення предмета закупівлі відповідно до встановленого «Порядку визначення предмета закупівлі», затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку від 17.03.2016 № 454. Паралельно із цим здійснюється розробка технічних вимог до предмета закупівлі, а також визначення кваліфікаційних критеріїв для потенційних постачальників [32].

Процедура організації та проведення публічних закупівель в Україні регламентується Законом України «Про публічні закупівлі». Незважаючи на те, що чинне законодавство не містить чіткого визначення стадій державних закупівель, на основі практичного досвіду можна виділити вісім ключових етапів, які формують послідовний ланцюг дій. Першим етапом є планування закупівлі, яке передбачає визначення потреб та ресурсів для їх задоволення. Наступним кроком є визначення предмету договору, що включає деталізацію товарів, робіт або послуг, які необхідно закупити. Після цього формується тендерна документація, яка містить всі необхідні вимоги та умови проведення закупівлі.

Наступний етап передбачає оприлюднення інформації про закупівлю, що забезпечує прозорість та доступність процедури для потенційних учасників. Після цього настає період уточнень, під час якого замовник надає роз'яснення щодо умов закупівлі. Потім учасники подають свої цінові пропозиції, які підлягають оцінці під час аукціону та розгляду документів. Завершальним етапом є підписання договору, який формалізує домовленості між замовником і переможцем процедури. Ці етапи формують цілісний процес, спрямований на забезпечення ефективності та прозорості публічних закупівель, що є важливим елементом функціонування державного механізму [5].

Програма, кошторис і план використання коштів є основними документами, які формують правову основу для отримання та розподілу

бюджетних коштів замовниками. Ці документи визначають обсяги фінансування та конкретні напрямки їх використання, забезпечуючи системний підхід до розподілу ресурсів. Для установ, які отримують фінансування з державного або місцевих бюджетів, основним регуляторним актом є «Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ», затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 228 від 28 лютого 2002 року. Цей нормативний акт встановлює чіткий алгоритм дій, спрямований на забезпечення прозорості та дотримання законодавчих вимог у процесі використання бюджетних коштів [33].

Річний план закупівель товарів, робіт і послуг є сукупністю взаємопов'язаних показників, що відображають процес державних закупівель, які планується здійснити конкретним замовником протягом бюджетного року, зокрема з виділенням окремих видів закупівель, передбачених у бюджетних призначеннях кількох відповідних бюджетних періодів. Зазвичай, річний план закупівель складається після затвердження кошторису витрат. План закупівель та будь-які його зміни узгоджуються з фінансовим підрозділом організації-замовника, затверджуються тендерним комітетом, підписуються головою та секретарем комітету і оприлюднюються на веб-порталі закупівель протягом п'яти робочих днів з моменту затвердження. Протягом року закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються відповідно до цього плану. Форма річного плану та інструкції щодо його заповнення затверджені наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 22.03.2016 № 490[33].

Звіт про результати є основним документом, що фіксує завершення процедури закупівлі (із укладенням договору або його скасуванням) та є підставою для здійснення оплати за договором через Державну казначейську службу України (далі- ДКСУ), а також для подальшого контролю за дотриманням процедури закупівлі контролюючими органами. Як і більшість інших документів, що створюються під час закупівлі, звіт підлягає

оприлюдненню відповідно до вимог статті 10 Закону України «Про публічні закупівлі»[5], і має бути оприлюднений протягом трьох днів з моменту складання. Додатково, інформацію для аналізу державних закупівель можна отримати з державного статистичного спостереження (форма 1 «Торги»), яку заповнюють усі замовники і подають до органів статистики. До 2016 року публічні закупівлі в Україні проводились за «традиційним» методом, більшість документів існувала в паперовій формі. Через це у тендерах часто брали участь лише «свої», і навіть з появою можливості подавати заявки онлайн, про чесну конкуренцію й мови не було[35, с. 29]. У 2015 році Верховна Рада прийняла Закон України «Про публічні закупівлі»[5], а з 1 серпня 2016 року всі державні замовники зобов'язані проводити закупівлі через систему Prozorro.

Система «Prozorro», яка є електронною платформою для організації публічних закупівель (e-procurement system), наразі знаходиться під управлінням державного підприємства «Prozorro». Ця система стала одним із ключових елементів реформи у сфері закупівель, і спрямована на підвищення прозорості та ефективності, розроблена на основі відкритого коду, що дозволяє будь-якій особі безкоштовно отримати доступ до деталей будь-якої закупівельної процедури. Для цього достатньо відвідати офіційний веб-сайт системи та знайти потрібний тендер. Вся інформація про закупівлі збирається в централізованій базі даних, яка є відкритою для всіх громадян України.

Хоча система «Prozorro» не є універсальним рішенням для повного викорінення корупції у сфері публічних закупівель, вона значно підвищила рівень конкуренції та прозорості. Це сприяло зростанню довіри бізнесу до державних закупівель. Одночасно система ускладнила життя корупціонерам, оскільки прості схеми більше не працюють, а більшість складних схем легко виявити. Проте важливо розуміти, що «Prozorro» є лише інструментом, який не може повністю усунути всі ризики чи замінити правосуддя. Її основна функція полягає у забезпеченні прозорості та наданні можливості для

громадського контролю, що є важливим кроком у боротьбі з корупцією [160; 45].

Платформи Prozorro отримують дохід від обслуговування та транзакцій, тому кожна з них прагне залучити якомога більше учасників і постійно вдосконалює свої послуги. Водночас, державі було б складно створити та підтримувати такий високоякісний продукт самотійно. Що стосується процедур закупівель, то через Prozorro є кілька варіантів. Найбільш бажаним є аукціон, в якому бере участь необмежена кількість учасників, що змагаються між собою, пропонуючи найкращу ціну за товар. Однак не завжди цей метод є оптимальним, адже для деяких закупівель аукціон може бути занадто тривалим або надто дорогим. Тому для таких випадків були розроблені альтернативні процедури, які можна використовувати замість відкритих торгів, зберігаючи при цьому принцип прозорості через Prozorro [160].

Один з головних критеріїв для вибору процедури закупівлі—це «пороги» вартості. Чим менша сума закупівлі, тим швидше і простіше її провести. Існують два основні пороги: 50 тисяч гривень і 200 тисяч гривень для товарів, а також 1,5 млн гривень для робіт. Для закупівель до 50 тисяч гривень замовник після укладення договору завантажує в систему звіт про придбання. Проведення аукціонів для таких малих закупівель є занадто витратним, тому для таких випадків наразі розробляється Prozorro Market [160]. Спрощена процедура закупівлі застосовується для сум від 50 тисяч гривень до наступних порогів. Замовник відповідає на запитання учасників, а якщо пропозицій більше ніж одна, проводиться спрощений аукціон.

Відкриті торги, які проводяться для закупівель у діапазоні від 200 тисяч гривень до 133 тисяч євро, є процедурою, що включає електронний аукціон для зниження ціни. Замовник оголошує предмет закупівлі та встановлює початкову ціну, після чого учасники завантажують свої пропозиції та змагаються між собою, постійно знижуючи ціну. Після завершення аукціону замовник зобов'язаний обрати найдешевшу пропозицію, яка відповідає всім вимогам, і укласти договір із переможцем. Цей механізм забезпечує ефективне

використання бюджетних коштів, оскільки без аукціону замовник міг би сплатити початкову ціну, яка зазвичай є вищою за підсумкову.

Для закупівель від 133 тисяч євро застосовуються відкриті торги з публікацією інформації англійською мовою, що відповідає стандартам Європейського Союзу. Ця процедура має дві ключові відмінності: по-перше, перед аукціоном проводиться етап прекваліфікації, під час якого замовник перевіряє пропозиції учасників на відповідність технічним вимогам без врахування цінових показників; по-друге, вся інформація про закупівлю публікується англійською мовою, що робить процедуру доступною для міжнародних учасників.

«Prozorro Market» є онлайн платформою, яка функціонує за принципом, схожим на Amazon, але спеціалізується на державних закупівлях, зокрема для допорогових закупівель. Ця система дозволяє постачальникам розміщувати свої товари на платформі, а замовникам – обирати та купувати їх без необхідності проходження складних процедур. Такий підхід особливо ефективний для закупівель стандартних товарів, таких як канцелярські приналежності чи офісна техніка. Кабінет Міністрів України збільшив максимальну суму для закупівель через «Prozorro Market» до 200 тисяч гривень, що розширює можливості використання цієї платформи.

Крім «Prozorro Market», у системі публічних закупівель існують інші процедури, такі як конкурентний діалог, який дозволяє замовнику обговорювати умови з учасниками до подання пропозицій; переговорна процедура, що застосовується у випадках, коли стандартні методи закупівель є недоцільними; та рамкова угода, яка дозволяє укласти довгострокові договори на поставку товарів або послуг [45].

Система Prozorro докорінно змінила процес публічних закупівель, зробивши витрати платників податків прозорими. Тепер учасники можуть аналізувати очікувану вартість предмета закупівлі та порівнювати її з остаточними цінами пропозицій переможців. Це сприяє економії коштів у системі. Наприклад, замовник планував витратити суму А, а фактично

витратив менше, суму В, оскільки учасник запропонував нижчу ціну. Така економія стала можливою завдяки конкуренції серед постачальників як під час аукціону, так і на етапі подання пропозицій [160].

Учасники закупівельних процедур активно розробляють стратегії формування цінових пропозицій та ставок під час I, II та III раундів аукціону, щоб отримати конкурентну перевагу. Ключовим елементом є те, що учасник, який пропонує найнижчу ціну в попередньому раунді, отримує право закрити наступний раунд, що надає йому тактичну перевагу. Це свідчить про те, що учасники використовують різні інструменти та підходи для досягнення успіху в аукціонах. Однак на початковому етапі впровадження системи «Prozorro» у 2015 - 2016 роках основним завданням було залучення уваги бізнесу до співпраці з державою. На той момент головною метою було переконати представників бізнесу в тому, що державні закупівлі можуть бути прозорими, конкурентними та вигідними для всіх сторін [160].

Представникам Prozorro та майданчикам було складно переконати бізнес, оскільки існували такі стереотипи, як: «Держава не платить», «Мене дискваліфікують несправедливо», «Ціну зіллють до початку аукціону», «У тендерах завжди перемагає свій», «Тендерна документація і вимоги – це лабіринт без виходу». Для вирішення проблеми із оплатою ми пропонували бізнесу довіритися новим змінам і повірити, що держава почала своєчасно платити. Згодом були реалізовані тимчасові сервіси для відстеження транзакцій, що підвищило рівень довіри. Однак основним аргументом Prozorro завжди залишалася її відкритість [156].

Відкриті дані, які доступні для аналізу та систематизації, є однією з головних переваг будь-якої системи, що містить великі обсяги інформації. Вони необхідні для розробки стратегій, прийняття політичних рішень і ухвалення рішень у бізнесі, а також для підвищення зацікавленості учасників. Вони забезпечують прозорість і можуть допомогти в аналізі тендерних процесів.

У контексті електронної тендерної документації одним з важливих етапів є забезпечення її доступності та зручності для аналізу. Тендерна документація часто містить інформацію, яка важко піддається аналізу. Учасники можуть не завжди розуміти, в якому вигляді і кількості необхідно подати документи для підтвердження відповідності вимогам замовника. Якщо тендерна документація розміщується у вигляді завантаженого файлу, вона майже не підлягає ефективному аналізу.

Згідно з чинним законодавством, тендерну документацію можна публікувати як у вигляді завантажених файлів, так і у вигляді заповнених електронних полів. Саме можливість заповнення електронних полів, замість просто завантажених файлів, є важливим кроком у розвитку системи. Електронізація вимог замовника дозволяє учасникам швидше аналізувати і систематизувати вимоги, знижує ймовірність помилок при подачі пропозицій.

Перехід до електронних полів допоможе також структурувати скарги до Антимонопольного комітету України (далі- АМКУ) і значно спростить роботу державних уповноважених осіб. Для електронізації вимог розробники раніше створили окремі поля, які стосуються умов оплати, форм фінансування та типу предмета закупівлі. Замовник в цих полях вказує інформативні дані. Іноді замовники вимагали від учасників подавати документи довільної форми або згідно з вимогами тендерної документації для підтвердження відсутності підстав для відмови в участі. Такі вимоги інколи зловживалися, і учасники допускали помилки, не знаходячи ці вимоги в тендерній документації, розміщеній у вигляді файлів для завантаження[154].

Для покращення ситуації ці вимоги були переведені в електронний вигляд, що дозволило зробити їх машиночитними та доступними для аналізу. У 2020 році команда ДП «Prozorro» розробила механізм критеріїв, що дозволяє замовникам вказувати конкретні вимоги до учасників через електронні поля. Учасники, подаючи пропозиції, можуть відповідати на ці вимоги, надаючи підтвердження у вигляді ствердження, документа або позначки «галочкою».

Для замовників, які до цього часу не вимагали окремих форм підтвердження, ця зміна не передбачає необхідності додаткових дій від учасників[156].

Учасник, коли подає пропозицію, позначає галочками відповідність відсутності підстав. Ті замовники, які хочуть отримати самодекларацію від учасників у формі документа або інформативного ствердження, роблять це в електронних полях. Учасник в процесі аналізу вимог чітко розуміє, що від нього вимагають[154].

Проте тендерну документацію замовник може розміщувати як у вигляді завантажених файлів, так в окремих електронних полях, які заповнює в ЕСЗ. Якщо підстави за статтею 17 Закону України «Про публічні закупівлі»[5] розміщують в електронних полях системи, така інформація не потребує додаткового обов'язкового дублювання у завантажених файлах. Якщо інформація, яка розміщена в ЕСЗ у завантажених документах, містить відомості, що відрізняються від тих, які розміщені в електронних полях, автентичною вважають інформацію, розміщену в електронних полях[156].

Електронна система закупівель має відповідати принципам загальної доступності, недискримінації та рівності прав для всіх зацікавлених сторін та повинна забезпечувати рівний доступ до інформації та можливість реєстрації для всіх учасників без винятку. Крім того, система має гарантувати цілісність і конфіденційність даних, пов'язаних із учасниками та їхніми пропозиціями, до моменту їх офіційного розкриття. Це стосується як стандартних процедур закупівель, так і спрощених методів. Під час отримання тендерних пропозицій електронна система закупівель виконує кілька ключових функцій. По-перше, вона фіксує точну дату та час надходження кожної пропозиції. По-друге, система забезпечує неможливість доступу до пропозицій або їх частин будь-якими особами до моменту завершення строку подання. По-третє, після настання встановленого часу система автоматично розкриває отримані пропозиції, як це передбачено оголошенням про проведення конкурентної процедури закупівлі або спрощеної закупівлі.

Використання електронної системи для подання та оцінки тендерних пропозицій передбачає дотримання вимог законодавства України, зокрема Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» та Закону «Про електронні довірчі послуги». Це забезпечує легальність та безпеку всіх операцій, що здійснюються в рамках системи, а також гарантує відповідність процесу сучасним стандартам електронного документообігу [151; 154; 150].

Електронна система закупівель забезпечує надійне збереження та захист інформації відповідно до вимог Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», також взаємодію з іншими державними інформаційними системами та мережами, що становлять інформаційний ресурс держави. Доступ до інформації мають замовники, учасники процедур, органи контролю у сфері закупівель, орган оскарження, Уповноважений орган та інші суб'єкти, визначені законодавством. Система повинна відповідати низці ключових вимог, зокрема забезпечувати можливість обміну інформацією через мережу Інтернет, надавати загальнодоступні засоби телекомунікації, які не обмежують участь у закупівельних процедурах, а також мати систему електронного документообігу з використанням методів ідентифікації, визначених Кабінетом Міністрів України. Важливим елементом є можливість точно ідентифікувати учасників та фіксувати час і дату надходження їхніх пропозицій, забезпечуючи при цьому конфіденційність даних до моменту їх розкриття. Крім того, система має включати механізм збереження даних, який гарантує зберігання всіх документів, отриманих від замовників, учасників, органу оскарження та контрольних органів, протягом не менше 10 років. Цей механізм також повинен забезпечувати автоматичне резервування та відновлення даних у разі необхідності. Важливим аспектом є забезпечення безперервності процесу закупівель, що дозволяє уникнути перерв у роботі системи та забезпечити її стабільне функціонування навіть у разі технічних збоїв [152].

Електронна система закупівель повинна забезпечувати можливість введення та виведення даних, приймання команд та відображення результатів

їх виконання в режимі реального часу під час розкриття та оцінки тендерних пропозицій. Під час проведення електронного аукціону авторизовані електронні майданчики зобов'язані дотримуватися встановлених вимог, забезпечуючи рівний і вільний доступ для всіх учасників. Крім того, система повинна надавати можливість зацікавленим особам стежити за ходом аукціону в режимі реального часу, що підвищує прозорість процедури. Порядок авторизації електронних майданчиків, їх відключення, а також вимоги до їх функціонування встановлюються Кабінетом Міністрів України. Це ж стосується вимог до функціонування електронної системи закупівель, надання онлайн-сервісів, порядку доступу до них та розміру плати за їх використання.

Інформація, яка подається під час процедур закупівель або спрощених закупівель, має бути надана в електронному вигляді через електронну систему. Замовникам заборонено вимагати від учасників подання документів у паперовій формі, якщо вони вже були надані електронно. Усі документи, що готуються замовником під час проведення закупівель, повинні бути викладені українською мовою. За рішенням замовника може бути наданий автентичний переклад цих документів на іншу мову, проте основним є текст, викладений українською мовою [154; 156].

У ході реформування сфери державних закупівель в Україні було впроваджено систему електронних торгів Prozorro, яка стала значним проривом у боротьбі з корупцією та забезпеченні відкритості процесу закупівель, надала можливість всім зацікавленим сторонам отримати доступ до інформації щодо процедур закупівель, що суттєво підвищило рівень довіри бізнесу до участі в державних тендерах. Водночас, впровадження цієї системи виявило низку проблем, які потребують подальшого вирішення, зокрема, удосконалення механізмів оскарження результатів тендерів, спрощення процедур та підвищення рівня цифрової грамотності учасників торгів.

Аналіз правового регулювання публічних закупівель в Україні свідчить про наявність нормативно-правової бази, яка відповідає міжнародним стандартам, однак у практичному застосуванні залишається низка недоліків.

Зокрема, це складність тендерної документації, бюрократичні процедури, недостатня відповідальність посадових осіб за порушення законодавства у сфері закупівель. Важливим аспектом є подальша гармонізація законодавства з європейськими нормами, що забезпечить не лише формальне відповідність, а й ефективне функціонування системи закупівель. Одним з головних викликів у сфері публічних закупівель залишається необхідність забезпечення балансу між швидкістю проведення тендерних процедур і гарантуванням чесної конкуренції. Військовий стан, який наразі триває в Україні, вимагає більш оперативного використання бюджетних коштів для забезпечення оборонних потреб та життєво важливих сфер, що стало причиною ухвалення ряду спрощених механізмів державних закупівель. Водночас, спрощення процедур не повинно створювати можливості для зловживань, що робить особливо актуальним контроль за їх виконанням.

Електронізація закупівельних процедур дозволяє значно зменшити людський фактор у процесі ухвалення рішень, що знижує ризики корупції. Водночас, діджиталізація сфери потребує вдосконалення технічних рішень, таких як розширення функціоналу Prozorro, впровадження штучного інтелекту для аналізу тендерних даних, підвищення рівня кібербезпеки та вдосконалення механізмів автоматизованого контролю за закупівлями.

Отже, правове та організаційне забезпечення механізму проведення публічних закупівель є надзвичайно важливим елементом державного управління, що безпосередньо впливає на ефективність розподілу бюджетних коштів, рівень прозорості та конкурентоспроможності економічного середовища. Відповідно до міжнародних стандартів та європейських вимог, система державних закупівель ґрунтується на принципах відкритості, рівності, недискримінації, запобігання корупційним ризикам та максимального економічного ефекту.

1.3. Державний контроль у сфері публічних закупівель.

Державний контроль є одним із ключових інструментів забезпечення ефективного функціонування державних інституцій та гарантування дотримання законності у всіх сферах суспільного життя. Особливе значення він набуває у сфері публічних закупівель, де великі обсяги державних коштів перерозподіляються через закупівельні процедури. Публічні закупівлі, як механізм забезпечення державних потреб у товарах, роботах та послугах, є важливим елементом економічної політики держави. Водночас, ця сфера є однією з найбільш уразливих до корупційних ризиків, порушень законодавства та неефективного використання бюджетних коштів. Саме тому державний контроль у сфері публічних закупівель стає невід'ємною частиною адміністративно-правового регулювання, спрямованого на забезпечення прозорості, законності та ефективності використання державних ресурсів [201, с.75].

У сучасних умовах розвитку державного управління та впровадження нових механізмів електронних закупівель, питання державного контролю набувають особливої актуальності. Ефективний контроль дозволяє не лише виявляти та запобігати порушенням, але й забезпечувати дотримання принципів конкурентоспроможності, справедливості та економічної доцільності у процесі проведення закупівель. Водночас, відсутність чітко визначених механізмів контролю, дублювання функцій різних органів державної влади та недостатня методологічна база можуть призводити до неефективності контрольної діяльності та зловживань у цій сфері. У контексті цих викликів важливим є теоретичне осмислення сутності державного контролю у сфері публічних закупівель, аналіз його правових засад та

визначення основних напрямів вдосконалення контрольної діяльності. Державний контроль у цій сфері має бути спрямований не лише на виявлення порушень, але й на запобігання їх виникненню, забезпечення прозорості процедур та підвищення довіри громадян до державних інституцій. Він є невід'ємним елементом адміністративно-правового регулювання у всіх сферах суспільного життя, оскільки нормативні приписи повинні не лише закріплюватися в офіційних документах, а й забезпечувати їхню обов'язкову реалізацію. Відповідно до пункту 6 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [36], центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції, керуючись чинним законодавством, ухвалюють відповідні накази, здійснюють організаційні заходи для їх виконання та контролюють дотримання встановлених вимог.

Питанням теоретико-правових засад і реалізації контролю, у тому числі й державного, за відповідними напрямами діяльності приділяється значна увага. У цьому аспекті хотілося б відмітити наукові праці таких учених, як Андрійко О.Ф., Бринч М.М., Долгополов А.М., Захаров Є.Ю., Казанчук І.Д., Клочко А.М., Колпаков В.К., Мосьондз С.О., Музичук О.М., Наливайко Т. В., Поклад О.В., Стеценко С.Г., Хіміч О.М., Шемшученко Ю.С., Шматько В.Г., Ярмачі Х.П. та ін. Поняття, зміст та характеристики державного контролю були досліджені, однак проблеми визначення сутності державного контролю в сфері публічних закупівель потребують подальшого наукового опрацювання.

Так, за визначенням Мосьондз С.О., контроль являє собою специфічний вид діяльності, суть якого полягає у здійсненні перевірки та обліку того, наскільки контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції [37, с. 105]. З теоретичної точки зору контроль слід

розглядати як організаційно-правовий механізм забезпечення законності та дисципліни, що передбачає нагляд і перевірку правомірності діяльності об'єкта контролю, оцінку відповідності його дій чинному законодавству, а також можливість оперативного втручання в його господарську або виробничу діяльність з метою усунення виявлених порушень [38, с. 195] та відіграє ключову роль у процесі демократичного державотворення, і виступає одним із важливих інструментів забезпечення прозорості та ефективності функціонування державних інституцій [39, с. 75]. Як зазначає Стеценко С.Г., державний контроль слід розглядати як невід'ємну функцію державного управління, що передбачає оцінку правомірності діяльності контролюваного об'єкта та реалізується уповноваженими державними органами й посадовими особами [38, с. 198]. Повністю огоджуємось з точкою зору науковця.

Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [40] державний контроль визначається як діяльність уповноважених законом органів, включає центральні органи виконавчої влади, їхні територіальні підрозділи, державні колегіальні органи, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які в межах своїх повноважень здійснюють виявлення та попередження порушень законодавства суб'єктами господарювання, а також забезпечують суспільні інтереси, зокрема визначають якість продукції, робіт і послуг та безпеку для населення й довкілля.

Закон України «Про публічні закупівлі» [5] визначає коло суб'єктів, відповідальних за державний контроль у цій сфері. До них належать: а) Рахункова палата, б) Антимонопольний комітет України, в) центральний орган виконавчої влади, що здійснює державний фінансовий контроль. Ці органи діють у межах своїх повноважень, закріплених Конституцією та

законодавством України, проте не мають права безпосередньо втручатися у процес проведення закупівель [5].

Функції центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері фінансового контролю, визначені Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [41], де, уповноважений Кабінетом Міністрів України орган, виконує завдання з контролю за використанням державних коштів та фінансової дисципліни. Водночас моніторинг закупівельних процедур не включає перевірку відповідності тендерної документації вимогам, встановленим статтею 22 Закону України «Про публічні закупівлі» [5]. Відповідно до чинного законодавства, рішення про початок моніторингу процедури закупівлі приймає керівник ЦОДФК або його заступник (або уповноважена керівником особа) за наявності однієї або декількох підстав: це дані автоматичних індикаторів ризиків, інформація від органів державної влади, народних депутатів, органів місцевого самоврядування про можливі порушення законодавства у сфері публічних закупівель, а також повідомлення у засобах масової інформації про можливі порушення. Крім того, підставою для початку моніторингу можуть бути ознаки порушень, виявлені органом державного фінансового контролю в інформації, оприлюдненій в електронній системі закупівель, або інформація від громадських об'єднань, які здійснюють громадський контроль відповідно до статті 7 Закону України «Про публічні закупівлі».

Для аналізу даних, які можуть свідчити про порушення законодавства у сфері публічних закупівель, можуть використовуватися різні джерела. Серед них – інформація, оприлюднена в електронній системі закупівель, дані з єдиних державних реєстрів, а також інформація з баз даних, до яких має

доступ ЦОДФК. Після ухвалення рішення про початок моніторингу орган державного фінансового контролю протягом двох робочих днів оприлюднює відповідне повідомлення в електронній системі закупівель. У повідомленні, опублікованому в електронній системі закупівель, обов'язково міститься унікальний ідентифікатор, який відповідає номеру оголошення про ініціацію конкурентної процедури закупівлі або номеру повідомлення про намір укласти договір у випадках, коли застосовується переговорна процедура. Крім того, у такому повідомленні надається детальний опис обставин, що стали підставою для ініціювання моніторингового процесу. Варто зазначити, що оприлюднення повідомлення про початок моніторингу не впливає на хід проведення закупівельних процедур, які регламентуються Законом України «Про публічні закупівлі», і не призупиняє їх. Однак тривалість здійснення моніторингу обмежується 15 робочими днями, які відлічуються з першого робочого дня після публікації відповідного повідомлення в електронній системі закупівель, що встановлює чіткі часові рамки для проведення такого контролю. Протягом усього періоду моніторингу процедури закупівлі посадова особа ЦОДФК, відповідальна за його проведення, має право через електронну систему закупівель витребувати у замовника пояснення, інформацію чи документи щодо прийнятих рішень, дій або бездіяльності, які є предметом дослідження. Усі такі запити автоматично оприлюднюються в електронній системі закупівель. Замовник, у свою чергу, зобов'язаний надати відповідні пояснення, інформацію чи документи через електронну систему закупівель протягом трьох робочих днів з моменту оприлюднення запиту. Водночас він має право і з власної ініціативи надавати пояснення щодо прийнятих рішень, дій чи бездіяльності, які розглядаються в межах моніторингу.

За підсумками моніторингу посадова особа органу державного фінансового контролю складає та підписує висновок про результати моніторингу процедури закупівлі. Цей документ затверджується керівником ЦОДФК або його заступником, після чого підлягає оприлюдненню в електронній системі закупівель не пізніше ніж через три робочі дні з дня його складання.

У висновку обов'язково вказуються найменування, місцезнаходження та код замовника відповідно до Єдиного реєстру юридичних осіб, предмет закупівлі з кодом Єдиного закупівельного словника та очікувана вартість, унікальний номер оголошення про процедуру закупівлі або повідомлення про намір укласти договір, опис виявлених порушень законодавства у сфері публічних закупівель та вимоги щодо їх усунення, а також можливі додаткові відомості, визначені контролюючим органом. Якщо порушень не виявлено, зазначається їх відсутність, а також якщо тендер скасовано чи не відбувся, порушення описуються без вимоги усунення. У разі виявлення порушень, які не підлягають компетенції органу фінансового контролю, то про це повідомляється у відповідні органи.

Замовник має право звернутися до органу державного фінансового контролю для роз'яснення висновку та його зобов'язань протягом трьох робочих днів з моменту його оприлюднення. Протягом п'яти робочих днів з оприлюднення висновку замовник має оприлюднити через електронну систему закупівель документи або інформацію про усунення порушень, зазначених у висновку, або подати заперечення до висновку, чи пояснити причини неможливості усунення порушень. Якщо ЦОДФК підтвердить факт усунення порушень замовником, вказуючи це в електронній системі закупівель протягом п'яти робочих днів, відповідальні посадові особи

замовника не будуть притягнуті до адміністративної відповідальності за усунені порушення. У разі незгоди з висновком замовник може оскаржити його до суду протягом десяти робочих днів з моменту його оприлюднення, після чого інформація про оскарження буде відображена в системі. Якщо порушення не буде усунуте, а висновок не оскаржено, ЦОДФК здійснює дії для притягнення замовника до адміністративної відповідальності, зазначаючи номер протоколу та інформацію про відкриття справи в системі закупівель [5]. Якщо орган оскарження прийняв скаргу до розгляду, ЦОДФК не розпочинає моніторинг щодо порушень або обставин, які є предметом цієї скарги, незалежно від того, яке рішення прийнято органом оскарження. Якщо скаргу прийнято до розгляду у встановленому порядку після початку моніторингу або оприлюднення висновку, керівник ЦОДФК або його заступник зупиняє рішення ЦОДФК, а замовник зупиняє виконання зобов'язань щодо усунення порушень, зазначених у висновку, щодо тих порушень, які стали предметом розгляду органу оскарження, з відповідним повідомленням в електронній системі закупівель [5].

У разі оскарження рішення органу оскарження в судовому порядку, рішення про початок моніторингу не приймається щодо порушень, обставин або підстав, які є предметом судового розгляду. Якщо виявлено нові ознаки порушень, які не були розглянуті органом оскарження чи судом, рішення про моніторинг приймається після оприлюднення рішення органу оскарження або після набрання рішенням суду законної сили. Обмін інформацією між органом державного фінансового контролю та замовником здійснюється через електронну систему закупівель. Інформація, визначена в п. 3 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про публічні закупівлі», подається до 1 березня наступного за звітним року. Форма та порядок заповнення висновку визначаються

центральним органом виконавчої влади. Методика застосування автоматичних індикаторів ризиків затверджується за погодженням з Уповноваженим органом. Державний фінансовий аудит перевіряє використання державних коштів і майна, правильність бухгалтерії та внутрішнього контролю, результати якого викладаються у звіті [5].

Інспектування проводиться органом державного фінансового контролю у вигляді ревізії, яка включає документальну та фактичну перевірку певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи. Метою є виявлення фактів порушення законодавства та встановлення осіб, відповідальних за їх допущення, як серед посадових осіб, так і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії оформляються в акті.

Аналіз повноважень Рахункової палати та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного фінансового контролю, виявляє проблему дублювання функцій цих органів. Крім того, існує відсутність чітко визначеної методології контролю за публічними закупівлями, що ускладнює ефективне здійснення контролю в цій сфері.

Наступним органом, що здійснює державний контроль за публічними закупівлями, є Рахункова палата. Відповідно до Закону України «Про Рахункову палату», цей орган проводить заходи державного зовнішнього фінансового контролю, що включають фінансовий аудит, аудит ефективності, аудит відповідності, експертні оцінки, аналізи та інші контрольні дії. Фінансовий аудит передбачає перевірку, аналіз та оцінку точності обліку, повноти звітності та достовірності інформації щодо надходжень і витрат бюджетних коштів. Його метою є встановлення фактичного стану

використання бюджетних коштів та забезпечення дотримання законодавства під час операцій з ними. Аудит ефективності полягає в оцінці фактичного стану справ щодо своєчасності та повноти надходжень до бюджету, а також продуктивності, результативності та економії при використанні бюджетних коштів розпорядниками та одержувачами. Додатково оцінюється ефективність внутрішнього контролю у розпорядників бюджетних коштів. Оцінка продуктивності використання бюджетних коштів включає порівняння досягнутих результатів діяльності розпорядників та одержувачів бюджетних коштів з обсягом витрачених на це коштів. Оцінка результативності використання бюджетних коштів визначає, наскільки фактичні результати діяльності розпорядників і одержувачів відповідають запланованим цілям та очікуваним результатам. Оцінка економності використання бюджетних коштів полягає в оцінці ефективності досягнення запланованих результатів за рахунок мінімізації витрат або максимізації результатів при використанні визначеного обсягу коштів [41].

Аудит відповідності полягає в оцінці правильності, своєчасності та повноти прийняття управлінських рішень, а також в перевірці відповідності діяльності об'єктів контролю чинному законодавству та найкращим стандартам і практикам у відповідній сфері. Рахункова палата проводить фінансові перевірки, оцінки ефективності та відповідності, зокрема щодо закупівель, фінансованих з державного бюджету (ст. 7 Закону України «Про Рахункову палату»[42]). Згідно зі статтею 13 Закону України «Про Рахункову палату», яка визначає особливості проведення зовнішнього фінансового контролю щодо виконання державного замовлення та закупівель, державний аудит закупівель, що здійснюються за державні кошти, охоплює усі етапи процесу. Це включає перевірку законності, ефективності закупівель,

дотримання встановлених процедур, а також аналіз своєчасності постачання товарів, виконання послуг і робіт, перевірку прозорості процесу та дотримання основних принципів здійснення закупівель [42].

Згідно з нормами статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»[43], основною метою діяльності Антимонопольного комітету України є участь у розробці та впровадженні політики конкурентності, зокрема, в частині контролю за створенням конкурентного середовища та захистом конкуренції у сфері публічних закупівель. Стаття 6-1 цього Закону визначає Антимонопольний комітет України як орган, уповноважений на розгляд скарг та оскарження рішень у сфері публічних закупівель [43]. Антимонопольний комітет України, як орган розгляду скарг у сфері публічних закупівель, має повноваження, визначені Законом України «Про публічні закупівлі»[5], а також додаткові функції, зокрема: створення однієї або кількох комісій для розгляду скарг щодо порушень законодавства у цій сфері; визначення кількості таких комісій; затвердження та публікація узагальненої практики вирішення скарг щодо порушень законодавства у публічних закупівлях; прийняття та оприлюднення Регламенту для Комісії, що розглядає ці скарги; підготовка та публікація методичних рекомендацій для членів Комісії стосовно особливостей розгляду скарг. Для забезпечення ефективного розгляду скарг з питань порушень законодавства у публічних закупівлях, Антимонопольний комітет формує комісії, які складаються з трьох уповноважених осіб, що мають відповідні повноваження в цій сфері [5].

Уповноважені з розгляду скарг щодо порушень законодавства у сфері публічних закупівель призначаються та звільняються з посади Головою Антимонопольного комітету України. Порядок проведення конкурсного відбору та призначення таких осіб визначається самим Антимонопольним

комітетом України. Кількість уповноважених осіб, відповідальних за розгляд скарг у цій сфері, становить десять осіб. Термін повноважень кожного уповноваженого складає сім років, і особа не може бути призначена на посаду більше ніж на два терміни підряд. Для призначення на цю посаду претендент повинен бути громадянином України, мати вищу освіту (зокрема в галузі права, економіки або технічних наук), мати стаж роботи за фахом не менше п'яти років за останні десять років та вільно володіти державною мовою. Крім того, на уповноважених з розгляду скарг поширюються вимоги та обмеження, що встановлені законодавством у сфері запобігання корупції, але на них не поширюється дія Закону України «Про державну службу»[44]. Уповноважений, який є пов'язаною особою з учасником оскарження або замовником, не має права брати участь у розгляді та ухваленні рішень щодо скарги. На час розгляду такої скарги цей уповноважений повинен бути замінений іншим, якого визначить Голова Антимонопольного комітету України, або скарга може бути передана до іншої Комісії з розгляду скарг у сфері публічних закупівель [43].

Слід зазначити, що ексклюзивною компетенцією уповноважених є розгляд скарг щодо порушень законодавства у сфері публічних закупівель. Робота Комісії з розгляду скарг здійснюється через засідання, які проводяться відповідно до Регламенту, затвердженого Антимонопольним комітетом України [43]. Рішення Комісії приймаються голосуванням більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні. Кожен член має рівні права під час розгляду питань та прийняття рішень, і не може утримуватись від голосування. Оплата праці уповноважених визначається на рівні праці державних уповноважених Антимонопольного комітету України. Апарат Антимонопольного комітету України забезпечує матеріально-технічну підтримку діяльності Комісії та

уповноважених [43]. Організаційне, аналітичне, технічне та інформаційне забезпечення здійснюється апаратом Антимонопольного комітету України. Щороку, до 15 березня, Антимонопольний комітет публікує на своєму офіційному сайті звіт про діяльність Комісії та узагальнену практику розгляду скарг [43]. Отже, можемо стверджувати, що державний контроль у сфері публічних закупівель є важливим інструментом забезпечення законності, прозорості та ефективності використання державних коштів, спрямований на запобігання корупційним ризикам, порушенням законодавства та неефективному використанню бюджетних ресурсів, що є особливо актуальним у сучасних умовах, коли обсяги державних закупівель постійно зростають, а процеси їх проведення стають все більш складними та технологічно залежними. Аналіз нормативно-правової бази та практики здійснення державного контролю в цій сфері дозволяє зробити низку важливих висновків щодо його сутності, механізмів та напрямів вдосконалення.

Тому, хочемо запропонувати власне визначення державного контролю в сфері публічних закупівель як діяльність уповноважених органів центральної виконавчої влади, а також їх територіальних підрозділів, що здійснюється в межах встановлених законом повноважень і спрямована на виявлення, запобігання та припинення порушень вимог законодавства, що регулює публічні закупівлі.

По-перше, державний контроль у сфері публічних закупівель слід розглядати як діяльність уповноважених органів державної влади, яка включає перевірку законності здійснення закупівель, виявлення, попередження та припинення порушень вимог законодавства. Цей контроль здійснюється через різні методи, такі як державний фінансовий аудит, інспектування, моніторинг

закупівель та перевірка відповідності вимогам законодавства. Основна мета контролю полягає в забезпеченні прозорості процедур, ефективності використання державних коштів та дотриманні принципів конкурентоспроможності та справедливості.

Важливу роль у здійсненні державного контролю у сфері публічних закупівель відіграють три ключові органи: Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та центральний орган виконавчої влади, який займається питаннями державного фінансового контролю. Кожен із цих органів має чітко визначені повноваження та функції, що дозволяє комплексно охопити різні аспекти закупівельного процесу. Рахункова палата відповідає за зовнішній фінансовий контроль, включаючи аудит ефективності використання коштів та відповідність процедур законодавчим вимогам. Антимонопольний комітет забезпечує розгляд скарг, а також сприяє створенню конкурентного середовища, запобігаючи монополізації та зловживанням. Однак, незважаючи на значні зусилля, спрямовані на вдосконалення контрольної діяльності, існує низка проблем, які обмежують її ефективність. Однією з основних проблем є дублювання функцій між різними контролюючими органами, що призводить до неефективного використання ресурсів та ускладнює координацію їх дій. Крім того, відсутність чітко визначеної методології контролю за публічними закупівлями ускладнює проведення перевірок та аналізу результатів. Це потребує подальшого вдосконалення законодавчої бази та розробки єдиних стандартів контрольної діяльності.

Важливим кроком у вдосконаленні державного контролю у сфері публічних закупівель є чітке визначення повноважень кожного з контролюючих органів та уникнення дублювання їх функцій. Зокрема, нами

пропонується внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», чітко визначивши, який саме центральний орган державної влади, наприклад, Державна аудиторська служба, буде відповідати за здійснення державного фінансового контролю в цій сфері. Це дозволить уникнути конфлікту інтересів та підвищити ефективність контрольної діяльності.

Крім того, важливим є впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесів моніторингу та аналізу даних у сфері публічних закупівель. Використання автоматичних індикаторів ризиків, електронних систем закупівель та інших інструментів дозволить оперативно виявляти порушення та забезпечувати прозорість процедур, що також на нашу думку, сприятиме зменшенню корупційних ризиків та підвищенню довіри громадян до державних інституцій.

Важливим аспектом державного контролю є також забезпечення громадського контролю за публічними закупівлями. Законодавство України передбачає можливість участі громадських об'єднань у контролі закупівельних процедур, що є важливим кроком у забезпеченні прозорості та підзвітності. Однак для підвищення ефективності громадського контролю необхідно забезпечити доступ до відповідної інформації та надати громадським організаціям необхідні інструменти для проведення моніторингу.

Підсумовуючи, можна наголосити на такому: державний контроль у сфері публічних закупівель є діяльністю органів державної влади, уповноважених законом, яка включає перевірку законності здійснення закупівель, а також виявлення, попередження та припинення порушень вимог відповідного законодавства суб'єктами публічних закупівель.

Цей контроль здійснюють лише строго визначені законодавством органи державної влади, а саме: Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та центральний орган виконавчої влади, що відповідає за державну політику у сфері фінансового контролю. Застосовуються різні методи контролю, зокрема державний фінансовий аудит, інспектування, перевірка закупівель та моніторинг закупівель.

Підсумовуючи, державний контроль у сфері публічних закупівель є важливим механізмом забезпечення законності, прозорості та ефективності використання державних коштів. Однак для підвищення його ефективності необхідно чітко визначити повноваження контролюючих органів, уникнути дублювання функцій, розробити єдину методологію контролю та впровадити сучасні інформаційні технології. Це дозволить забезпечити прозорість процедур, зменшити корупційні ризики та підвищити довіру громадян до державних інституцій, а запровадження міжнародного досвіду у сфері державного контролю за публічними закупівлями сприятиме подальшому вдосконаленню контрольної діяльності та забезпеченню ефективного використання державних ресурсів.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи теоретико-методологічні засади організації системи публічних закупівель в Україні ми дійшли наступних висновків:

1.Процедури здійснення державних закупівель сприяють забезпеченню суспільства товарами, роботами і послугами у потрібній кількості та належної якості вчасно і на прийнятних договірних відносинах.

2. Доведено, що система публічних закупівель розв'язує не тільки завдання забезпечення державних потреб, а й виступає в якості одного із основоположних інститутів державного регулювання, важливого інструмента економічної політики держави.

3. Електронна система закупівель повинна бути загальнодоступною та гарантувати недискримінацію, рівні права під час реєстрації всім заінтересованим особам та рівний доступ до інформації всім особам. Обмін і збереження інформації та документів має відбуватися з гарантуванням цілісності даних про учасників і їхніх тендерних пропозицій/пропозицій під час проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та їх конфіденційність до моменту розкриття тендерних пропозицій/пропозицій.

4. Система Prozorro змінила світ закупівель—зробила прозорими витрати коштів платників податків; учасники отримали можливість аналізувати очікувану вартість предмета закупівлі, порівнювати її з остаточною ціною пропозицією переможця процедури закупівлі.

5. Державний контроль за сферою публічних закупівель здійснюють лише строго визначені законодавством суб'єкти державної влади: Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю.

6. Державний контроль здійснюється за допомогою відповідних методів контролю: державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівлі та моніторингу закупівлі.

7. Державний контроль за здійсненням публічних закупівель має послідуєчий характер, тобто – контроль здійснюється вже за завершеними процедурами закупівель, і, відповідно, суб'єкти контролю не мають права втручатися в хід проведення закупівель. Відповідні контрольні заходи за результатами торгів не забезпечують прозорості проведення закупівель, а також не сприяють попередженню виявлення порушень.

8. Запропоновано внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», щодо визначення конкретного центрального органу державної влади, наприклад, Державну аудиторську службу, що буде здійснювати державний фінансовий контроль за публічними закупівлями.

9. Ефективність механізму вирішення адміністративних спорів можна розглядати як одну з ознак правової державності, який опосередкований ефективністю адміністративно-правових норм, що закріплюють механізм позасудового вирішення адміністративного спору, зокрема діяльність уповноважених органів та їх посадових осіб, які здійснюють реалізацію відповідних адміністративно-правових норм і законність такої діяльності.

Такий механізм покликаний забезпечити адекватне співвідношення приватного і публічного інтересу в публічному управлінні, зворотний зв'язок держави з суспільством, можливість самозахисту громадян у сфері діяльності публічної адміністрації щодо дій (рішень) суб'єктів державного та місцевого управління, що порушують права та свободи громадян.

РОЗДІЛ II ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПРОЦЕДУРА МЕХАНІЗМУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

2.1 Механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників процедури публічних закупівель з боку антимонопольних органів

Публічні закупівлі є важливим механізмом розподілу державних ресурсів, спрямованими на забезпечення потреб у товарах, роботах та послугах для реалізації суспільних інтересів. Однак у процесі проведення таких закупівель часто виникають проблеми, пов'язані з антиконкурентними узгодженими діями учасників, які можуть призводити до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Ці дії проявляються у різних формах, таких як встановлення цін, обмеження виробництва, розподіл ринків, спотворення результатів торгів чи аукціонів, а також застосування нерівних умов до різних суб'єктів господарювання. Такі практики не лише порушують принципи чесної конкуренції, але й завдають шкоди ефективності використання державних коштів, що впливає на якість наданих послуг та товарів для суспільства.

Антиконкурентні узгоджені дії регулюються законодавством, зокрема Законом України «Про захист економічної конкуренції», який визначає основні види таких дій та встановлює механізми їх попередження та припинення. Зокрема, до антиконкурентних узгоджених дій відносяться як горизонтальні угоди між конкурентами, так і вертикальні обмеження між постачальниками та покупцями. Водночас, законодавство передбачає винятки, коли такі дії можуть бути визнані допустимими, якщо вони сприяють техніко-технологічному розвитку, підтримці малих та середніх підприємств або оптимізації виробничих процесів.

Важливу роль у забезпеченні дотримання конкурентних принципів у сфері публічних закупівель відіграють антимонопольні органи, зокрема

Антимонопольний комітет України, що здійснюють контроль за дотриманням законодавства, розслідують порушення та застосовують санкції до суб'єктів, які вчиняють антиконкурентні дії. Одним із ключових інструментів захисту від таких дій є механізм добровільного повідомлення про порушення, який дозволяє учасникам, які першими повідомляють про антиконкурентні практики, уникнути відповідальності за умови надання суттєвої інформації для розслідування.

Проте, незважаючи на наявність правових механізмів, проблема антиконкурентних узгоджених дій у сфері публічних закупівель залишається актуальною. Це пов'язано зі складністю виявленням таких дій, особливо в умовах, коли вони маскуються під законні угоди або використовують складні схеми для уникнення контролю. Крім того, існують певні прогалини законодавства, які ускладнюють ефективне застосування антимонопольних норм, зокрема щодо визначення допустимих вертикальних обмежень та їх впливу на конкуренцію.

У цьому контексті важливим є аналіз сучасного стану регулювання антиконкурентних узгоджених дій у сфері публічних закупівель, зокрема визначення основних видів таких дій, механізмів їх виявлення та припинення, а також ролі антимонопольних органів у забезпеченні дотримання конкурентних принципів. Це дозволить не лише оцінити ефективність існуючих правових інструментів, але й визначити шляхи вдосконалення законодавства та практики його застосування для забезпечення прозорості та ефективності публічних закупівель.

В процесі проведення публічних закупівель часто виникає певна проблематика яка пов'язана з антиконкурентними узгодженими діями учасників. Антиконкурентні практики можуть реалізовуватися у різноманітних формах, які прямо чи опосередковано сприяють виникненню, посиленню або підтримці обмежень у конкурентному середовищі. До таких дій належать маніпуляції, спрямовані на штучне встановлення рівня цін чи інших суттєвих умов комерційних угод, а також навмисне обмеження

виробничих потужностей, ринкового простору, технологічного прогресу або інвестиційної активності, що може супроводжуватися встановленням контролю над цими процесами. Крім того, антиконкурентна поведінка може виражатися у розподілі ринкових сегментів чи джерел ресурсів за територіальними, асортиментними чи кількісними критеріями, а також за іншими ознаками, що спотворюють принципи рівного доступу. Серед інших форм таких дій – втручання у результати конкурентних процедур, таких як торги, аукціони чи тендери, що призводить до їх фальсифікації, а також навмисне усунення з ринку або обмеження доступу до нього інших учасників. Важливим аспектом є також застосування дискримінаційних умов до рівнозначних угод, що ставить окремих суб'єктів господарювання у невідгідне положення, а також нав'язування додаткових зобов'язань, які не мають прямого відношення до предмету угоди та суперечать принципам добросовісної конкуренції. Будь-які дії чи бездіяльність, які призводять до обмеження, усунення чи недопущення конкуренції у сфері публічних закупівель, кваліфікуються як антиконкурентні, за умови відсутності об'єктивних економічних чи інших підстав для їх вчинення, що підтверджується аналізом ринкових умов [46].

Антиконкурентні узгоджені дії визначаються відповідно до положень статей 1 (що стосуються малих та середніх підприємств), 8 (що регулюють питання постачання та використання товарів), 2 (що стосуються прав інтелектуальної власності) та 3 (що дозволяють певні дії за умови дотримання встановлених вимог) Закону України «Про захист економічної конкуренції»[47]. Крім того, до антиконкурентних узгоджених дій відносяться вертикальні узгоджені дії, які регулюються відповідно до вимог, встановлених розпорядженням Антимонопольного комітету України (АМКУ)[48]. Вчинення антиконкурентних узгоджених дій є забороненим і передбачає накладення відповідальності згідно з нормами Закону України «Про захист економічної конкуренції»[47]. Однак особа, яка вчинила такі дії, але першою добровільно повідомила про це Антимонопольний комітет України або його

територіальне відділення та надала інформацію, що має ключове значення для розгляду справи, може бути звільнена від відповідальності, передбаченої статтею 52 цього ж Закону. Це стосується випадків, коли надана інформація сприяє виявленню та припиненню антиконкурентних практик.

Органи Антимонопольного комітету України, керуючись мотивованим зверненням у рамках розслідування порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зобов'язані забезпечувати конфіденційність інформації, що стосується особи, яка бере участь у розгляді справи[43]. Особа, яка вчинила антиконкурентні узгоджені дії, але першою добровільно повідомила про це, не може бути звільнена від відповідальності у випадках, коли: не вжила достатніх заходів для припинення антиконкурентних узгоджених дій після повідомлення про них Антимонопольному комітету України; виступала ініціатором або керівником таких дій; не надала всіх доступних доказів або інформації про порушення, які їй були відомі та які вона могла отримати без перешкод. Узгоджені дії, які не призводять до суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку або його значній частині, можуть бути дозволені Антимонопольним комітетом України за умови, що учасники таких дій доведуть їх корисність. Це стосується випадків, коли узгоджені дії сприяють: покращенню виробництва, закупівлі чи реалізації товарів; техніко-технологічному та економічному розвитку; підтримці малих та середніх підприємств; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробці та впровадженню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробничих процесів. Уряд України має право дозволити узгоджені дії, на які Антимонопольний комітет України не надав дозволу, якщо учасники таких дій доведуть, що позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції. Однак дозвіл Уряду не може бути наданий, якщо: учасники узгоджених дій вводять обмеження, які не є необхідними для реалізації цих дій; обмеження конкуренції становить загрозу для функціонування ринкової економіки [43].

Відповідно до частини першої статті 10 Закону України «Про захист економічної конкуренції»[47], вертикальні узгоджені дії, містять вертикальні обмеження, дозволяють і не потребують дозволу органів Антимонопольного комітету України за умови дотримання певних критеріїв. Зокрема, такі дії вважаються допустимими, якщо частка постачальника на ринку, де він продає контрактний товар, не перевищує 30 відсотків, і частка покупця на ринку, де він придбаває контрактний товар, також не перевищує 30 відсотків.

Для визначення ринкових часток використовуються дані про обсяги продажів або закупівель у натуральному або грошовому виразі, залежно від типу товару (однорідний чи неоднорідний). У разі відсутності таких даних можуть застосовуватися інші методи розрахунку, що ґрунтуються на доступній інформації про ринок. Ринкові частки розраховуються на основі даних за календарний рік, що передує року проведення розрахунків. Важливо враховувати, що ринкова частка постачальника включає також товари, які постачаються покупцям, пов'язаним із постачальником відносинами контролю, з метою подальшого продажу.

У випадках, коли ринкова частка постачальника або покупця спочатку не перевищувала 30 відсотків, але згодом зросла до 35 відсотків, положення частини першої статті 10 продовжують діяти протягом двох років після першого перевищення 30-відсоткового порогу. Якщо ж ринкова частка перевищує 35 відсотків, то дія положень продовжується лише на один рік після першого перевищення цього порогу. При цьому сукупний строк продовження дії положень не може перевищувати два календарні роки. Ці положення також поширюються на вертикальні узгоджені дії між об'єднанням суб'єктів господарювання та його учасниками або постачальниками, за умови, що всі учасники такого об'єднання є роздрібними продавцями товарів, і жоден із них не має обсягу реалізації в Україні, що перевищує суму, еквівалентну 25 мільйонам євро (без урахування податків та зборів), визначену за офіційним валютним курсом Національного банку України на останній день фінансового року [47]. Таким чином, вертикальні узгоджені дії, що відповідають

встановленим умовам, визнаються допустимими без необхідності отримання дозволу від Антимонопольного комітету України, що сприяє забезпеченню балансу між захистом конкуренції та підтримкою ефективного функціонування ринкових відносин. Положення, закріплені в абзаці першому цього пункту, зберігають свою чинність у ситуаціях, коли вартісний поріг обсягу реалізації перевищується протягом двох послідовних років, але не більше ніж на 10 відсотків. Однак ці норми не застосовуються до горизонтальних узгоджених дій між учасниками об'єднань суб'єктів господарювання, а також до рішень, прийнятих такими об'єднаннями. За умови дотримання вимог, викладених у першому абзаці підпункту 1 цього пункту, положення абзацу першого поширюються на вертикальні узгоджені дії, що включають умови щодо надання покупцеві або використання ним прав інтелектуальної власності. Такі умови повинні бути другорядними щодо основного предмету угоди (договору) та безпосередньо пов'язаними з використанням, продажем або перепродажем товарів покупцем або його замовниками. Крім того, положення узгоджених дій щодо контрактних товарів не повинні містити обмежень конкуренції, які стосуються того самого предмета, що й обмеження, на які положення цього пункту не поширюються в інших випадках.

Також положення абзацу першого застосовуються до вертикальних узгоджених дій між підрядником та субпідрядником, якщо субпідрядник виробляє контрактні товари виключно для підрядника, а останній надає субпідряднику технології або обладнання, необхідні для виробництва таких товарів. Виняток становлять випадки, коли субпідряднику забороняється проводити власні дослідження та розробки або виробляти товари для третіх осіб.

Таким чином, вертикальні узгоджені дії, які відповідають встановленим критеріям, визнаються правомірними, що сприяє підтримці балансу між захистом конкуренції та забезпеченням ефективного функціонування ринкових механізмів. Це має особливе значення у контексті регулювання прав

інтелектуальної власності та організації виробничих процесів у рамках підрядних відносин, що сприяє розвитку економіки та інновацій.

Положення пункту 1 цього розділу не застосовуються до вертикальних узгоджених дій між конкуруючими суб'єктами господарювання. Однак існують винятки, коли такі дії можуть бути визнані допустимими за умови, що постачальник не є одночасно покупцем свого покупця, а покупець не є постачальником свого постачальника. Зокрема, вертикальні узгоджені дії можуть бути дозволеними, якщо виконуються такі умови: постачальник одночасно виробляє та продає контрактні товари або товари, які разом із контрактними утворюють єдиний товарний ринок, а покупець не займається виробництвом таких товарів; постачальник здійснює продажі на декількох рівнях торгівлі, а покупець діє на рівні роздрібної торгівлі і не конкурує з постачальником на рівнях, де він придбаває контрактні товари.

Крім того, положення пункту 1 не поширюються на вертикальні узгоджені дії, які містять жорсткі вертикальні обмеження. До таких обмежень належать: обмеження можливості покупця встановлювати ціну реалізації товару, за винятком випадків, коли постачальник визначає максимальну або рекомендовану ціну, що не призводить до фіксації чи встановлення мінімальних цін через тиск або стимули з боку учасників угоди; обмеження території або кола замовників, у межах яких покупець може продавати товар, за винятком обмежень, що стосуються місця розташування покупця.

Винятками з цих положень є узгоджені дії, які містять обмеження лише на: активні продажі покупцем товару виключній групі замовників або на виключній території, якщо постачальник залишає за собою право на виключний продаж або надає це право іншому суб'єкту господарювання, за умови, що таке обмеження не призводить до скорочення обсягу продажу товару; продаж товару кінцевим споживачам покупцем, який здійснює діяльність на рівні оптової торгівлі; продаж товару учасниками вибіркової системи постачання суб'єктам господарювання, яким постачальник не надав права перепродажу на визначеній території; можливість покупця продавати

компоненти товару, що постачаються для збирання, замовникам, які використовують їх для виробництва аналогічних товарів, які виробляє постачальник.

Також положення пункту 1 не стосуються узгоджених дій, які містять обмеження на активні та пасивні продажі товару кінцевим споживачам учасниками вибіркової системи постачання, які діють на ринку роздрібною торгівлі.

Однак існує виняток для узгоджених дій, які забороняють учасникам вибіркової системи постачання здійснювати діяльність з певного місця, що не дозволено для цього.

Таким чином, вертикальні узгоджені дії, що відповідають зазначеним умовам, є допустимими, що дозволяє зберігати баланс між захистом конкуренції та ефективним функціонуванням ринкових відносин. Це особливо важливо для регулювання прав інтелектуальної власності, організації виробничих процесів та сприяння інноваційному розвитку.

Положення пункту 1 цього розділу також не застосовуються до узгоджених дій, які прямо або опосередковано, самотійно або в поєднанні з іншими факторами, що знаходяться під впливом учасників таких дій, включають обмеження на: перехресні поставки між покупцями, які є учасниками вибіркової системи постачання, зокрема між покупцями, що діють на різних рівнях торгівлі; можливість постачальника компонентів виробу продавати ці компоненти як запасні частини кінцевим споживачам або суб'єктам господарювання, які надають послуги з ремонту чи обслуговування відповідних виробів, якщо покупець не доручив їм надання таких послуг.

Крім того, положення не поширюються на будь-які прямі чи опосередковані зобов'язання не конкурувати, строк дії яких не визначений або перевищує п'ять років. Зобов'язання не конкурувати, яке автоматично продовжується після закінчення п'ятирічного терміну, вважається укладеним на невизначений строк. Виняток становлять випадки, коли таке зобов'язання стосується реалізації товарів покупцем у приміщеннях або на території, які

належать постачальнику на праві власності або орендуються ним у третіх осіб, не пов'язаних з покупцем. У цьому випадку строк дії зобов'язання не може перевищувати періоду, протягом якого покупець використовує ці приміщення чи територію.

Також положення не поширюються на будь-які прямі чи опосередковані зобов'язання покупця не виробляти, не придбавати, не продавати чи не перепродавати товари після припинення дії угоди (договору). Виняток діє, якщо таке зобов'язання відповідає наступним умовам: воно стосується товарів, які разом із контрактними утворюють єдиний товарний ринок; зобов'язання обмежується приміщеннями чи територією, де покупець здійснював діяльність під час дії угоди; зобов'язання є невід'ємною частиною захисту ноу-хау, переданого постачальником покупцеві; строк дії зобов'язання не перевищує одного року після припинення угоди. Окремим винятком є встановлення безстрокових зобов'язань щодо використання та розкриття ноу-хау, які не стали загальновідомими. Крім того, положення не поширюються на будь-які прямі чи опосередковані зобов'язання учасника вибіркової системи постачання не продавати товари під торговельними марками конкурентів постачальника. Якщо паралельні (не пов'язані між собою) мережі схожих вертикальних обмежень охоплюють понад 50 відсотків певного ринку, органи Антимонопольного комітету України можуть прийняти розпорядження про непримінення положень пункту 1 розділу II цих Типових вимог до специфічних обмежень, що стосуються цього ринку, за винятком узгоджених дій, які фактично відбувалися на момент прийняття такого розпорядження. Таке розпорядження підлягає обов'язковому оприлюдненню протягом трьох робочих днів після його прийняття.

Механізм захисту від антиконкурентних узгоджених дій учасників публічних закупівель з боку антимонопольних органів включає комплекс попереджувальних, процесуальних та організаційних заходів, які здійснюються Антимонопольним комітетом України щодо учасників закупівель, чиї дії призвели або можуть призвести до недопущення, усунення

чи обмеження конкуренції. Цей механізм спрямований на забезпечення дотримання принципів чесної конкуренції та ефективного функціонування ринкових відносин.

Проблема антиконкурентних узгоджених дій у сфері публічних закупівель є однією з найбільш складних та актуальних у контексті забезпечення чесної конкуренції та ефективного використання державних ресурсів. Антиконкурентні практики, такі як встановлення цін, обмеження виробництва, розподіл ринків, спотворення результатів торгів чи аукціонів, а також застосування нерівних умов до різних суб'єктів господарювання, не лише порушують принципи ринкової конкуренції, але й завдають значної шкоди економіці та суспільству в цілому, призводять до неефективного використання бюджетних коштів, зниження якості товарів і послуг, а також обмежують доступ на ринок нових учасників, що гальмує інноваційний розвиток.

Законодавство України, зокрема Закон «Про захист економічної конкуренції», встановлює чіткі рамки для визначення та протидії антиконкурентним узгодженим діям. Водночас, передбачає винятки, коли такі дії можуть бути визнані допустимими, якщо вони сприяють техніко-технологічному розвитку, підтримці малих та середніх підприємств, оптимізації виробничих процесів або покращенню якості товарів і послуг. Це дозволяє зберігати баланс між захистом конкуренції та підтримкою ефективного функціонування ринкових відносин. Важливу роль у протидії антиконкурентним практикам відіграють антимонопольні органи, зокрема Антимонопольний комітет України, який здійснює контроль за дотриманням законодавства, розслідує порушення та застосовує санкції до суб'єктів, які вчиняють антиконкурентні дії. Одним із ключових інструментів захисту є механізм добровільного повідомлення про порушення, що дозволяє учасникам, які першими повідомляють про антиконкурентні практики, уникнути відповідальності за умови надання суттєвої інформації для

розслідування. Цей механізм сприяє активізації боротьби з порушеннями та забезпечує додаткові можливості для виявлення антиконкурентних угод.

Однак, незважаючи на наявність правових механізмів, проблема антиконкурентних узгоджених дій у сфері публічних закупівель залишається актуальною. Це пов'язано зі складністю виявлення таких дій, особливо в умовах, коли вони маскуються під законні угоди або використовують складні схеми для уникнення контролю. Крім того, існують певні пробіли у законодавстві, які ускладнюють ефективне застосування антимонопольних норм, зокрема щодо визначення допустимих вертикальних обмежень та їх впливу на конкуренцію. Наприклад, вертикальні узгоджені дії, які містять обмеження на перехресні поставки чи використання прав інтелектуальної власності, потребують додаткового аналізу та уточнення в законодавстві для запобігання можливим зловживанням.

Важливим аспектом є також забезпечення прозорості та ефективності роботи антимонопольних органів. Для цього необхідно вдосконалити методику виявлення антиконкурентних практик, зокрема шляхом використання сучасних інформаційних технологій та аналізу великих обсягів даних, що дозволить оперативно виявляти порушення та забезпечувати своєчасне втручання з боку контролюючих органів. Крім того, важливим є підвищення обізнаності учасників ринку щодо наслідків антиконкурентних дій та можливостей їх запобігання.

У контексті вертикальних узгоджених дій особливу увагу слід приділити визначенню допустимих обмежень, які не призводять до суттєвого обмеження конкуренції. Наприклад, обмеження на перехресні поставки між покупцями або використання прав інтелектуальної власності можуть бути визнані допустимими, якщо вони спрямовані на захист інтересів постачальника та не обмежують конкуренцію на ринку. Водночас, жорсткі вертикальні обмеження, такі як фіксація цін чи обмеження території продажу, повинні залишатися під суворим контролем антимонопольних органів.

Таким чином, для ефективної протидії антиконкурентним узгодженим діям у сфері публічних закупівель необхідно комплексно підходити до вдосконалення законодавства, методів контролю та інформаційної підтримки, що в себе уточнення норм, які регулюють вертикальні та горизонтальні узгоджені дії, впровадження сучасних інструментів моніторингу та аналізу ринкових процесів, а також активізацію роботи антимонопольних органів. Лише за умови комплексного підходу можна забезпечити дотримання принципів чесної конкуренції, ефективного використання державних ресурсів та створення сприятливого середовища для розвитку економіки та інновацій.

2.2. Процедура вирішення спорів між учасниками в комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольного комітету України

Публічні закупівлі займають центральне місце у ефективному функціонуванні державного управління та економічного розвитку будь-якої країни, забезпечують прозорість, конкуренцію та раціональне використання бюджетних коштів, що є важливими елементами у побудові сучасного демократичного суспільства. Однак, як і будь-яка інша сфера державної діяльності, публічні закупівлі потребують чіткого регулювання та механізмів захисту прав усіх учасників процесу. Саме тому існування ефективної системи оскарження рішень, дій чи бездіяльності організаторів закупівель є невід'ємною частиною забезпечення справедливості та законності в цій сфері.

Україна, як держава, що прагне до європейських стандартів управління, активно впроваджує механізми, спрямовані на забезпечення прозорості та ефективності публічних закупівель. Одним із таких механізмів є діяльність Антимонопольного комітету України, який відіграє ключову роль у розгляді скарг на порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Комісії, створені в рамках цього органу, займаються розглядом спорів між учасниками закупівель, забезпечуючи захист їхніх прав та інтересів. Цей процес регулюється низкою законодавчих актів, серед яких основним є Закон України «Про публічні закупівлі», що визначає порядок подання, розгляду та вирішення скарг.

Процедура оскарження в публічних закупівлях є складним багатоаспектним процесом, який вимагає ретельного дотримання законодавчих норм та процедур. Вона включає в себе не лише формальні аспекти, такі як подання скарги через електронну систему, але й детальний розгляд суттєвих питань, пов'язаних із порушеннями процедур закупівель. Ефективність цієї процедури безпосередньо впливає на довіру учасників до державних інституцій та загальну якість управління в сфері публічних

закупівель. У даному контексті важливим є розуміння того, як саме функціонує механізм оскарження, які етапи він включає, які права та обов'язки мають учасники процесу, і які наслідки можуть виникнути в результаті розгляду скарги. Це дозволяє не лише забезпечити захист прав окремих суб'єктів, але й сприяти загальному покращенню якості публічних закупівель, зменшенню корупційних ризиків та підвищенню ефективності використання державних коштів.

Важливим аспектом функціонування держави є забезпечення механізмів захисту прав учасників публічних закупівель, що включає право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність організаторів закупівель, і є ключовим елементом у системі державного регулювання цієї сфери [190, с. 105]. Ефективність таких механізмів безпосередньо впливає на прозорість використання бюджетних коштів, що робить їх важливим інструментом у боротьбі з корупцією та нераціональним витрачанням ресурсів. Для досягнення цієї мети необхідно детально дослідити законодавчу базу, яка регулює процедуру оскарження. Зокрема, згідно з п. 3 ст. 8 Закону України «Про публічні закупівлі» [5], Антимонопольний комітет України виступає основним органом, що займається розглядом скарг. Він створює спеціалізовані комісії, які відповідають за захист прав та інтересів учасників закупівель. Ці комісії мають повноваження розглядати порушення законодавства у сфері публічних закупівель, а їхні рішення приймаються від імені Антимонопольного комітету України. Крім того, діяльність комісій регулюється не лише Законом «Про публічні закупівлі» [5], а й Законом «Про Антимонопольний комітет України» [43], що забезпечує комплексний підхід до вирішення спорів.

Таким чином, наявність чіткої та доступної процедури оскарження є невід'ємною частиною ефективного управління публічними закупівлями, сприяє забезпеченню справедливості, прозорості та довіри до державних інституцій, що є важливим кроком у розбудові демократичного суспільства.

Скарга до органу, який розглядає оскарження, подається у вигляді електронного документа через спеціалізовану електронну систему закупівель.

Для цього суб'єкт оскарження повинен використовувати кваліфікований електронний підпис, визнаний відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [191]. Скарга заповнюється через електронну форму, де необхідно вказати всі обов'язкові дані у повному обсязі. Якщо скарга стосується умов тендерної документації, до неї обов'язково додаються документи, які підтверджують обґрунтованість звернення. Після заповнення форми та завантаження необхідних документів суб'єкт оскарження сплачує плату через електронну систему закупівель. Після оплати скарга автоматично реєструється, і в системі створюється її реєстраційна картка, яка разом із самою скаргою публікується в електронній системі [191].

У випадках, коли замовник розділяє предмет закупівлі на лоти, скарга щодо кожного окремого лота реєструється окремо, і для кожного з них формується індивідуальна реєстраційна картка.

Важливо зазначити, що суб'єкт оскарження несе повну відповідальність за достовірність і точність інформації, яку він надає під час заповнення електронної форми. У разі надання недостовірних або неповних даних всі негативні наслідки, що виникають через це, покладаються на суб'єкта оскарження [191].

Після внесення скарги до реєстру скарг та формування відповідної реєстраційної картки така скарга втрачає можливість відкликання. Реєстраційна картка обов'язково має включати наступні відомості: дату та час подання скарги через електронну систему закупівель, унікальний номер скарги, присвоєний системою під час її реєстрації, а також унікальний номер оголошення про проведення конкурентної процедури закупівлі або повідомлення про намір укласти договір у разі застосування переговорної процедури. Скарга, у свою чергу, повинна містити детальну інформацію, зокрема найменування замовника, рішення, дії чи бездіяльність якого оскаржуються, ім'я (або найменування) та місце проживання (або місцезнаходження) суб'єкта оскарження, підстави для подання скарги з

посиланням на конкретні порушення процедури закупівлі або неправомірні рішення, дії чи бездіяльність замовника, а також фактичні обставини, що підтверджують ці порушення. Крім того, скарга має містити обґрунтування порушення прав та законних інтересів суб'єкта оскарження, які виникли внаслідок дій чи бездіяльності замовника, що суперечать законодавству у сфері публічних закупівель, а також перелік документів або доказів, які підтверджують такі порушення, особливо якщо скарга стосується умов тендерної документації або дій, вчинених до завершення строку подання тендерних пропозицій. Важливим елементом скарги є чітко сформульовані вимоги суб'єкта оскарження та їх правове обґрунтування. До скарги також додаються відповідні документи та матеріали в електронній формі (зокрема у форматі PDF), які підтверджують викладені у скарзі факти та обставини порушень процедури закупівлі або неправомірність рішень, дій чи бездіяльності замовника [191].

Якщо суб'єкт оскарження бажає взяти участь у розгляді скарги через телекомунікаційні засоби в режимі реального часу, він додатково подає відповідну електронну заяву разом із скаргою. Ця заява завантажується через електронну систему закупівель у строк, встановлений для подачі скарги. Після реєстрації скарги в електронній системі всі супровідні документи, включаючи реєстраційну картку, автоматично направляються до органу оскарження та замовника. У разі прийняття органом оскарження рішення про задоволення або часткове задоволення скарги, а також у випадках, коли скарга залишається без розгляду через усунення замовником порушень, зазначених у скарзі, або припинення розгляду через усунення порушень, плата за подання скарги повертається суб'єкту оскарження. У всіх інших випадках ця плата перераховується до Державного бюджету України. Розмір плати, порядок її сплати та повернення визначаються Кабінетом Міністрів України. Скарги, пов'язані з умовами тендерної документації, можуть подаватися з моменту оприлюднення оголошення про проведення конкурентної процедури закупівлі, але не пізніше ніж за чотири дні до кінцевого строку подання

тендерних пропозицій, встановленого до внесення змін до тендерної документації. Скарги щодо рішень, дій чи бездіяльності замовника, які відбулися до завершення строку подання тендерних пропозицій, можуть подаватися протягом 10 днів з моменту, коли суб'єкт оскарження дізнався або міг дізнатися про порушення своїх прав, але не пізніше ніж за чотири дні до кінцевого строку подання тендерних пропозицій, встановленого на момент прийняття такого рішення, дії чи бездіяльності [191].

Скарги, пов'язані з рішеннями, діями чи бездіяльністю замовника, які відбулися після оцінки тендерних пропозицій, можуть подаватися протягом 10 днів з моменту, коли суб'єкт оскарження дізнався або міг дізнатися про порушення своїх прав, але не пізніше дня укладення договору про закупівлю. Якщо ж скарги стосуються рішень, дій чи бездіяльності замовника, що відбулися після розгляду тендерних пропозицій згідно з частиною 12 статті 29 Закону України «Про публічні закупівлі» [5], такі скарги подаються протягом п'яти днів з дати оприлюднення протоколу розгляду тендерних пропозицій у електронній системі закупівель, за умови, що оголошення про проведення конкурентної процедури закупівлі було оприлюднено відповідно до частини 3 статті 10 цього ж Закону [5]. У випадках, коли до тендерної документації вносилися зміни, після завершення строку подання скарг, передбаченого першим абзацем цієї частини, положення тендерної документації, до яких зміни не застосовувалися, не можуть бути оскаржені. Якщо орган оскарження вже розглянув скаргу (скарги) щодо положень тендерної документації та ухвалив одне або кілька рішень по суті, після завершення строку подання скарг положення тендерної документації, щодо яких скарги не були подані до цього строку, також не підлягають оскарженню [191]. У разі порушення строків, визначених у першому-четвертому абзацах цієї частини, електронна система закупівель автоматично відхиляє подання скарг. Після завершення строку подання скарг, передбаченого першим абзацем частини восьмої цієї статті, скарги можуть подаватися лише щодо змін, внесених до тендерної документації замовником, протягом 10 днів з моменту оприлюднення таких

змін на веб-порталі Уповноваженого органу, але не пізніше ніж за чотири дні до дати подання тендерних пропозицій, встановленої на момент внесення цих змін.

Скарги щодо укладених договорів про закупівлю та їх недійсності відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», зокрема вимоги щодо відшкодування збитків суб'єкту оскарження, спричинених порушенням цього Закону, підлягають розгляду в судовому порядку. Орган оскарження, в межах не більше трьох робочих днів з моменту внесення скарги до реєстру, зобов'язаний розмістити в електронній системі закупівель рішення про прийняття скарги до розгляду, зазначивши дату, час та місце її розгляду, або ухвалити обґрунтоване рішення про залишення скарги без розгляду. Прийняті органом оскарження рішення автоматично публікуються в електронній системі закупівель, а також надсилаються суб'єкту оскарження та замовнику. Орган оскарження може залишити скаргу без розгляду в таких випадках: якщо суб'єкт оскарження подає скаргу щодо того ж самого порушення, у тій самій процедурі закупівлі та з однакових підстав, які вже були розглянуті органом оскарження і щодо яких було ухвалено рішення; якщо скарга не відповідає вимогам частин 2, 5, 8 та 9 цієї статті; якщо замовник усунув порушення, на яке вказано в скарзі; або якщо до моменту оприлюднення скарги замовник прийняв рішення про відміну тендеру або визнав його таким, що не відбувся, чи відмінив переговорну процедуру закупівлі, за винятком випадків оскарження цих рішень. Орган оскарження має право припинити розгляд скарги, якщо після її прийняття до розгляду були встановлені обставини, зазначені в пунктах 1-4 частини 12 цієї статті [191].

Датою початку розгляду скарги є дата публікації реєстраційної картки скарги в електронній системі закупівель. Строк для розгляду скарги органом оскаржень становить 10 робочих днів з моменту її прийняття до розгляду, однак цей строк може бути продовжено органом оскарження на підставі обґрунтованих причин до 20 робочих днів. Рішення за результатами розгляду

скарги ухвалюються на засіданні Комісії з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. За попереднім письмовим зверненням однієї зі сторін, вказаних у скарзі (для скаржника) або поясненні (для замовника), на засідання Комісії можуть бути запрошені сторони (суб'єкт оскарження та замовник) для надання додаткових пояснень. При цьому суб'єкт оскарження, замовник та інші учасники процедури закупівлі (якщо оскаржується рішення замовника щодо тендерної пропозиції) мають право брати участь у розгляді скарги через телекомунікаційні системи в інтерактивному режимі реального часу, що робить розгляд скарги відкритим, з можливістю участі всіх бажаючих. Особи, присутні на засіданні, можуть використовувати засоби фото-, відео- та звукозапису. Резолютивна частина рішення, прийнятого за результатами відкритого розгляду скарги, оголошується прилюдно. Відсутність сторін на засіданні Комісії не є перешкодою для прийняття рішення за результатами розгляду скарги. Орган оскарження розглядає скаргу та приймає рішення на підставі інформації, яка була розміщена в електронній системі закупівель на момент подання скарги, а також на основі отриманої за скаргою додаткової інформації. Крім того, орган оскарження має право залучати представників державних органів (за погодженням з їх керівниками), а також експертів і спеціалістів, які мають спеціальні знання, необхідні для неупередженого та професійного розгляду скарги.

Суб'єкти, які беруть участь у процедурі оскарження, зокрема замовники, мають право надавати експертні висновки, підготовлені фахівцями, що володіють спеціалізованими знаннями у відповідній галузі. Такі висновки, незалежно від того, чи вони надані представниками державних органів, незалежними експертами чи іншими спеціалістами, підлягають обов'язковому оприлюдненню в електронній системі закупівель, а також включаються до матеріалів справи, яка розглядається в рамках процедури оскарження. Для забезпечення всебічного та об'єктивного розгляду скарг орган, уповноважений розглядати такі звернення, має повноваження направляти

запити та отримувати у цифровому форматі від замовників, учасників закупівельних процедур, контролюючих органів, Уповноваженого органу та інших заінтересованих сторін будь-яку інформацію, документи чи матеріали, що мають відношення до проведення закупівель. Процедура формування таких запитів та механізми отримання відповідей регламентуються внутрішніми нормативними актами, зокрема Регламентом роботи Комісії з розгляду скарг на порушення законодавства у сфері публічних закупівель. При цьому замовники, учасники процедур, контролюючі органи, Уповноважений орган та інші суб'єкти зобов'язані надати затребувану інформацію, документи чи матеріали протягом трьох робочих днів з моменту отримання запиту, але не пізніше ніж за один день до призначеного розгляду скарги, шляхом їх оприлюднення в електронній системі закупівель, що забезпечує прозорість та доступність інформації для всіх заінтересованих сторін.

Інформаційні матеріали, документи та інші відомості, які суб'єкт оскарження або замовник вважають необхідними для обґрунтування своєї позиції під час розгляду скарги, повинні бути надані не пізніше ніж за три робочі дні до дати проведення засідання Комісії з розгляду скарг на порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Подання таких матеріалів здійснюється виключно через електронну систему закупівель у цифровому форматі з обов'язковим накладенням кваліфікованого електронного підпису, що відповідає вимогам Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Для цього використовуються спеціалізовані електронні форми, які містять окремі поля для заповнення. У разі недотримання встановлених строків або порядку подання інформації орган, який розглядає скаргу, має право не враховувати такі матеріали під час прийняття рішення. Після публікації скарги в електронній системі закупівель автоматично активується механізм призупинення електронного аукціону, а також блокується можливість оприлюднення рішень замовника щодо скасування тендеру, визнання його таким, що не відбувся, припинення переговорної процедури, укладення договору про закупівлю або публікації

звіту про результати проведення закупівлі. Замовнику забороняється вживати будь-які дії або приймати рішення, пов'язані з процедурою закупівлі, зокрема скасувати тендер, визнавати його недійсним, припиняти переговорну процедури або укладати договори, за винятком заходів, спрямованих на усунення порушень, зазначених у скарзі. У разі виправлення таких порушень замовник зобов'язаний протягом одного робочого дня повідомити про це орган оскарження та оприлюднити відповідне підтвердження в електронній системі закупівель. Укладення договору про закупівлю під час розгляду скарги категорично забороняється. Крім того, розгляд скарги призупиняє перебіг строків, встановлених частинами 10 та 12 статті 29, частиною 6 статті 33 та частиною 7 статті 40 Закону України «Про публічні закупівлі», що забезпечує дотримання правових гарантій для всіх учасників процесу [5].

Перебіг строків продовжується з наступного дня після прийняття рішення органом оскарження за результатами розгляду скарги, а також після прийняття рішення про припинення розгляду скарги або залишення скарги без розгляду. Після прийняття органом оскарження рішення про відмову в задоволенні скарги, припинення розгляду скарги чи залишення її без розгляду, електронна система закупівель автоматично визначає дату і час проведення електронного аукціону та надсилає повідомлення усім учасникам, що подали тендерні пропозиції, не раніше ніж через два дні після оприлюднення відповідного рішення в системі. За результатами розгляду скарги орган оскарження може прийняти рішення щодо встановлення або відсутності порушень процедури закупівлі, зокрема порушень порядку оприлюднення або неоприлюднення інформації про процедури закупівлі, передбаченої цим Законом. Окрім цього, орган оскарження може прийняти рішення щодо необхідних заходів для усунення виявлених порушень, зокрема зобов'язати замовника повністю або частково скасувати свої рішення, надати необхідні документи або роз'яснення, усунути дискримінаційні умови, в тому числі ті, що містяться в технічній специфікації тендерної документації, привести

тендерну документацію у відповідність до вимог законодавства або у випадку неможливості виправити порушення – скасувати процедуру закупівлі.

Орган, що розглядає скаргу, на підставі результатів її розгляду приймає обґрунтоване рішення, в якому зазначаються висновки щодо наявності або відсутності порушення процедури закупівлі, а також рішення щодо задоволення скарги повністю або частково, або ж відмови в її задоволенні, із відповідними підставами та обґрунтуванням прийнятого рішення. У випадку, якщо скарга була задоволена повністю або частково, орган оскарження зобов'язує замовника усунути порушення процедури закупівлі та/або відновити процедуру закупівлі з моменту попереднього законного рішення чи правомірної дії замовника. Рішення органу оскарження також містить найменування органу оскарження, короткий зміст скарги, мотивувальну та резолютивну частини рішення, а також строк, протягом якого рішення можна оскаржити. Протягом одного робочого дня після прийняття рішення орган оскарження надає інформацію про резолютивну частину рішення в електронній системі закупівель, а протягом трьох робочих днів розміщує повний текст рішення в системі. Після розміщення в електронній системі закупівель, рішення автоматично оприлюднюється та надсилається суб'єкту оскарження та замовнику. Рішення органу оскарження набирає чинності з моменту його прийняття та є обов'язковим для виконання замовниками та іншими особами, яких це стосується. Якщо таке рішення не було оскаржене до суду, воно має бути виконано не пізніше 30 днів з дня його прийняття. Рішення, прийняте органом оскарження, може бути оскаржене суб'єктом оскарження або замовником шляхом подання позову до окружного адміністративного суду, юрисдикція якого охоплює територію міста Києва. Така можливість обмежується тридцятиденним строком, який відлічується з моменту оприлюднення відповідного рішення в електронній системі закупівель. Важливо зазначити, що право на оскарження не виключає можливості прямого звернення до суду без попереднього проходження

процедури розгляду скарги органом оскарження, що забезпечує додатковий захист інтересів учасників закупівельних процесів.

Окремо слід звернути увагу на специфіку, встановлену статтею 10 Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони», яка регулює особливі умови подання та розгляду скарг у контексті закупівель, пов'язаних із забезпеченням оборонних потреб. Зокрема, скарги, що стосуються результатів визначення переможця переговорної процедури, рішень замовника, а також його дій чи бездіяльності після завершення терміну подання цінових пропозицій, можуть бути подані до органу оскарження протягом чотирьох робочих днів з моменту оприлюднення повідомлення про намір укласти договір на веб-порталі Уповноваженого органу, але не пізніше дня підписання такого договору. При цьому строк розгляду скарги органом оскарження обмежується трьома робочими днями з моменту отримання необхідних документів від замовника, а загальний термін розгляду не може перевищувати десяти робочих днів з початку процедури. Таким чином, законодавчо закріплено наявність двох органів, уповноважених розглядати скарги, що забезпечує комплексний підхід до захисту прав учасників закупівельних процедур. Антимонопольний комітет України, який розглядає скарги до укладення договору, та суд, який займається розглядом скарг щодо вже укладених договорів про закупівлю [192].

Рішення Антимонопольного комітету України можуть бути оскаржені в судовому порядку. Однак, практика показує, що суб'єкти оскарження рідко використовують таку можливість. Зокрема, згідно зі звітом Антимонопольного комітету України, у 2022 році до комітету надійшло 3865 справ, що є на 74% менше, ніж у 2021 році. З цих справ було розглянуто по суті 3049 скарг, 124 скарги були припинені, при цьому 99% з них було припинено через усунення порушень замовниками, а решта — з інших підстав. Частка оскаржених рішень від загальної кількості прийнятих рішень склала 3,5% [111; 193, с.128].

Аналіз положень Закону України «Про публічні закупівлі», що регулюють процедуру оскарження у сфері публічних закупівель, дозволяє відзначити кілька важливих аспектів. Зокрема, скорочення строку для розгляду скарги органом оскарження, який раніше становив 30 робочих днів, а тепер зменшений до 15 робочих днів. Також законодавець встановлює спеціальні норми щодо подання скарг та строків їх розгляду у випадку оскарження процесу закупівель товарів, робіт і послуг для потреб оборони, де строк розгляду скарги органом оскарження обмежений трьома робочими днями після надання замовником необхідних документів, але не більше ніж 10 робочих днів з початку розгляду. Крім того, важливою є норма, яка дозволяє замовнику та суб'єкту оскарження брати участь у розгляді справи через телекомунікаційні системи в режимі реального часу, що розширює їх права та можливості в процесі розгляду справи. Також, згідно законодавства, рішення органу оскарження можна оскаржити в судовому порядку протягом 30 днів з моменту його оприлюднення в електронній системі закупівель, що, втім, може ускладнити можливість реалізації цього права для осіб, які не брали безпосередньої участі в процедурі оскарження, але чий інтерес був порушений рішенням, ухваленим Антимонопольним комітетом України [5].

У сфері публічних закупівель, яка є важливим інструментом державного управління та економічного розвитку, механізми захисту прав учасників закупівель відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості, справедливості та ефективності використання бюджетних коштів. Процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності організаторів закупівель, яка регулюється законодавством України, є невід'ємною частиною цього процесу і спрямована на забезпечення дотримання законності, запобігання корупційним ризикам та захисту інтересів усіх учасників закупівель.

Антимонопольний комітет України, як основний орган, що займається розглядом скарг у сфері публічних закупівель, відіграє важливу роль у підтримці балансу між інтересами замовників та учасників закупівель. Створені в рамках комітету спеціалізовані комісії забезпечують професійний

та неупереджений розгляд скарг, що сприяє підвищенню довіри до державних інституцій та загальному покращенню якості публічних закупівель. Діяльність цих комісій регулюється не лише Законом України «Про публічні закупівлі», а й іншими нормативно-правовими актами, що забезпечує комплексний підхід до вирішення спорів.

Процедура оскарження, яка включає подання скарги через електронну систему закупівель, є сучасною та зручною для учасників процесу. Використання кваліфікованого електронного підпису, автоматизована реєстрація скарг та публікація всіх матеріалів у електронній системі забезпечують прозорість та доступність процесу. Однак, важливим аспектом є відповідальність суб'єкта оскарження за достовірність наданої інформації, що підкреслює необхідність ретельного підготовчого етапу перед поданням скарги.

Розгляд скарг комісіями Антимонопольного комітету України відбувається у встановлені законодавством строки, що дозволяє оперативно реагувати на порушення та вживати необхідних заходів для їх усунення. Участь сторін у розгляді скарг через телекомунікаційні засоби в режимі реального часу робить процес більш відкритим та інтерактивним, що сприяє забезпеченню права на захист інтересів усіх учасників. Крім того, можливість залучення експертів та спеціалістів до розгляду скарг додає процесу професійності та об'єктивності.

Важливим елементом процедури оскарження є можливість оскарження рішень Антимонопольного комітету України в судовому порядку. Це забезпечує додатковий рівень захисту прав учасників закупівель, але практика показує, що така можливість використовується досить рідко. Більшість скарг вирішуються на рівні комітету, що свідчить про ефективність його роботи та здатність забезпечувати справедливий розгляд спорів.

Законодавчі зміни, спрямовані на скорочення строків розгляду скарг та впровадження спеціальних норм для закупівель у сфері оборони, свідчать про постійне вдосконалення механізмів оскарження, що дозволяє забезпечити

більш оперативне реагування на порушення та підвищити ефективність публічних закупівель у стратегічно важливих галузях.

У цілому, процедура оскарження в публічних закупівлях є важливим інструментом забезпечення законності, прозорості та справедливості в цій сфері, сприяє захисту прав учасників закупівель, запобіганню корупції та підвищенню ефективності використання державних коштів.

Таким чином, процедура оскарження в публічних закупівлях є важливим елементом системи державного управління, яка сприяє забезпеченню прозорості, справедливості та ефективності використання бюджетних коштів та відображає прагнення України до європейських стандартів управління і є важливим кроком у розбудові демократичного суспільства, заснованого на принципах верховенства права та захисту прав і свобод громадян.

2.3. Особливості розгляду адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель у судових органах.

Судова система України відіграє ключову роль у вирішенні спорів, що виникають у сфері публічних закупівель, забезпечує захист прав учасників процедур, контролює дотримання законодавства та сприяє встановленню справедливості у випадках порушення встановлених норм. Судові спори в цій галузі можуть стосуватися різних аспектів, включаючи оскарження рішень організаторів закупівель, визнання договорів недійсними, а також розгляд питань, пов'язаних із неналежним виконанням зобов'язань сторонами.

Особливістю судового розгляду спорів у сфері публічних закупівель є те, що вони можуть підлягати юрисдикції як адміністративних, так і господарських судів, залежно від характеру правовідносин та етапу процедури закупівель. Адміністративні суди зазвичай розглядають спори, пов'язані з оскарженням рішень, дій чи бездіяльності органів влади, тоді як господарські суди займаються питаннями, що виникають після укладення договорів і стосуються майнових інтересів сторін.

Крім того, важливу роль у розгляді спорів у сфері публічних закупівель відіграють органи, такі як Антимонопольний комітет України (АМКУ) та Державна аудиторська служба України (ДАСУ), які здійснюють контроль та моніторинг дотримання законодавства у цій галузі. Рішення цих органів також можуть бути оскаржені в судовому порядку, що додає додатковий рівень складності до вже існуючих правових механізмів. Судова практика у сфері публічних закупівель постійно розвивається, що відображає зміни в законодавстві та нові підходи до вирішення спорів. Верховний Суд України, як найвищий судовий орган, відіграє ключову роль у формуванні правових

позицій, які стають орієнтиром для судів при розгляді таких справ. Це включає в себе питання, пов'язані з визнанням договорів недійсними, оскарження рішень органів влади, а також застосуванням санкцій за порушення в процедурах закупівель. Таким чином, судовий розгляд спорів у сфері публічних закупівель є складним багатоаспектним процесом, який вимагає ретельного аналізу законодавчих норм, судової практики та специфіки кожного конкретного випадку. Цей процес спрямований на забезпечення законності, прозорості та справедливості у сфері публічних закупівель, що є важливим елементом у функціонуванні держави та захисті прав усіх учасників ринку.

Згідно з офіційною статистикою Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, державні закупівлі щорічно формують значну частку валового внутрішнього продукту, і становлять близько 13%, що у 2023 році еквівалентно приблизно 762,3 млн грн. Очевидно, що масштабність цього ринку робить його надзвичайно привабливим для бізнесу, однак водночас зумовлює значну кількість судових спорів. Зокрема, протягом періоду з 1 січня 2022 року до 1 червня 2023 року Верховний Суд розглянув і виніс понад 400 постанов у справах, пов'язаних із публічними закупівлями. Відповідна процедура регламентується положеннями Закону України «Про публічні закупівлі», який визначає порядок придбання товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальних громад. Замовниками у сфері публічних закупівель, як правило, виступають державні органи, органи місцевого самоврядування, а також суб'єкти, що здійснюють соціальне страхування. Умови, за яких юридичні особи можуть бути віднесені до категорії замовників, закріплені в пункті 9 статті 1 зазначеного закону. Відповідно до законодавчих приписів, такими суб'єктами є юридичні особи,

що є розпорядниками або отримувачами бюджетних коштів, перебувають під контролем державних органів або органів місцевого самоврядування, а також ті, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50% [5; 101; 102].

Відповідно до положень Закону України «Про публічні закупівлі», обов'язкове застосування його норм до замовників передбачене у випадках, коли здійснюється придбання товарів чи послуг на суму, що відповідає або перевищує 200 тисяч гривень, а для робіт цей поріг становить 1,5 мільйона гривень. Аналогічні вимоги поширюються на суб'єктів, які провадять діяльність у спеціалізованих сферах господарювання, проте для них встановлено інші граничні значення: закупівля товарів або послуг підлягає регулюванню у разі, якщо її вартість досягає або перевищує 1 мільйон гривень, а робіт – 5 мільйонів гривень. Основним механізмом проведення закупівель є процедура відкритих торгів, яка включає послідовне здійснення низки взаємопов'язаних дій, серед яких оприлюднення інформації про ініціювання процедури закупівлі, подання та забезпечення тендерної пропозиції, можливість її відхилення за визначених умов, розкриття даних про цінові пропозиції учасників, проведення електронного аукціону, аналіз та оцінка поданих заявок, а також прийняття рішення про намір укласти договір або визнання торгів такими, що не відбулися. Крім того, передбачена можливість повернення забезпечення тендерної пропозиції у встановлених випадках, укладення договору про закупівлю, внесення забезпечення його виконання та подальше виконання договірних зобов'язань замовником і постачальником відповідно до положень цивільного та господарського законодавства. У процесі реалізації всіх зазначених етапів нерідко виникають різноманітні

правові конфлікти між учасниками процедури закупівель, що зумовлює необхідність їх судового врегулювання [5; 103; 104].

Переважає більшість судових проваджень, пов'язаних із врегулюванням правових питань у сфері публічних закупівель, залежить від предмета та суб'єктного складу сторін, підлягає розгляду в межах компетенції господарських або адміністративних судів. Визначення юрисдикції таких спорів базується на характері правовідносин: якщо йдеться про оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів виконавчої влади або місцевого самоврядування, що мали місце до моменту виникнення договірних зобов'язань між організатором тендеру та його переможцем, такі справи розглядаються адміністративними судами. Судова система адміністративної юрисдикції побудована за ієрархічним принципом і включає три рівні: суди першої інстанції, до яких належать 24 окружних адміністративних судів, територіальна компетенція яких відповідає адміністративно-територіальному поділу України і поширюється на відповідну область, а також на міста Київ і Севастополь; суди апеляційної інстанції, що представлені вісьмома міжтериторіальними апеляційними адміністративними судами; касаційну інстанцію, функцію якої виконує Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду [107].

Після укладення договору між організатором тендеру та його переможцем спори, що стосуються правомірності ухваленого тендерним комітетом рішення, підпадають під юрисдикцію судів цивільної або господарської юрисдикції, оскільки вони безпосередньо стосуються майнових інтересів переможця торгів. Ця правова позиція була сформульована Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 14 травня 2019 року у справі №918/843/17. Важливо підкреслити, що порушення встановлених

законодавством вимог під час здійснення процедур публічних закупівель може мати наслідком визнання укладених між замовником та постачальником товарів чи послуг договорів недійсними, що підтверджується правовими висновками, викладеними у постанові Верховного Суду від 18 лютого 2019 року у справі №910/2197/18 [102].

Для суб'єкта господарювання, що прагне постачати товари чи надавати послуги в межах процедури публічних закупівель, ключовим етапом є подання тендерної пропозиції, що потребує особливої уваги з метою запобігання можливим правовим ризикам. Судова практика демонструє, що навіть формальні підстави в поданій документації можуть стати підставою для звинувачень у порушенні антимонопольного законодавства. У випадку, коли одне підприємство використало у своїй пропозиції документи іншого учасника тендеру, які раніше були оприлюднені у зв'язку з відміною попередніх торгів, було виявлено ідентичність довідок, схожість стилістики, а також однакові пунктуаційні та граматичні помилки. Це стало підставою для Антимонопольного комітету України ухвалити рішення про наявність у діях підприємств антиконкурентних узгоджених дій, що мало наслідком накладення штрафу в розмірі 68 тисяч гривень. Водночас, Верховний Суд у постанові від 9 квітня 2019 року у справі №914/968/18 скасував відповідне рішення, мотивуючи це відсутністю інших доказів координації дій між учасниками торгів та неможливістю встановити юридичний зв'язок між зазначеними суб'єктами господарювання [102].

Питання щодо правового статусу переможця тендеру та подальшого укладення договору з ним є актуальним у контексті судового вирішення спорів, оскільки навіть успішний результат торгів не гарантує автоматичного підписання контракту із замовником. Зокрема, законодавство передбачає

можливість визнання закупівель такими, що не відбулися, зокрема у випадку скорочення бюджетних витрат, що передбачено положеннями пункту 3 частини 2 статті 31 Закону України «Про публічні закупівлі». Окрім цього, трапляються ситуації, коли учасник процедури офіційно визнаний переможцем, йому надіслано повідомлення про намір укласти договір, а сам документ підготовлений відповідно до вимог тендерної документації та узгоджений обома сторонами, проте замовник ухиляється від його підписання, визнаючи торги скасованими. В цьому контексті особливого значення набуває правова позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 3 квітня 2018 року у справі №910/5798/17, згідно з якою визначення замовником переможця тендеру та направлення йому відповідного повідомлення є юридичним фактом, що підтверджує акцепт пропозиції постачальника. Таким чином, сторони узгоджують істотні умови договору, а замовник зобов'язаний його підписати. Водночас процедура тендерних закупівель нерідко ускладнюється оскарженнями, що спричиняє затримку у прийнятті рішення щодо переможця та суттєве скорочення строків виконання договірних зобов'язань. Постачальники, не враховуючи таких ризиків, підписують договори, а згодом, усвідомивши неможливість виконати взяті на себе зобов'язання у визначені строки, звертаються до суду з вимогою їх перегляду, посиляючись на положення статті 652 Цивільного кодексу України та частини 4 статті 36 Закону «Про публічні закупівлі», де передбачено можливі зміни істотних умов договору. Однак судова практика свідчить, що такі вимоги не підлягають задоволенню, оскільки кінцева дата поставки була заздалегідь відома постачальнику, що підтверджується висновками Верховного Суду, викладеними у постанові від 5 вересня 2018 року у справі №910/21803/17 [5; 102; 103]. Не можна вважати істотною обставиною, що може слугувати

підставою для зміни умов договору, неналежне виконання зобов'язань контрагентами постачальника, оскільки суб'єкт господарювання здійснює свою діяльність на власний ризик. Відповідно, підписуючи договір, він має здійснити об'єктивний аналіз власної здатності виконати зобов'язання у встановлений строк, що узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, висловленою у постанові від 14 серпня 2018 року у справі №910/496/18. У судовій практиці нерідко розглядаються справи, пов'язані з неналежним виконанням постачальниками своїх обов'язків, зокрема щодо порушення строків поставки товарів чи постачання продукції неналежної якості. Наприклад, у постанові Верховного Суду від 2 квітня 2018 року у справі №911/871/17 розглядалося питання стягнення штрафних санкцій за порушення строків поставки, проте замовник, підписавши додаткову угоду, якою порядок відліку строків було змінено з моменту передоплати на дату подання письмової заявки постачальнику, не врахував відсутність такої заявки, що унеможливило доведення факту прострочення. Цей випадок підтверджує необхідність ретельного документального оформлення змін у договірних зобов'язаннях, особливо щодо строків виконання. Аналогічно, при розгляді справ щодо поставки неякісної продукції особливу увагу привертає висновок Верховного Суду, викладений у постанові від 25 січня 2018 року у справі №910/12629/17. У цій справі замовник відмовився прийняти три одиниці товару з чотирьохсот, після чого постачальник здійснив їх заміну. Однак спроба замовника стягнути штраф за прострочення поставки не була задоволена, оскільки суд встановив, що передача товару в розпорядження замовника в повному обсязі в межах узгодженого строку все ж відбулася, а отже, відсутні правові підстави для застосування санкцій [102].

Під час визначення вимог до якості товару необхідно чітко зазначати його стан, зокрема, чи є він новим або таким, що вже був у використанні, адже відсутність відповідної умови в договорі може ускладнити доведення факту постачання продукції неналежної якості. Неврахування цього аспекту в договорі призвело до ситуації, коли замовник не зміг у судах першої та апеляційної інстанцій довести правомірність своїх вимог щодо заміни товару, і лише Верховний Суд ухвалив рішення про необхідність повторного розгляду справи, що закріплено у постанові від 27 червня 2018 року у справі №922/2030/17.

На практиці, виконання договорів нерідко виникають випадки, коли після укладення угоди внаслідок ринкових коливань ціна товару зростає, однак слід враховувати, що істотні умови договору про закупівлю не підлягають зміні після його підписання, за винятком коригування вартості одиниці товару на рівні, що не перевищує 10%, у разі документально підтвердженого коливання ціни на ринку, за умови, що таке коригування не впливає на загальну суму договору, що відповідає п. 2 ч. 4 ст. 36 Закону і підтверджено роз'ясненням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 7 квітня 2015 року №3302-05/11398-07. При цьому зміна ціни має бути належним чином обґрунтована та підтверджена відповідними довідками комунальних ринків, висновками та інформацією Торгово-промислової палати України, а також статистичними даними Державної служби статистики. За відсутності документального підтвердження обґрунтованості зміни вартості товару договірні положення щодо перегляду ціни можуть бути визнані недійсними, а постачальник зобов'язаний повернути отримані кошти, що знайшло відображення у постанові Верховного Суду від 21 березня 2019 року у справі №912/898/18 [102; 105].

Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, беруть участь у правовідносинах, що стосуються організації та проведення конкурсних процедур закупівель, виконують функції суб'єкта владних повноважень, а тому спори щодо оскарження їхніх рішень або бездіяльності, які виникають до моменту встановлення договірних зобов'язань між організатором процедури та її переможцем, належать до компетенції адміністративних судів. Однак після укладення відповідного договору правомірність дій тендерного комітету розглядається вже в межах цивільного або господарського судочинства, оскільки в такому випадку спір зачіпає майнові інтереси учасника процедури закупівлі, що було закріплено у п. 48 Постанови Великої Палати Верховного Суду у справі №918/843/17. Важливим аспектом судового розгляду цивільних, господарських та адміністративних справ у сфері публічних закупівель є процесуальний обов'язок позивача довести факт порушення його суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу, що є необхідною умовою для задоволення відповідного позову. Це підтверджується правовою позицією, викладеною у Постанові Верховного Суду у справі №910/4442/20, де наголошується на необхідності встановлення факту порушення цивільного права, на яке позивач посилається як на підставу звернення до суду, визначення конкретного права, його змісту та способу порушення. Аналогічний правовий підхід закріплено у Постанові Верховного Суду у справі №911/162/19. Враховуючи зазначене, логічним наслідком вимоги щодо доведення факту порушення, є необхідність визначення належного, ефективного та результативного способу судового захисту. Такий підхід ґрунтується на загальновизнаних міжнародних стандартах, зокрема положеннях ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що гарантує кожному право на доступ до правосуддя, а також ст. 13 цієї ж

Конвенції, яка закріплює право на ефективний засіб судового захисту. Це означає, що особа, яка зазнала порушення свого цивільного права або законного інтересу, має право пред'явити в суді вимогу, що відповідає змісту порушеного права та характеру правопорушення. Будь-яка пряма або опосередкована законодавча заборона на реалізацію права на судовий захист не може бути виправданою, а у випадку його порушення, невизнання або оспорювання у потерпілої особи виникає право на застосування визначеного законом механізму захисту [108; 195; 196].

Право на застосування конкретного способу захисту вважається невід'ємною частиною захисних правовідносин, оскільки воно реалізується через суб'єктивне цивільне право, яке існує і розвивається в межах зазначених правовідносин (зобов'язань). Способи захисту суб'єктивних прав є матеріальноправовими заходами, яке забезпечує передбачене законодавство, мають охоронний характер і спрямовані на поновлення (або визнання) порушених або оспорюваних прав, а також на вплив на правопорушника. Ці заходи детально розкриті в п. 5.5 постанови Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 925/1265/16.

Однією з ключових особливостей судової практики у сфері публічних закупівель є підхід Верховного Суду, який виключає можливість зупинення дії договору про закупівлю як заходу забезпечення позову на період розгляду справи судом по суті. Ця правова позиція знайшла своє чітке відображення у низці судових рішень, зокрема в постанові Верховного Суду від 28 липня 2021 року у справі № 910/3704/219. Аналогічний підхід був підтверджений і в інших судових актах, таких як рішення від 12 грудня 2019 року у справі № 910/13985/19, від 15 січня 2020 року у справі № 910/14150/19 та від 16 квітня 2020 року у справі № 910/18680/19. У цих рішеннях Верховний Суд

підкреслив, що зупинення дії договору про закупівлю на стадії розгляду позову не є обґрунтованим заходом, оскільки це може призвести до порушення інтересів сторін, які діють добросовісно, та загалом підриває стабільність договірних відносин у сфері публічних закупівель [108].

Верховний Суд вважає, що застосування заходу забезпечення позову у вигляді зупинення дії державного контракту, який насправді призводить до фактичної заборони відповідачу здійснювати будь-які дії в рамках виконання цього контракту, який не був визнаний недійсним, є втручанням суду в господарські відносини, що включає блокування господарської діяльності відповідачів. Таке втручання є неприпустимим згідно зі статтею 6 Господарського кодексу України, а також, у разі недостатності доказів щодо порушення прав позивача внаслідок укладення спірного правочину, є недоцільним і порушує збалансованість інтересів сторін у справі. Це стосується як оскарження державних контрактів у сфері оборони та безпеки, укладених відповідно до законів «Про оборонні закупівлі» та «Про державне оборонне замовлення», так і договорів, укладених згідно із Законом України «Про публічні закупівлі». Також до юрисдикції господарських судів належать справи щодо оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України (АМКУ) про розслідування змов або спотворення результатів торгів чи тендерів у процесі публічних закупівель. У таких випадках встановлений спеціальний строк позовної давності — два місяці, що є остаточним і не підлягає відновленню відповідно до статті 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції». Детальний опис судової практики Верховного Суду щодо застосування законодавства про захист економічної конкуренції, а також оскарження рішень АМКУ стосовно змов та спотворення результатів торгів у публічних закупівлях, надано в Інформаційному листі АМКУ від 3 червня

2022 року. Найбільшу кількість справ у юрисдикції адміністративних судів складають оскарження рішень АМКУ як органу оскарження публічних закупівель та висновків і результатів перевірок Державної аудиторської служби України (ДАСУ) як органу моніторингу і контролю в сфері публічних закупівель [5; 47; 107, с.9; 197; 198].

Розгляд справ цієї категорії здійснюється згідно з нормами Кодексу адміністративного судочинства (КАС), проте з урахуванням специфічних процесуальних особливостей, які відрізняються для Антимонопольного комітету України (АМКУ) та Державної аудиторської служби України (ДАСУ), це буде розглянуто нижче. Стаття 282 КАС встановлює окремі процесуальні правила, зокрема скорочені строки позовної давності та апеляційного оскарження у справах щодо забезпечення потреб оборони через закупівлі, відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі». Оскарження рішень АМКУ як органу з розгляду скарг у сфері публічних закупівель регулюється статтею 18 Закону України «Про публічні закупівлі», згідно з якою рішення органу оскарження можуть бути оскаржені суб'єктом оскарження або замовником до окружного адміністративного суду, юрисдикція якого поширюється на м.Київ, протягом 30 днів з дня їх оприлюднення в електронній системі закупівель. У зв'язку з ключовою роллю АМКУ у забезпеченні належного функціонування системи публічних закупівель особливо важливою є судова практика, що стосується не лише застосування норм закону щодо процедур закупівель, а й визначення меж повноважень органу оскарження. Важливо відзначити, що АМКУ є «квазісудовим» органом, що виконує адміністративний, позасудовий розгляд справ, проте з використанням підходів та процедур, подібних до судових. Зважаючи на цей статус, адміністративні суди, зокрема Окружний

адміністративний суд Києва та Шостий апеляційний адміністративний суд, ретельно перевіряють, чи були дотримані при винесенні рішень АМКУ такі критерії, як правомірність, обґрунтованість, неупередженість, добросовісність, розсудливість, рівність перед законом, пропорційність і своєчасність [5;197; 199].

Згідно з позицією Верховного Суду, сформованою у кількох справах, стосовно повноважень АМКУ як органу оскарження, виділяються два ключових аспекти: по-перше, при виконанні функцій органу оскарження під час розгляду скарги та прийняття рішення за нею, АМКУ не має права самостійно виявляти порушення, що не були заявлені у скарзі. Це підтверджується постановою Верховного Суду від 07 квітня 2020 року (справа №826/16611/1714), де зазначено, що орган оскарження не має повноважень виходити за межі скарги та поданої інформації, а також не може самостійно виявляти інші порушення, окрім тих, що були заявлені у скарзі. По-друге, АМКУ має право приймати рішення, яке може не відповідати змісту вимог, зазначених у скарзі, наприклад, зобов'язати замовника відмінити процедуру закупівлі замість скасування рішення замовника про відхилення пропозиції. Ця позиція була закріплена Верховним Судом у постанові від 14 липня 2022 року у справі №640/2727/2015 [102].

Справи, що стосуються Державної аудиторської служби України (ДАСУ) як органу контролю у сфері закупівель та оскарження висновків органів державного фінансового контролю щодо результатів моніторингу процедур закупівель, мають певні процесуальні особливості. Зокрема, згідно з частиною 10 статті 8 Закону України «Про публічні закупівлі», для оскарження замовником висновку моніторингу встановлено спеціальний строк позовної давності, що складає 10 робочих днів з моменту його

оприлюднення. У разі незгоди з інформацією, викладеною у висновку, замовник має право оскаржити цей висновок до суду в зазначений термін. Оскарження відбувається через електронну систему закупівель, де замовник також зазначає про відкриття провадження в справі та номер цього провадження. Однак, на відміну від оскарження рішень АМКУ, що здійснюються на рівні єдиного національного органу оскарження в м. Києв, висновки моніторингу готуються не лише центральним апаратом ДАСУ, але й міжрегіональними офісами та управліннями в областях. Це, а також відсутність узагальненої судової практики оскарження висновків ДАСУ, значно збільшує кількість судових справ з оскарження висновків моніторингу, порівняно з кількістю оскаржень рішень АМКУ в контексті публічних закупівель. Важливо зазначити, що в рамках цієї норми Закону, а також механізму моніторингу, судове оскарження висновків моніторингу іншими сторонами, окрім відповідного замовника, є малоімовірним. Проте існують випадки, коли учасник, визнаний переможцем процедури закупівлі, щодо якої проводився моніторинг, може виступати третьою стороною в судовому позові [5].

Позовні заяви, подані замовниками у зв'язку з порушеннями у сфері публічних закупівель, розглядаються окружними (місцевими) адміністративними судами першої інстанції, юрисдикція яких визначається за місцем розташування позивача. Наступною ланкою у системі судового оскарження є відповідний міжтериторіальний апеляційний адміністративний суд, який здійснює перевірку законності та обґрунтованості рішень судів першої інстанції. Особливу увагу при цьому приділено правовій позиції Верховного Суду, яка знайшла своє відображення у низці постанов, зокрема від 10 грудня 2019 року у справі № 160/9513/18 та від 5 березня 2020 року у

справі № 640/467/19. У цих рішеннях підкреслено, що висновки, отримані в результаті моніторингу процедур закупівель, мають кваліфікуватися як індивідуально-правові акти, які породжують конкретні права та обов'язки для учасників процесу. Такі акти повинні відповідати вимогам статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, що передбачає їх обов'язкову обґрунтованість, законність та відповідність принципам добросовісного врядування. Органи Державної аудиторської служби України (ДАСУ), які здійснюють моніторинг, зобов'язані забезпечувати належне обґрунтування своїх висновків, оскільки вони є актами публічної влади і підлягають судовому контролю з боку адміністративних судів. Верховний Суд зазначає, що для забезпечення обґрунтованості висновку недостатньо просто вказати на порушення, необхідно також визначити конкретні заходи та способи усунення цього порушення. У постанові від 5 березня 2020 року суд констатує, що для належного виконання вимог щодо обґрунтованості висновку відповідач, орган ДАСУ, не може обмежитися лише зазначенням факту порушення, а повинен детально описати порушення законодавства у сфері публічних закупівель, вказавши на нормативно-правові акти, що були порушені, їх структурні одиниці, а також реквізити документів, на основі яких зроблено висновок. Верховний Суд також підтримує доводи касаційної скарги, зазначаючи, що висновок органу ДАСУ про необхідність усунення порушень не містить конкретизації заходів, які має вжити замовник для усунення порушень, що вказує на нечіткість і невизначеність такого припису. Тому можливість усунення порушень залежить від чіткої вказівки органу ДАСУ на конкретні заходи, які повинні бути вжиті уповноваженою особою замовника для виправлення ситуації [102; 199].

Спонування позивача до самостійного визначення заходів для усунення виявлених порушень на основі невизначених норм може призвести до нового порушення чинного законодавства з боку позивача, що є порушенням вимог щодо змісту висновку як акта індивідуальної дії. Верховний Суд відзначає, що зобов'язальний характер вимоги усунення правопорушення є свідченням не лише встановлення порушення, а й необхідності визначення конкретного, імперативного способу його усунення. Оскарження результатів перевірки закупівель або ревізії, проведених органом державного фінансового контролю, повинно враховувати зазначену вимогу. Загальний підхід, який висловлює Верховний Суд щодо цієї категорії справ, полягає в тому, що документи, складені органами ДАВУ на основі заходів фінансового контролю, зокрема висновки про порушення законодавства у сфері публічних закупівель, не підлягають оскарженню, оскільки вони не мають імперативного характеру і не породжують обов'язків для замовника. Наприклад, звіт про результати державного фінансового аудиту, що містить лише рекомендації, не є обов'язковим до виконання. Таку позицію підтверджує Верховний Суд у постанові у справі №817/663/18, де суд підкреслює, що оскарженню в адміністративному порядку підлягають лише ті рішення, які безпосередньо породжують права та обов'язки для позивача [102].

У справі № 20253-р/пк-пз від 30.10.2020 р (<https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-09-04-010839-b>), що стосувалося питання належності учасника до категорії осіб, які мають право на оскарження результатів вибору переможця відкритих торгів, постало питання про право учасника, чию пропозицію було відхилено, оскаржувати рішення щодо визначення переможця. АМКУ, розглянувши скаргу учасника, ухвалив рішення, яке зобов'язало Замовника скасувати визначення іншого учасника

переможцем торгів. Замовник оскаржив це рішення до суду, обґрунтовуючи своє подання тим, що учасник, чия пропозиція була відхилена, не є належним суб'єктом для оскарження, оскільки його права не були порушені через те, що його пропозиція не була врахована при виборі переможця. Проте, шостий апеляційний адміністративний суд у своїй постанові від 15.07.2021 №640/29706/20 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98340026>) підтвердив правомірність рішення АМКУ, зазначивши, що учасник, який був частиною процедури закупівлі, виявив порушення з боку Позивача, пов'язані з недотриманням основних принципів здійснення публічних закупівель, передбачених частиною першою статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі». Суд підкреслив, що недотримання принципів здійснення закупівель, зокрема принципів рівності, недискримінації та об'єктивної оцінки пропозицій, дає підстави для учасника оскаржувати результати тендерної процедури [5]. Позивач порушив основні принципи здійснення закупівель, зокрема принципи недискримінації учасників, рівного ставлення до них, а також об'єктивного та неупередженого визначення переможця процедури закупівлі. Враховуючи це, колегія суддів дійшла висновку, що Товариство є належним суб'єктом для оскарження, оскільки права учасника процедури закупівлі були порушені через недотримання замовником зазначених принципів. Таким чином, суд підтвердив, що відповідно до диспозиції Закону (п.5 ч.1 статті 5) будь-який учасник, права якого були порушені внаслідок необ'єктивного або упередженого підходу замовника при оцінці тендерних пропозицій, має право на оскарження результатів закупівлі.

У випадку, коли укладено господарський договір, оскарження процесу закупівлі не є ефективним способом захисту прав учасників. Як зазначено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 02.08.2023 у справі

924/1288/21, якщо рішення замовника закупівлі вже ухвалено та виконано, то визнання недійсною всієї процедури закупівлі є неналежним заходом захисту. У разі завершення закупівлі укладенням договору, предметом оскарження стає саме цей договір, а не сама процедура закупівлі. Порухення норм законодавства при укладенні договору закупівлі дає підстави для його визнання недійсним відповідно до положень Цивільного кодексу України, за винятком випадків, визначених у статті 43 Закону «Про публічні закупівлі», зокрема у разі порушення встановлених правил проведення торгів [110].

У процесі розгляду справи щодо визнання виконаного договору недійсним суд повинен оцінити доцільність і ефективність способу захисту, обраного позивачем. Така позиція була викладена у постанові Верховного Суду від 24.02.2024 у справі № 917/709/22. У разі, коли прокурор звертається до суду від імені держави з вимогою застосувати наслідки недійсності правочину, суд зобов'язаний визначити, які саме наслідки виникатимуть від визнання договору недійсним, зокрема, проаналізувати, яким чином будуть відновлені порушені права держави, чи можлива двостороння реституція, чи потрібно буде провести повторну закупівлю, а також чи виникає необхідність відшкодування іншій стороні вартості товару чи понесених збитків [110].

Відповідно до правового висновку, викладеного у постанові Великої Палати Верховного Суду від 24.01.2024 у справі №922/2321/22, ціна товару є однією з основних умов договору, і її збільшення після передачі товару у власність замовника є неприпустимим. Проте можливість підвищення ціни товару обмежена не більше ніж 10% від зазначеної в договорі суми, за умови, що сторони домовилися про таку умову. Якщо ж сторони не передбачили можливості збільшення ціни, її підвищення допускається лише у випадках, коли це стало наслідком істотних змін обставин, згідно з положеннями статті

652 Цивільного кодексу України, коли обставини змінилися настільки, що, якби сторони могли передбачити ці зміни, вони б не уклали договір або уклали б його на інших умовах. Учасник процедури закупівель обмежений у праві відмовитися від укладання договору [110].

У постанові від 28.03.2023 у справі №922/3928/20 Верховний Суд наголосив, що на відміну від загальних правил укладання договорів, процедура публічних закупівель має свої особливості, зокрема обмеження щодо права відмови від укладання договору. Аналізуючи відповідні правові норми в контексті подібних справ, суд неодноразово звертав увагу на те, що формулювання, зазначене в частині 2 статті 32 Закону України «Про публічні закупівлі», де використано термін «замовник укладає», а не «замовник має право укласти», свідчить про обов'язковість укладення договору з переможцем торгів. Відповідно, єдиними підставами для непідписання вже погодженого договору можуть бути дії або бездіяльність учасника торгів, а не самого замовника [110].

На практиці Верховний Суд України, зазначив, що прокурор має право звертатися до суду з позовами в інтересах держави лише в межах чітко визначених законом випадків, що є важливим аспектом розгляду справ про визнання недійсними рішень тендерних комітетів або договорів. Так, прокурор може ініціювати позови щодо повернення коштів від постачальників товарів на підставі статті 1212 Цивільного кодексу України як безпідставно набутого майна, однак такі дії мають бути обґрунтовані доказами неналежного виконання захисту інтересів держави органами влади, до компетенції яких належать ці повноваження, наприклад, Рахунковою палатою, Антимонопольним комітетом України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України чи Державною аудиторською службою України. Водночас,

розширене тлумачення підстав для звернення прокурора до суду суперечить принципу змагальності, що є однією з основ правосуддя, закріпленою в Конституції України. Суд має здійснити самостійну оцінку наявності інтересів держави в кожному конкретному випадку позову прокурора, як зазначено у постанові об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07.12.2018 у справі №924/1256/17. Тому кожен випадок звернення прокурора до суду вимагає детального з'ясування правомірності таких дій, і, якщо необхідність звернення не обґрунтована, суд має врахувати це при розгляді справи [101; 103].

Судовий розгляд адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель є важливим інструментом забезпечення законності, прозорості та справедливості в цій галузі. Через значний обсяг державних закупівель, які становлять близько 13% валового внутрішнього продукту України, ця сфера є надзвичайно привабливою для бізнесу, але водночас і джерелом численних правових конфліктів. Судова система України, включаючи адміністративні та господарські суди, відіграє ключову роль у вирішенні цих спорів, забезпечуючи захист прав учасників процедур закупівель та контролюючи дотримання законодавства. Однією з ключових особливостей судового розгляду спорів у сфері публічних закупівель є розподіл юрисдикції між адміністративними та господарськими судами. Адміністративні суди займаються розглядом спорів, пов'язаних із оскарженням рішень, дій чи бездіяльності органів влади, які виникають до моменту укладення договору. Наприклад, спори щодо умов тендерної документації, процедур проведення закупівель або рішень тендерних комітетів підлягають розгляду в адміністративних судах. Це підкреслює важливість дотримання процедурних норм та принципів публічних закупівель, таких як прозорість, рівність

учасників та неупередженість. Після укладення договору між замовником і постачальником спори переміщуються до господарських судів, оскільки вони стосуються майнових інтересів сторін. У таких випадках суди розглядають питання, пов'язані з виконанням договірних зобов'язань, неналежним виконанням умов договору, а також визнанням договорів недійсними. Судова практика показує, що навіть успішний результат тендеру не завжди гарантує укладення договору, оскільки замовники можуть ухилятися від підписання контракту, що призводить до додаткових судових спорів. Важливу роль у забезпеченні законності у сфері публічних закупівель відіграють органи, такі як Антимонопольний комітет України (АМКУ) та Державна аудиторська служба України (ДАСУ). АМКУ, як орган оскарження, що має повноваження розглядати скарги учасників закупівель та приймати рішення щодо порушень процедур. Однак, як підкреслює судова практика, АМКУ не має права самостійно виявляти порушення, які не були заявлені у скарзі, що обмежує його повноваження. Рішення АМКУ можуть бути оскаржені в судовому порядку, що додає додатковий рівень контролю до вже існуючих механізмів. Судова практика Верховного Суду України відіграє ключову роль у формуванні правових підходів до розгляду спорів у сфері публічних закупівель. Наприклад, Верховний Суд неодноразово підкреслював, що замовник зобов'язаний укласти договір з переможцем тендеру, і лише дії або бездіяльність учасника можуть бути підставою для відмови від підписання контракту. Це підкреслює важливість дотримання принципів публічних закупівель, таких як рівність учасників, недискримінація та об'єктивність. Особливої уваги заслуговують справи, пов'язані з неналежним виконанням договірних зобов'язань постачальниками. Судова практика наголошує, що порушення строків поставки, постачання товарів неналежної якості або

невиконання інших умов договору можуть призводити до застосування санкцій, включаючи штрафи та визнання договорів недійсними. Однак, суди також враховують обставини кожного конкретного випадку, включаючи можливість зміни умов договору у зв'язку з об'єктивними змінами обставин, такими як коливання ринкових цін. Важливим аспектом судового розгляду спорів у сфері публічних закупівель є забезпечення ефективного захисту прав учасників. Судова система України, відповідно до міжнародних стандартів, гарантує право на доступ до правосуддя та ефективний засіб судового захисту. Це означає, що кожен учасник процедури закупівель, чиї права були порушені, має можливість звернутися до суду для відновлення справедливості. Однак, для задоволення позову необхідно довести факт порушення прав, що вимагає ретельного підготовчого етапу та надання відповідних доказів. У контексті оскарження рішень органів влади, таких як АМКУ або ДАСУ, суди ретельно перевіряють обґрунтованість та правомірність таких рішень. Наприклад, висновки ДАСУ про порушення у сфері публічних закупівель повинні бути детально обґрунтовані, включаючи конкретні заходи для усунення порушень. У разі нечіткості або невизначеності таких висновків суди можуть визнати їх недійсними, що підкреслює важливість якісного та професійного підходу до проведення моніторингу та контролю в цій сфері.

Таким чином, судовий розгляд адміністративно-правових спорів у сфері публічних закупівель є складним багатоаспектним процесом, який вимагає ретельного аналізу законодавчих норм, судової практики та специфіки кожного конкретного випадку. Цей процес спрямований на забезпечення законності, прозорості та справедливості у сфері публічних закупівель, що є важливим елементом у функціонуванні держави та захисті прав усіх учасників ринку. Судова система України, разом із органами контролю, такими як

АМКУ та ДАСУ, відіграє ключову роль у підтримці балансу між інтересами замовників та постачальників, що сприяє ефективному використанню бюджетних коштів та розвитку економіки країни.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи адміністративно-правовий механізм вирішення спорів під час проведення публічних закупівель ми дійшли наступних висновків:

1. Суб'єкти, які беруть участь у публічних закупівлях, вчиняючи певні дії або допускаючи бездіяльність, що мають схожий характер, можуть спричинити або потенційно призвести до порушення конкурентних принципів, зокрема до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції на відповідному товарному ринку. Такі дії вважаються антиконкурентними, якщо проведений аналіз ринкової ситуації не підтверджує наявності об'єктивних та економічно виправданих причин для їх вчинення.

2. Аналіз норм Закону України «Про публічні закупівлі»[5], що торкаються процедури оскарження у сфері публічних закупівель надає можливість підкреслити:

1) Законодавцем впроваджено значні зміни щодо скорочення строків розгляду скарг органами оскарження, що є важливим кроком у напрямку підвищення ефективності та оперативності розгляду спорів у сфері публічних закупівель. Якщо раніше максимальний строк розгляду скарги становив 30 робочих днів, то тепер він обмежений 15 робочими днями, що значно скорочує час на вирішення спорів та забезпечує більш динамічний процес оскарження. Окремо варто звернути увагу на спеціальні норми, які регулюють процедуру подання та розгляду скарг у контексті закупівель товарів, робіт і послуг, спрямованих на забезпечення оборонних потреб держави. У таких випадках строк розгляду скарги органом оскарження становить лише три робочі дні з моменту отримання від замовника всіх необхідних документів, які були затребувані для розгляду. При цьому загальний термін розгляду скарги не може перевищувати 10 робочих днів з дати її ініціювання, що підкреслює нагальність та важливість швидкого вирішення спорів у цій сфері.

2) Важливим елементом розвитку інституту оскарження у сфері публічних закупівель є впровадження правової норми, яка дозволяє замовнику

та суб'єкту оскарження брати участь у розгляді справи через використання телекомунікаційних засобів у режимі реального часу. Така можливість значно розширює процесуальні права учасників, забезпечуючи їм доступ до судового процесу без необхідності фізичної присутності, що сприяє підвищенню ефективності та доступності правосуддя. Ця норма не лише спрощує процедуру участі, але й відповідає сучасним вимогам цифровізації та інноваційного підходу до організації судових процесів, забезпечуючи більш гнучкий та зручний формат взаємодії між сторонами та органами, які розглядають справи.

3) Згідно з положеннями Закону України «Про публічні закупівлі», рішення, прийняті органом оскарження, можуть бути оскаржені в судовому порядку протягом тридцяти днів з моменту їх оприлюднення в електронній системі закупівель. Встановлення такого строку для оскарження створює певні труднощі для осіб, які не брали безпосередньої участі в процедурі оскарження, але чиї права та законні інтереси були порушені рішенням, прийнятим Антимонопольним комітетом України. Це обмежує їх можливість ефективно реалізовувати своє право на судовий захист, оскільки вони можуть не встигнути вчасно реагувати на оприлюднені рішення. Окремо варто звернути увагу на проблему розширеного тлумачення підстав для участі прокурора у представництві інтересів держави в суді. Таке тлумачення суперечить принципу змагальності, який є однією з ключових основ правосуддя, закріплених у пункті 3 частини 2 статті 129 Конституції України. Наголошується, що наявність інтересів держави у кожному конкретному випадку має бути предметом самостійної оцінки суду, що підтверджується позицією, викладеною у постанові об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 7 грудня 2018 року у справі № 924/1256/17. Таким чином, кожне звернення прокурора до суду має бути ретельно проаналізоване на предмет його правомірності, і якщо необхідність такого звернення не знайшла належного підтвердження, це має стати

предметом уваги суду для забезпечення дотримання принципів справедливого правосуддя.

4. Спори, пов'язані з оскарженням рішень або бездіяльності органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування, які виникають до моменту укладення договірних правовідносин між організатором закупівлі та переможцем тендеру, підлягають розгляду в адміністративних судах. Це обумовлено тим, що такі спори стосуються публічно-правових відносин, де одна зі сторін виступає як суб'єкт владних повноважень, а інша – як особа, права та інтереси якої можуть бути порушені внаслідок дій чи бездіяльності таких органів.

5. Розгляд спорів в сфері публічних закупівель здійснюються, як в судовому (адміністративні суди, цивільні суди, кримінальні суди) так і в позасудовому засіданні (комісії Антимонопольного комітету України, Рахункова палата та ін).

РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.

3.1 Зарубіжний досвід вирішення спорів у сфері публічних закупівель.

У світовій практиці публічні закупівлі стали не лише механізмом забезпечення потреб держави, але й інструментом реалізації стратегічних цілей, таких як стимулювання інновацій, підтримка екологічно чистих технологій та забезпечення соціальної відповідальності. Історично публічні закупівлі виникли як механізм забезпечення державних потреб у товарах і послугах, але з часом їх роль значно розширилася. Вони стали важливим елементом економічної політики багатьох країн, що дозволяє впливати на розвиток окремих галузей економіки, підтримувати національних виробників та забезпечувати ефективне використання бюджетних коштів. У сучасних умовах публічні закупівлі також є інструментом інтеграції національних економік у глобальний ринок, зокрема через дотримання міжнародних стандартів і правил, що регулюють цю сферу.

Процес публічних закупівель є досить складним і багатоаспектним, оскільки він охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із плануванням, організацією, проведенням конкурсних процедур, укладанням контрактів та контролем за їх виконанням. У цьому контексті виникає низка правових, економічних та організаційних проблем, які потребують ефективного регулювання. Однією з ключових проблем у сфері публічних закупівель є вирішення спорів, що виникають між учасниками процедур закупівель, замовниками та іншими зацікавленими сторонами. Ці спори можуть бути пов'язані з порушенням процедур закупівель, дискримінацією учасників, непрозорістю у прийнятті рішень або недотриманням умов контрактів.

У світовій практиці існує великий досвід вирішення спорів у сфері публічних закупівель, який формувався протягом багатьох років і враховує

специфіку національних законодавств, економічних умов та культурних особливостей різних країн. Кожна держава має свої підходи до регулювання цієї сфери, що включає як правові механізми, так і організаційні структури, які забезпечують дотримання правил та вирішення конфліктів. Досвід розвинених країн, таких як Великобританія, Франція, Німеччина, Канада та Данія, показує, що ефективне регулювання публічних закупівель та вирішення спорів у цій сфері можливе лише за умови комплексного підходу, який включає як правові, так і організаційні інновації. Названі країни мають розвинені системи публічних закупівель, які базуються на чітких правових нормах, прозорих процедурах та ефективних механізмах контролю. Крім того, у них існують спеціалізовані органи, які займаються розглядом скарг та забезпеченням дотримання правил у сфері публічних закупівель, що сприяє підвищенню довіри до цієї сфери з боку бізнесу та громадськості.

У контексті глобалізації та інтеграції національних економік у світовий ринок, публічні закупівлі стають важливим інструментом забезпечення конкурентоспроможності національних виробників та підтримки економічного розвитку. Водночас, вони є чутливим інструментом, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до мінливих умов світової економіки. У цьому контексті досвід інших країн у сфері публічних закупівель, зокрема щодо вирішення спорів, може бути корисним для розвитку національних систем закупівель та забезпечення їх ефективності. Таким чином, публічні закупівлі є важливим елементом економічної політики будь-якої держави, який впливає на розвиток національної економіки, забезпечення конкуренції та прозорості у використанні державних коштів. Вивчення досвіду інших країн у сфері публічних закупівель, зокрема щодо вирішення спорів, є важливим кроком на шляху до вдосконалення національних систем закупівель та забезпечення їх відповідності міжнародним стандартам.

В умовах сучасного розвитку України основна діяльність органів державної влади повинна бути спрямована на адаптацію до міжнародних стандартів у різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, з метою

забезпечення прискореної інтеграції нашої країни до Європейського співтовариства. Одним із основних напрямів є інтеграція українського ринку публічних закупівель до глобального, зокрема ринку Європейського Союзу, оскільки ринки публічних закупівель є привабливими для бізнесу на міжнародному рівні. Однак, чинне національне законодавство містить низку обмежень, які можуть ускладнювати участь європейських та міжнародних компаній у публічних закупівлях в Україні, а національний бізнес не завжди має можливості для прямої участі в закупівлях країн ЄС та інших держав. Отже, реформування правового регулювання публічних закупівель в Україні, враховуючи досвід інших країн, є необхідною умовою для формування сучасної європейської системи публічних закупівель у нашій державі [35, с.67; 91, с.177].

На сьогоднішній день одним із основних факторів, що перешкоджає розвитку публічних закупівель в Україні, є часткова відповідність змін, що впроваджуються в цій сфері, стратегічному курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та Світової організації торгівлі. Це, у свою чергу, негативно позначається на ефективності, прозорості та економічній обґрунтованості існуючого законодавства. Важливо, щоб діяльність органів державної влади була орієнтована на забезпечення європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя. У рамках нашого дослідження необхідно звернути увагу на впровадження прогресивного міжнародного досвіду та інновацій у розв'язанні спорів у сфері публічних закупівель. Досвід розвинених країн у цій галузі може бути успішно адаптований для України з урахуванням національних, соціальних, культурних та економічних умов. Ми підтримуємо думку вітчизняних науковців, які наголошують на тому, що вдосконалення правового регулювання публічних закупівель в Україні із застосуванням зарубіжного досвіду є ключовим етапом на шляху до створення сучасної європейської системи публічних закупівель в нашій державі. Крім того, варто відзначити, що за межами України накопичений великий і різноманітний досвід у сфері вирішення спорів в контексті публічних

закупівель, який може бути ефективно використаний в Україні з урахуванням специфіки національних політичних, соціальних, культурних та економічних реалій [174, с. 106; 175, с. 177].

Слід зазначити, що інститут публічних закупівель був предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: Бровдій А.М., Влялько І.В., Водоласкова К.Ю., Головка Н.В., Довбенко А.М., Довгань М.Ю., Дроздова Н. Г., Зубар В. В., Іньшина О.В., Крищенко К.Є., Малолітнева В.К., Міняйло В.П., Новаковець В.М., Овrameць Ю.О., Олефір А.О., Остапюк М.В., Петруненко Я.В., Пивовар Ю.І., Пінькас Г. І., Рябченко О.П., Селіванова Н. П., Сошников А. О., Толпиго О. Ф., Турченко О. Г., Фамієва К. І., Черней А.В., Юдіцький О. Л. тощо.

Необхідно підкреслити, що більшість держав мають високо розвинуті системи публічних закупівель, структура яких формувалася в контексті розвитку національних законодавчих та бюджетних систем. У багатьох країнах Європейського Союзу відбулися значні зміни в області публічних закупівель, що були пов'язані з впровадженням електронних систем оскарження процедур закупівель. Ці зміни, своєю чергою, стали основою для реалізації інновацій в інформаційних, управлінських та правових аспектах, які відповідають європейським стандартам і мають свої особливості. У рамках даного дослідження вважаємо за доцільне звернути увагу на застосування інноваційних підходів, які вже тривалий час функціонують в економічно розвинених країнах, де процес оскарження публічних закупівель узгоджується з вимогами міжнародного та європейського права [120, с.186; 174, с.106].

Особливу увагу, на нашу думку, заслуговують Сполучені Штати Америки, Велика Британія та Японія, де існує система законодавчих актів, які безпосередньо регулюють порядок проведення урядових закупівель, в той час як у таких країнах, як Велика Британія та Японія, основні принципи, що стосуються у публічних закупівель, закріплені в бюджетному законодавстві, а відповідні нормативні акти приймаються у вигляді постанов та директив урядів чи відомств, що відповідають за ці закупівлі, наприклад, Міністерства

фінансів. У міжнародній практиці нормативні акти часто об'єднуються під поняттям «законодавство», без розмежування на закони та документи, які приймаються виконавчою владою в межах наданих повноважень. Якщо говорити про Великобританію, то нормативно-правова база публічних закупівель включає установчі угоди про Європейський Союз та відповідні директиви ЄС, що регулюють закупівельні процедури, які були імплементовані в національне законодавство через прийняття структурних законодавчих актів уряду, схвалених обома палатами парламенту Великої Британії [176, с. 149; 177].

У Великобританії перші законодавчі акти, які регулювали публічні закупівлі, були ухвалені ще в 1833 році, і саме тоді були закладені основи термінології, що використовується й до сьогодні, такі як «тендери», «тендерна документація», «розкриття тендерів» тощо. Директиви Європейського Союзу щодо публічних закупівель втілюються у Великобританії через акти делегованого законодавства, які отримали назву «регламенти» (правила). Це включає, зокрема, Регламент щодо державних контрактів та Регламент щодо комунальних контрактів (Public Contracts Regulations та Utilities Contracts Regulations). Окрім того, у Шотландії було ухвалено окремий, але подібний набір правил, які замінили попередні нормативні акти та імплементували нові директиви щодо закупівель [178, с. 154; 187, с.33].

Система публічних закупівель у Великобританії сформувалася до 1984 року, коли були прийняті «Рекомендації з конкурсних закупівель». В 1990 році створено «Центральну організацію по Закупівлі» при Казначействі (Міністерстві фінансів), що стала основним органом для надання методичних і контрольних функцій. Окрім цього, в уряді є спеціальний відділ стратегії закупівель, а в кожному міністерстві існує департамент контрактної роботи, який забезпечує загальні потреби усіх департаментів і територіальних підрозділів. Кожне міністерство має також можливість здійснювати самостійні закупівлі для задоволення своїх специфічних потреб, а для поточних витрат видаються електронні корпоративні картки з обмеженими

сумами. Основні принципи регулювання публічних закупівель у Великобританії містяться в бюджетному законодавстві, а нормативні акти представлені постановами та директивами кабінету міністрів або відповідних відомств, які займаються регулюванням закупівель [176, с. 149; 188, с. 436]. Слід зазначити, що у Великобританії не існує спеціальних адміністративних органів правосуддя, які б здійснювали впровадження правил у сфері публічних закупівель. Натомість, реалізація цих норм покладається на суди, які розглядають заяви осіб, що мають інтерес у відповідних проектах. Норми встановлюють обмежені обов'язки для органів-замовників, що виходять за межі вимог, встановлених директивами ЄС. Законодавство Великої Британії не містить конкретних вимог щодо незалежності та неупередженості органів-замовників, також відсутні чіткі інструкції щодо дій у разі виникнення конфлікту інтересів, пов'язаних із бізнесовими чи сімейними відносинами. Однак є законодавчі акти, які регулюють конфлікти інтересів при закупівлях органами місцевого самоврядування, зокрема Типовий кодекс поведінки, який встановлює правила для членів місцевих органів влади. Також, у Регламентах не передбачено положень щодо попередньої участі учасників торгів у підготовці тендерної процедури, при цьому принципи недискримінації, прозорості та рівного ставлення забезпечують однакові умови для всіх учасників. Попередня участь не виключає можливості подальшої участі у проекті, за винятком випадків, коли це може зашкодити конкуренції. Варто зазначити, що процедура оскарження закупівель не є широко застосовуваною у Великобританії [159; 175, с. 178].

Наступною країною де ми можемо перейняти певні напрацювання є Франція, у якій сформувалася унікальна система організації публічних закупівель, що відрізняється від практик інших країн, що пояснюється особливостями фінансової системи держави. Історично в країні контроль за державними витратами здійснювався на кожному етапі: ухвалення рішень, розрахунки кошторисів, аналіз відповідності витрат бюджетним можливостям, перевірка документів та контроль за оплатою контрактів. Ці

функції виконували спеціально призначені чиновники Міністерства фінансів. Починаючи з 30-х років XX століття, у Франції функціонує Національне агентство торгів, але його роль у регулюванні закупівель для окремих міністерств поступово зменшується. Крім того, для Франції є характерною практика створення спеціальних комісій, які періодично перевіряють правильність укладання контрактів. Кожне міністерство та орган влади формують власні підрозділи, які відповідають за укладання контрактів і контроль за їх виконанням. Важливим аспектом є політика попереднього інформування постачальників про майбутні закупівлі для органів управління. Державні організації публікують двічі на рік списки продукції, яка буде виставлена на торги протягом наступного півріччя, що дає постачальникам змогу планувати виробничі потужності для виконання державних замовлень. [179, с. 54-55]. Також, у Франції був ухвалений пакет законодавчих ініціатив та урядових заходів, спрямованих на заохочення використання партнерства державного та приватного секторів (РРР). Незважаючи на те, що нові форми РРР, а також традиційні форми, зокрема концесії, не підпадають під дію Кодексу державних закупівель (СМР), вони регулюються іншими процедурами, що стосуються закупівель. Зокрема, закупівельні процедури для укладання концесійних контрактів визначені законом № 93-122, що спрямований на запобігання корупції, забезпечення прозорості економічних і державних процедур. Водночас закупівельні процедури для укладення контрактів у рамках РРР регламентуються Ордонансом № 2004-559 та іншими нормативними актами, що регулюють укладання контрактів у спеціальних секторах РРР, таких як охорона здоров'я або пенітенціарні установи. Згідно з французьким законодавством, контракт на надання послуг у рамках концесії не відноситься до державних закупівель і тому не зобов'язує дотримуватись процедур, встановлених СМР. Натомість він підлягає спеціальній процедурі проведення тендерів, визначеній законом № 93-122, що регламентує оголошення та проведення конкурсів. Важливо зазначити, що у Франції протягом останніх десятиліть було змінено три кодекси державних закупівель

(у 2001, 2004 і 2006 роках). Ці зміни дозволили поетапно привести систему у відповідність до європейських директив та забезпечити державним організаціям нові можливості для впровадження інноваційних процедур, таких як рамкові угоди та договори партнерства між державним і приватним секторами. Такі новації також передбачають включення нових понять у технічні вимоги та підкорення органів-замовників рішенням судових органів, що може змінювати характер реалізації закупівельних процедур [178, с. 166-167].

Основна частина питань, що стосуються публічних закупівель у Франції, регулюється Кодексом публічних закупівель (*Code des marchés publics*, CMP), в той час як для органів-замовників, які не підпадають під дію цього кодексу, застосовується Ордонанс 2005-649. Законодавство доповнюється різноманітними указами та міністерськими розпорядженнями, зокрема нормативними актами, які імплементують європейські директиви щодо правового захисту, такими наприклад, як зазначений Ордонанс, Кодекс адміністративних судів (*Code de justice administrative*) та Цивільний процесуальний кодекс (*Code de procédure civile*). Вони встановлюють спеціалізовані процедури, де важливим є фактор часу (*référé précontractuel*). З 2005 року вся система центральної адміністрації Франції використовує нову модель управління бюджетом, яка базується на Органічному законі про фінанси (LOLF), що регулює фінансове управління відповідно до заздалегідь визначених цілей. Результати цієї діяльності, виражені у цифровому вигляді, щорічно піддаються контролю з боку парламенту Франції, що дозволяє в разі необхідності коригувати встановлені показники. Така стратегія нагадує практики приватних підприємств і замінила традиційну систему бюджету, що не передбачає реального контролю з боку парламенту та ефективного розподілу фінансів між різними міністерствами. Крім того, технологічний супровід державних і приватних закупівель за останні роки зазнав значних змін, зокрема, реалізація держзамовлень через інтернет, що наближає державні закупівлі до комерційних практик приватного сектора. Важливо

зазначити, що зростаючий обсяг приватних закупівель в Інтернеті, який показує експоненціальне збільшення, суттєво змінює організацію підприємств, і відсутні підстави для того, щоб державні закупівлі залишалися осторонь цих трансформацій [175, с.180; 178, с. 166-167].

Наступним, цікавим для нашого дослідження є Німецьке законодавство у сфері публічних закупівель, яке інтегрує Директиви 2004/17/ЄС і 2004/18/ЄС у вже існуючу складну систему правових норм, включає Закон про обмеження конкуренції (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, ARC), постанову про державні закупівлі (Vergabeverordnung, PPR) та договірні норми, що сприяють укладанню контрактів на виконання державних робіт, послуг або надання професійних послуг (VOB/A, VOL/A та VOF). Інші контракти, що не підпадають під ці правила, регулюються федеральними та муніципальними законами про бюджет, які не надають замовникам індивідуальних прав. Закон про бюджет дозволяє надавати індивідуальні права лише в контексті конституційних прав, що застосовуються до всіх учасників, що дозволяє заявникам оскаржувати рішення щодо контрактів, вартість яких не перевищує встановлені порогові значення, при цьому загальноприйнятим шляхом є вимога відшкодування збитків. Окрім норм, що впливають з європейського законодавства щодо закупівель, у Німеччині правила також містять спеціальні положення щодо контрактів, вартість яких не досягає порогових значень. Закон про державні закупівлі також більш детально інтегрує угоду GPA, зокрема в контексті принципу нейтралітету виробників та продуктів, а також встановлення етапів оцінки процедур. [178, с. 143-144; 180, с. 809; 181].

Система розгляду скарг у сфері публічних закупівель у Німеччині має трирівневу структуру, що включає кілька етапів, на яких здійснюється контроль та перевірка дотримання законності процедур. Так, першим рівнем є служба контролю за проведенням публічних закупівель, яка перевіряє відповідність державних замовлень вимогам законності та обґрунтованості. Це здійснюється як за зверненнями зацікавлених осіб, так і за ініціативою самої служби, якщо виникає підозра у порушенні під час процесу надання

замовлення. Також наділена правом видавати обов'язкові вказівки, зокрема щодо тимчасового призупинення процедур. Другий рівень контролю реалізується через палату з нагляду за організацією публічних закупівель, яка є органом при земельному підрозділі міністерства економіки. Цей орган перевіряє правильність рішень служби контролю та може скасувати їх у разі виявлення порушень, а також передає їх для повторного розгляду або ініціює судові розслідування. Палата з нагляду за публічними закупівлями володіє рисами судового органу, оскільки її діяльність є незалежною та підпорядковується лише законодавству. Третім рівнем є судовий контроль, який здійснюється Верховним земельним судом, і є важливим нововведенням у сфері публічних закупівель. Всі рішення, винесені контролюючими органами, публікуються, що сприяє прозорості, підвищенню професіоналізму державних замовників та вдосконаленню практики в цій сфері [182, с.140-142].

Розглядаючи законодавство ряду європейських держав, слід зазначити, що вони включають антимонопольні органи до процесу контролю за дотриманням умов і правил публічних закупівель. Так, уряд Швейцарії ухвалив антимонопольний закон у 1996 році, який розширив повноваження комісії з конкуренції та надав їй право застосовувати санкції до картелів, незважаючи на те, що конституція дозволяє створення промислових об'єднань і картелів. В Італії, ринок публічних закупівель найбільш детально регламентований Кодексом Альба, який фактично обмежує можливості іноземних постачальників, надаючи лише 1% контрактів для іноземців. Кодекс забезпечує захист інтересів національних постачальників, включаючи реєстр постачальників для державних органів, і забороняє закупівлі у компаній, які не внесені до цього списку. Іноземна компанія, навіть у вузьких сферах, таких як водні ресурси, має дуже обмежені можливості для участі у тендерах або отриманні концесій, якщо вона не є частиною «білого» списку. Як наслідок, для виходу на державний ринок часто необхідно створювати філії або купувати частки місцевих компаній, що змушує іноземних постачальників укладати альянси з місцевими фірмами. Проте варто зазначити, що не всі

країни, як це має місце в Італії, відверто дискримінують іноземних виробників. Наприклад, у Нідерландах обмеження участі іноземних компаній у публічних закупівлях здійснюються шляхом створення технічних бар'єрів та норм, що відповідатимуть вже існуючим продуктам, виробленим у країні. Такі завуальовані методи дозволяють уряду усувати потенційних іноземних учасників і унеможливлюють конкуренцію на державних замовленнях. [184, с. 549; 186, с. 42-43].

Законодавчі акти, зазначені вище, включають положення директив Європейського Союзу щодо публічних закупівель та встановлюють норми, що застосовуються до укладання контрактів, вартість яких нижча за порогові значення, що визначені у відповідних директивах ЄС, зокрема вимоги щодо публікації умов контрактів, а також щодо виконання контрактів у сфері державних закупівель. Окрім того, урядовий ордонанс від 6 червня 2005 року вносить уточнення щодо статусу організацій, які виведені зі сфери застосування СМР, зокрема це стосується таких організацій, як напівдержавні підприємства (*sociétés d'économie mixte*), наприклад, компанії, контрольовані державними або місцевими органами влади, а також компаній, що займаються будівництвом доступного житла (*SA d'HLM*). Окрім того, СМР та відповідний ордонанс визначають конкретні правила для розрахунку порогових значень вартості контрактів. Наприклад, у Канаді ж державні закупівлі не регулюються єдиним нормативно-правовим актом, оскільки кожна провінція має право визначати свою політику в цій сфері, за умови, що вона не суперечить міжнародним угодам чи угодам між провінціями і урядом країни. Канадські національні виробники отримують підтримку через надання преференцій у сфері публічних закупівель, а контроль за дотриманням законодавства та вирішенням спірних питань здійснює Канадський міжнародний торговельний трибунал (СІТТ). Рішення цього трибуналу є обов'язковими для всіх державних замовників і мають юридичну силу [68, с. 42-44; 168, с. 43; 178, с. 165-166].

Будь-який потенційний постачальник має право подати скаргу у випадках, коли здійснено дії, що суперечать вимогам чинного законодавства про закупівлі або коли порушено адміністративні зобов'язання замовника. У разі порушення вимог, пов'язаних із закупівлями, визначеними міжнародними торговельними угодами, скарги мають подаватися до Канадського міжнародного торговельного трибуналу (Canadian International Trade Tribunal – CITT). Терміни позовної давності залежать від застосовного права конкретної юрисдикції, що визначається провінцією відповідно до її конституційної компетенції. Зазвичай, основний термін позовної давності для позовів, що стосуються порушення умов контракту, становить два роки з моменту виникнення вимоги або з того моменту, коли заявник мав змогу дізнатися про порушення. Однак цей термін може змінюватися залежно від провінції або предмета скарги, що стосується строків подання скарги, то він складає 10 робочих днів із дня, коли стали відомі обставини, на яких вона ґрунтується, або коли ці обставини мали б стати відомими. Також 10 робочих днів відводиться на подання скарги з моменту отримання відповіді від замовника, однак у деяких випадках цей термін може бути подовжений до 30 днів. При визначенні терміну подачі скарги не враховується перший день періоду, проте останній день періоду вважається останнім для подачі. Вихідні та святкові дні, що припадають на провінцію, де подається скарга, не враховуються, і для отримання актуальної інформації про святкові дні можна звернутися до веб-сайту CITT. Скарга та всі необхідні документи можуть бути подані до CITT через захищені сервіси електронної подачі скарг, шляхом надсилання на електронну адресу citt-tcce@tribunal.gc.ca або на паперовому носії, де необхідно заповнити форму і подати оригінал скарги. Скарги подаються лише у письмовій формі, а відповідну форму можна знайти на офіційному веб-сайті Трибуналу за адресою www.citttcce.gc.ca/en/how-filecomplaint [162].

Після отримання скарги Канадський міжнародний торговельний трибунал (CITT) присвоює їй відповідний номер та надсилає заявникові

підтвердження про її отримання, також копія цього підтвердження надсилається замовнику протягом п'яти робочих днів з моменту подання скарги, СІТТ приймає рішення про доцільність проведення розслідування. Якщо скарга підлягає розслідуванню, заявник і замовник отримують відповідне повідомлення. Якщо контракт уже було укладено, замовник зобов'язаний надати інформацію про ім'я та адресу підрядника, з яким укладено договір. У разі прийняття скарги до розгляду, інформація про це публікується на веб-сайті СІТТ і в *Canada Gazette*. Якщо ж скаргу відхиляють, заявник повідомляється про таке рішення та його обґрунтування впродовж 15 днів. Що стосується строків розгляду скарг, то вони можуть бути різними, зокрема скорочений строк розгляду складає 45 днів, стандартний — 90, а подовжений — 135 днів. Однак, будь-яка зі сторін може ініціювати застосування скороченого терміну, що зобов'язує СІТТ ухвалити рішення протягом 45 днів, при цьому запит про це має бути поданий письмово не пізніше, ніж за 3 дні після подання скарги. СІТТ приймає рішення протягом 2 днів щодо можливості застосування скороченого терміну. У разі використання експрес-варіанту скорочуються й строки подачі доповідей та зауважень, а також час на видачу постанови Трибуналом. За результатами розгляду скарги СІТТ може прийняти одне з наступних рішень: видати новий запит учасникам щодо призначеного контракту, повторно здійснити оцінку пропозицій та припинити контракт з обраним переможцем, або присудити контракт скаржникові, або компенсувати скаржникові суми, визначені рішенням СІТТ [162].

У контексті запозичення досвіду вирішення спорів у сфері публічних закупівель слід звернути увагу на ефективну практику Данії. У цій країні органами, що відповідають за публічні закупівлі, є Міністерство економіки і бізнесу, Національна служба закупівель (SKI), а також Данське агентство з управління процедурою державних закупівель. Водночас, компетенція щодо розгляду скарг, які стосуються порушень процедури публічних закупівель, належить Конкурентному відомству та Раді з розгляду скарг. Конкурентне

відомство здійснює нагляд за дотриманням норм у сфері публічних закупівель і має широкий спектр повноважень, зокрема, воно бере участь у співпраці з ЄС і інтегрує правила Європейського Союзу в національне законодавство щодо закупівель, видає письмові рекомендації з конкретних випадків розгляду скарг, а також надає письмові консультації з питань, що є суспільно важливими. Це відомство також сприяє тлумаченню та застосуванню законодавства про публічні закупівлі, ініціює справи для розгляду Радою з розгляду скарг з метою швидшої ідентифікації порушень правил та ефективного вирішення спорів. Конкурентне відомство має право втручатися в процеси під час розгляду скарг, ще до завершення процедури закупівлі і укладення контракту, а також надає консультації за допомогою гарячої лінії для роз'яснення спірних питань. [174, с.107; 189].

Не дивлячи на те, що Конкурентне відомство не має офіційного права безпосередньо впливати на порушення процедури публічних закупівель, воно наділене правом реагувати на виявлені порушення та ініціювати справу, яку згодом передає на розгляд Раді з розгляду скарг у сфері державних закупівель. Важливим елементом досвіду Данії є також функціонування при Міністерстві промисловості та торгівлі спеціалізованого органу – Наглядової ради з розгляду скарг, що виступає незалежним адміністративним органом, уповноваженим розглядати скарги, які стосуються порогових та допорогових процедур закупівель. Повноваження Наглядової ради включають можливість відхиляти справи, що виходять за межі її компетенції, призупиняти процеси закупівель або приймати рішення в межах таких процедур, скасовувати незаконні рішення або процедури закупівель, зобов'язувати замовника привести свої дії у відповідність до вимог законодавства, накладати фінансові санкції, а також зобов'язувати замовника покрити витрати позивача, понесені внаслідок позову. Важливим є також той факт, що структура цього органу складається з голови та трьох заступників, які є суддями, а також низки експертів у таких сферах, як будівництво, машинобудування, державні закупівлі, транспорт і комерційна діяльність, що призначаються

Міністерством економіки та бізнесу. Наявність в органі фахівців з різних галузей дозволяє приймати рішення, що враховують специфіку державних закупівель у різних секторах економіки [174, с.108; 189].

Вибір експерта у сфері публічних закупівель має на меті залучення особи, яка володіє найбільшими фаховими знаннями з відповідного предмета закупівлі. З огляду на позитивний досвід Данії, важливо зазначити впровадження цілої низки правових та управлінських інновацій у цій галузі. Правові інновації зводяться, по-перше, до наявності відповідних нормативно-правових актів, що регламентують функціонування та повноваження державного органу при розгляді скарг. По-друге, це нормативне забезпечення процедури розгляду скарг щодо державних закупівель. Водночас, управлінські інновації проявляються у розширенні повноважень Наглядової ради з розгляду скарг як незалежного адміністративного органу, а також у деталізації порядку оскарження рішень. Зазначені нововведення, як правові, так і управлінські, мають великий потенціал для запозичення та впровадження їх в Україні. Враховуючи наявність багатого досвіду інших країн у сфері публічних закупівель, можна стверджувати, що успішне застосування цього досвіду в Україні можливе з урахуванням національних політичних, соціальних, культурних та економічних особливостей. Багато країн Європейського Союзу мають розвинені системи публічних закупівель, що сформувалися залежно від їхніх специфічних законодавчих та бюджетних систем. Аналіз правового регулювання цієї сфери в зарубіжних країнах дає підстави стверджувати, що для покращення вітчизняного законодавства необхідно адаптувати відповідний позитивний досвід, зокрема змінити підходи до визначення критеріїв оцінки тендерних пропозицій, розширити перелік кваліфікаційних вимог до учасників процедур закупівель, переглянути перелік певних галузей господарства, а також запровадити новітні інструменти в електронних системах закупівель. У різних країнах порядок вирішення спорів у сфері публічних закупівель має різні форми, що залежать від національного законодавства та процедур прийняття рішень: в Великобританії спори

зазвичай вирішуються в судах, а в Канаді для цього існує спеціальний орган, Канадський міжнародний торговельний трибунал.

У контексті дослідження зарубіжного досвіду вирішення спорів у сфері публічних закупівель, можна зробити низку важливих висновків, які підкреслюють значення адаптації міжнародних практик для покращення національної системи закупівель. Аналіз досвіду таких країн, як Великобританія, Франція, Німеччина, Канада та Данія, демонструє, що ефективне регулювання публічних закупівель та вирішення спорів у цій сфері можливе лише за умови комплексного підходу, який включає як правові, так і організаційні інновації.

По-перше, досвід Великобританії показує, що ефективна система публічних закупівель може бути побудована на основі чіткої нормативно-правової бази, яка включає як національне законодавство, так і директиви Європейського Союзу. У Великобританії публічні закупівлі регулюються через регламенти, такі як Public Contracts Regulations та Utilities Contracts Regulations, які імплементують європейські директиви. Крім того, у країні існує централізована система контролю за закупівлями, яка включає Центральну організацію по Закупівлям при Казначействі та спеціальний відділ стратегії закупівель, що дозволяє забезпечити прозорість та ефективність процедур закупівель, хоча, як зазначено, процедура оскарження закупівель не є широко застосовуваною у Великобританії, що може бути як перевагою, так і недоліком системи.

По-друге, Франція демонструє унікальний підхід до організації публічних закупівель, який базується на жорсткому контролі за державними витратами на кожному етапі, від планування до виконання контрактів. У Франції існує Національне агентство торгів, яке відіграє важливу роль у регулюванні закупівель, а також спеціальні комісії, які періодично перевіряють правильність укладання контрактів. Крім того, у Франції впроваджено низку законодавчих ініціатив, спрямованих на заохочення партнерства між державним та приватним секторами (PPP), що дозволяє

залучати інноваційні підходи до закупівель. Цей досвід може бути корисним для України, особливо у контексті впровадження нових форм державно-приватного партнерства.

По-третє, Німеччина представляє приклад країни, де система публічних закупівель інтегрує як європейські директиви, так і національне законодавство, включаючи Закон про обмеження конкуренції (ARC) та постанову про державні закупівлі (Vergabeverordnung). Німецька система має трирівневий механізм розгляду скарг, який забезпечує ефективний контроль за дотриманням законності процедур закупівель. Цей підхід дозволяє забезпечити прозорість та неупередженість у прийнятті рішень, що є важливим елементом для будь-якої системи публічних закупівель.

По-четверте, Канада демонструє приклад децентралізованої системи публічних закупівель, де кожна провінція має право визначати свою політику в цій сфері, за умови дотримання міжнародних угод. У Канаді існує спеціальний орган – Канадський міжнародний торговельний трибунал (СІТТ), який займається розглядом скарг щодо порушень у сфері публічних закупівель. Цей орган має широкі повноваження, включаючи можливість скасування контрактів, компенсації збитків та повторної оцінки пропозицій, що дозволяє забезпечити швидке та ефективне вирішення спорів, і є важливим елементом для підтримки довіри до системи закупівель.

По-п'яте, досвід Данії показує, що ефективне вирішення спорів у сфері публічних закупівель можливе за умови створення спеціалізованих органів, таких як Конкурентне відомство та Наглядова рада з розгляду скарг. Ці органи мають широкі повноваження, включаючи можливість призупинення процедур закупівель, скасування незаконних рішень та накладення фінансових санкцій. Крім того, у Данії існує система експертів з різних галузей, які беруть участь у розгляді скарг, що дозволяє враховувати специфіку різних секторів економіки. Цей підхід може бути корисним для України, особливо у контексті впровадження нових інструментів для ефективного вирішення спорів.

Узагальнюючи вище вказане, можна стверджувати, що досвід розвинених країн у сфері публічних закупівель, зокрема щодо вирішення спорів, є важливим джерелом знань для вдосконалення національних систем закупівель. Кожна з розглянутих країн має свої унікальні підходи до регулювання цієї сфери, які базуються на чітких правових нормах, прозорих процедурах та ефективних механізмах контролю. Для України важливим є адаптація цього досвіду з урахуванням національних політичних, соціальних, культурних та економічних умов. Зокрема, можна запозичити такі елементи, як створення спеціалізованих органів для розгляду скарг, впровадження електронних систем закупівель, розширення переліку кваліфікаційних вимог до учасників процедур закупівель, а також забезпечення прозорості та неупередженості у прийнятті рішень.

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду вирішення спорів у сфері публічних закупівель дає підстави стверджувати, що успішне впровадження міжнародних практик в Україні можливе лише за умови комплексного підходу, який враховує специфіку національного законодавства та економічних умов, що дозволить не лише підвищити ефективність публічних закупівель, але й забезпечити їх відповідність міжнародним стандартам, що є важливим кроком на шляху інтеграції України до Європейського Союзу та світової економіки.

3.2 Шляхи удосконалення законодавства України з питань вирішення спорів, що виникають в процесі публічних закупівель.

Чинне законодавство України, зокрема, законодавство з питань вирішення спорів у сфері публічних закупівель, потребує постійної актуалізації та удосконалення у зв'язку з викликами, пов'язаними з продовженням російської військової агресії проти України[111, с.96].

З моменту проголошення незалежності України національне законодавство, що регулює вирішення спорів у сфері публічних закупівель, зазнає постійних змін, що свідчить про його динамічний характер та необхідність адаптації до сучасних викликів. Необхідність удосконалення адміністративних механізмів вирішення таких спорів обумовлена наявністю численних законодавчих прогалин та практичних проблем, які перешкоджають забезпеченню прозорості та ефективності процедур у цій галузі. На сучасному етапі український законодавець акцентує увагу на особливому порядку вирішення спорів, пов'язаних із публічними закупівлями у стратегічно важливих сферах, таких як охорона здоров'я, національна безпека та оборона. Це зумовлено критичним значенням цих галузей для держави, а також складною воєнно-політичною ситуацією, яка впливає на економічні процеси. Серед основних проблем, які потребують уваги, є завищення цін за контрактами, затримки у поставках товарів та послуг, а також неефективне використання бюджетних коштів. Аналогічні проблеми характерні й для закупівель вугілля, яке забезпечує функціонування соціально значущих об'єктів, що підкреслює необхідність подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері для забезпечення стабільності та ефективності державних закупівель.

Виділено наступні види нормативно-правових актів, що регулюють питання вирішення спорів в Україні щодо сфери публічних закупівель: 1) міжнародні договори та угоди (Занальна Декларація прав людини; Закон «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» та ін); 2) національні нормативно-правові акти, які можливо поділити на 2 групи: а) загальні- які мають загальні положення і лише «торкаються» питань вирішення спорів в галузі публічних закупівель (Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Господарський кодекс та ін.); б) спеціальні- регламентують порядок розгляду спорів в галузі публічних закупівель (Закони України «Про публічні закупівлі» рішення Антимонопольного комітету України, постанови Верховного суда України та ін).

У контексті публічних закупівель часто фіксуються порушення, пов'язані з неналежним оприлюдненням документів, що суттєво впливає на прозорість та законність процедур. Аналіз судової практики дозволяє виокремити низку типових порушень, які допускаються під час оприлюднення документів. Зокрема, секретар тендерного комітету порушив частину 1 статті 10 Закону України «Про публічні закупівлі», не дотримавши встановлених строків оприлюднення тендерної документації з внесеними змінами. Також відзначаються випадки, коли порушувались строки публікації повідомлення про намір укласти договір, що є суттєвим елементом забезпечення інформаційної відкритості процедур. Окремо варто звернути увагу на порушення, пов'язані з оприлюдненням договорів: у одній процедурі було порушено строк публікації договору, а в іншій – разом із договором не були оприлюднені додатки, які є його невід'ємною частиною, що призвело до визнання аудиторами факту порушення строків оприлюднення. Крім того, фіксуються випадки, коли не було оприлюднено повідомлення про внесення змін до договору або звіт про його виконання, що також суперечить вимогам законодавства та підриває довіру до процедур публічних закупівель [5].

Аналіз положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також процедурних аспектів розгляду спорів у судах дозволяє зробити висновок про те, що значна частина справ, пов'язаних із

діяльністю Державної аудиторської служби України (ДАСУ) як контролюючого органу у сфері публічних закупівель, стосується накладення адміністративних штрафів, передбачених статтею 164-14 КУпАП. Ця стаття містить вичерпний перелік порушень законодавства про публічні закупівлі, а також визначає розміри штрафних санкцій за їх вчинення, що детально роз'яснено у Коментарі Проекту ЄС до законодавства України у цій галузі. Накладення штрафу за статтею 164-14 КУпАП здійснюється на підставі рішення місцевого суду загальної юрисдикції (районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду), який розглядає справу за місцем вчинення адміністративного правопорушення. Водночас, відповідно до статті 38 КУпАП, строки накладення адміністративного стягнення за порушення, передбачені частинами третьою – шостою статті 164-14 КУпАП, обмежені шістьма місяцями з моменту виявлення правопорушення, але не можуть перевищувати двох років з дня його вчинення. Правопорушення, які відповідно до частини першої статті 164-14 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) класифікуються як «незначні», мають загальний строк давності для притягнення до відповідальності, що становить три місяці з моменту вчинення такого правопорушення. У випадках, коли правопорушення має тривалий характер, цей строк обчислюється з моменту його виявлення. Щодо апеляційного перегляду рішень, прийнятих місцевими судами у справах про адміністративні правопорушення, передбачених статтею 164-14 КУпАП, то згідно з частиною 1 статті 287 КУпАП, право на оскарження постанови надається прокурору (у випадках, передбачених частиною 5 статті 7 КУпАП), особі, щодо якої було винесено рішення, а також потерпілому. Відповідно до частини 3 статті 294 КУпАП, постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена протягом десяти днів з моменту її винесення. Право на подання апеляційної скарги мають особа, притягнута до адміністративної відповідальності, її законний представник, захисник, потерпілий, його

представник, а також прокурор у випадках, передбачених частиною 5 статті 7 та частиною 1 статті 287 КУпАП [109].

За результатами проведеного аналізу постанов апеляційних судів щодо справ за статтею 164-14 КУпАП зроблено наступні висновки:

Аналіз судової практики свідчить про те, що Державна аудиторська служба України не визнається суб'єктом, який має право оскаржувати постанови у справах про адміністративні правопорушення на стадії апеляційного перегляду. Ця позиція ґрунтується на тлумаченні положень статей 287 та 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), які чітко визначають коло осіб та органів, уповноважених на подання апеляційних скарг. У цих нормах відсутнє пряме вказівка на Державну аудиторську службу як на суб'єкта, який має таке право, що обмежує її можливості щодо захисту своїх позицій у рамках апеляційного провадження.

Відповідно апеляційні скарги на рішення (постанови) місцевих судів як першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення за ст.164-14 КУпАП подаються переважно особами, на яких накладено штраф, або органами прокуратури в інтересах Держаної аудиторської служби України.

Суди апеляційної інстанції під час визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення, відповідальність за які передбачено ч.1 та ч.3 ст. 164-14 КУпАП, вважають такі порушення малозначними і звільняють осіб від відповідальності.

Апеляційні суди часто зупиняють розгляд справ про адміністративні правопорушення, спираючись на положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема через відсутність складу правопорушення або закінчення строків для притягнення до відповідальності. До 1 січня 2022 року, коли тендерні комітети ще діяли як органи, що колегіально організовували та проводили закупівлі, суди часто припиняли провадження через відсутність належних доказів вини конкретних осіб, зокрема членів цих комітетів. У таких випадках суди вказували на

недостовірність або недостатність матеріалів, які б підтверджували участь певної особи у порушенні законодавства. Проте після скасування тендерних комітетів з 2022 року ця практика стала неактуальною, і відповідальність за порушення в сфері публічних закупівель в більшості випадків лягає на Уповноважену особу замовника або на посадову особу-керівника замовника, як зазначено в пункті 35 статті 1 Закону України «Про публічні закупівлі» [5].

В 2024 році було прийнято Стратегію реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки.

Основним завданням з реалізації цієї стратегічної цілі є подальша гармонізація законодавства з вимогами законодавства ЄС.

Одним з основних очікуваних результатів, які повинні сприяти досягненню загальної стратегії, є підготовка та просування законодавчих ініціатив, що включають проекти законів, зазначені в операційному плані реформування системи публічних закупівель на 2024–2026 роки. Зазначені законопроекти повинні бути прийняті Верховною Радою України, що стане важливим кроком до вдосконалення нормативно-правової основи, що регулює закупівельну діяльність. Крім того, планується розробка та ухвалення ряду підзаконних актів, що забезпечать виконання положень нових законів, що вступають у силу [1].

Аналіз положень Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки, не містить, на нашу думку, порядку публічних закупівель під час дії режиму воєнного стану, у зв'язку з чим дає нам можливість запропонувати внести зміни у розділ «Стратегічні цілі, завдання та очікувані результати» до підрозділу «Розвиток інституційної структури публічних закупівель» таким змістом: «Особливості публічних закупівель під час дії режиму воєнного стану», звернувши увагу на механізм розгляду спорів під час проведення публічних закупівель для забезпечення обороноздатності держави.

Крім того в змісті стратегії не знайшло відображення питання вирішення спорів в сфері публічних закупівель. У зв'язку з чим пропонуємо здійснити наступні зміни та внести пропозицій щодо вирішення цих питань.

Аналіз Закону України «Про публічні закупівлі» показав, що в статті 1, де наводяться основні терміни щодо сфери публічних закупівель.

Статтю 1 Закону України «Про публічні закупівлі» пропонується доповнити визначенням терміну «публічні закупівлі», яке має включати два ключові аспекти. По-перше, закупівля розглядається як комплекс практичних методів і прийомів, спрямованих на максимальне забезпечення інтересів замовника через проведення конкурсних торгів. При цьому інтереси замовника повинні ототожнюватися з інтересами держави, оскільки замовник діє від імені держави або для задоволення потреб суспільства, окремих соціальних груп чи територіальних громад. По-друге, публічні закупівлі визначаються як законодавчо врегульовані процедури, які забезпечують придбання товарів, робіт та послуг за рахунок державних або місцевих бюджетів. Ці процедури враховують потреби замовника, місцезнаходження постачальника, термін дії пропозицій, а також включають контроль, нагляд, координацію та моніторинг з боку уповноважених органів.

Крім того, пункт 1 статті 5 Закону України «Про публічні закупівлі», який стосується принципів здійснення закупівель та недискримінації учасників, пропонується доповнити підпунктом 7, що передбачає принцип законності та верховенства права [5]

В січні 2024 року були внесені зміни щодо формування змісту скарги до Антимонопольного комітету України в публічних закупівлях.

Ч. 1ст. 18 Закону України «Про публічні закупівлі»[5] містить вимогу про те, що скарга до органу оскарження подається суб'єктом оскарження у формі електронного документа через електронну систему закупівель.

З 23 січня 2024 року для того, щоб сформувати в Prozorro електронний документ скарги постачальникам необхідно буде внести через свої електронні торговельні майданчики додаткові дані. Зокрема, необхідно описати

Заперечення (підстави подання скарги), які має скаржник, їх обґрунтування та підкріплення доказами.

При цьому загальні вимоги Закону України «Про публічні закупівлі» щодо змісту скарги, аргументованості та підкріпленні доказами залишаються незмінними.

Також не змінився процес подачі скарги, оплати, прийняття до розгляду та винесення рішення Антимонопольним комітетом України.

Разом із тим, запроваджені зміни дозволять АМКУ швидше обробляти подані скарги, формувати сталу практику розгляду скарг, а також формувати пропозиції для зміни політики у сфері публічних закупівель.

Заповнені скаржниками дані повинні дати можливість Антимонопольному комітету України чітко встановити підстави подання скарги та аргументацію і вимоги користувача.

У випадку, якщо в скаржника виникають сумніви, в якому полі яку інформацію зазначати, необхідно спиратись на підказки та інструкції, які дозволять коректно викласти зміст скарги.

В роботі з класифікатором суті заперечень (підстав подання скарги) у скарзі необхідно обирати значення, які максимально точно відповідають суті скарги.

Внести зміни до Закону України «Про рахункову палату» щодо фіксації в цьому методології здійснення контролю за публічними закупівлями;

Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», щодо визначення конкретного центрального органу державної влади, наприклад, Державну аудиторську службу, що буде здійснювати державний фінансовий контроль за публічними закупівлями.

Результативність роботи національної системи публічних закупівель визначається не лише якісно сформованою стратегією та політикою у цій сфері, а й ефективністю нормативно-правового регулювання, раціональним підходом до планування закупівель, а також належним рівнем професійної

підготовки осіб, відповідальних за проведення процедур закупівель і подальше управління укладеними договорами. Важливим чинником є й оптимізація використання бюджетних ресурсів з метою досягнення максимальної економічної вигоди при забезпеченні державних потреб.

Висновки до розділу 3.

Аналіз зарубіжного досвіду та удосконалення нормативно-правових актів в сфері публічних закупівель надало можливість дійти наступних висновків:

1. Аналіз зарубіжного досвіду вирішення спорів у сфері публічних закупівель дає підстави стверджувати, що успішне впровадження міжнародних практик в Україні можливе лише за умови комплексного підходу, який враховує специфіку національного законодавства та економічних умов, що дозволить не лише підвищити ефективність публічних закупівель, але й забезпечити їх відповідність міжнародним стандартам, що є важливим кроком на шляху інтеграції України до Європейського Союзу та світової економіки.

2. В зарубіжних країнах порядок вирішення спорів щодо публічних закупівель вирішується в різних країнах по-різному в залежності від законодавчого забезпечення та процедури прийняття рішень: так, в Великобританії не існує конкретного нормативного акту, але всі спори вирішуються в судах; в Канаді є спеціальний державний орган Канадський міжнародний торговельний трибунал.

3. Звертаючись до проблематики запозичення та впровадження зарубіжного досвіду у вирішенні спорів у галузі публічних закупівель, варто зазначити, що за кордонами України сьогодні накопичений великий, різноманітний і різноаспектний досвід, який можливо успішно використовувати в Україні з врахуванням відповідних національних умов як політичних, так й соціальних, культурних, а також економічних.

4. У процесі врегулювання спорів, що виникають у сфері публічних закупівель, застосовується широка нормативно-правова база, яка охоплює як міжнародні, так і національні акти. До першої категорії належать міжнародні договори й угоди, що встановлюють основні принципи правового регулювання, серед яких Загальна декларація прав людини та законодавчі

акти, що забезпечують виконання зобов'язань України перед Європейським Союзом, включаючи ратифіковану Угоду про асоціацію з ЄС. У межах національної правової системи вирізняють нормативні акти загального характеру, що містять правові норми загального регулювання та мають дотичний вплив на сферу публічних закупівель, зокрема Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також Цивільний і Господарський кодекси. Окрім того, існують спеціальні нормативно-правові акти, що безпосередньо регламентують порядок вирішення спорів у цій сфері, серед яких законодавство про публічні закупівлі, рішення Антимонопольного комітету України та постанови Верховного Суду, що формують правозастосовну практику у цій галузі.

5. Запропоновано класифікацію нормативно-правових актів, щодо вирішення спорів у сфері публічних закупівель. Виділено наступні види нормативно-правових актів, що регулюють питання вирішення спорів в Україні щодо сфери публічних закупівель: 1) міжнародні договори та угоди (Занальна Декларація прав людини; Закон «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» та ін); 2) національні нормативно-правові акти, які можливо поділити на 2 групи: а) загальні- які мають загальні положення і лише «торкаються» питань публічних закупівель (Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Господарський кодекс та ін.); б) спеціальні- регламентують порядок розгляду спорів (Закони України «Про публічні закупівлі» рішення Антимонопольного комітету України, постанови Верховного суда України та ін).

6. Аналіз положень Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки, не містить, на нашу думку, порядок публічних закупівель під час дії редиму воєнного стану, у зв'язку з чим дає можливість запропонувати внести зміни у розділ «Стратегічні цілі, завдання та очікувані результатив» до підрозділу «Розвиток інституційної структури публічних

закупівель» таким змістом: «Особливості публічних закупівель під час дії режиму воєнного стану», звернувши увагу на механізм розгляду спорів під час проведення публічних закупівель для забезпечення обороноздатності держави.

ВИСНОВКИ

Аналіз адміністративного механізму вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні дало можливість здійснити нагугпні висновки та надати пропозиції:

1. Механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель – це комплекс заходів і процедур, пов'язаний із урегулюванням суперечок чи конфліктів між учасниками публічних закупівель, як в судовому так і позасудовому порядку.

2. Сфера публічних закупівель охоплює комплекс правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного використання державних і місцевих фінансових ресурсів з метою придбання товарів, отримання послуг або виконання робіт відповідно до визначених потреб замовників, передбачає дотримання встановлених процедур, що регламентують порядок участі постачальників, визначення строків дії пропозицій, географічних аспектів постачання та відповідності заявлених товарів чи послуг потребам закупівлі. Важливим елементом цього процесу є контрольні та наглядові функції, реалізація яких покладається на уповноважені органи, що забезпечують моніторинг, координацію та дотримання правових норм під час здійснення закупівельних процедур..

3. Правовий спір, що виникає між окремими громадянами або організаціями та органами державної влади, обумовлений реалізацією останніми своїх управлінських функцій, належить до сфери адміністративно-правових спорів. Врегулювання таких спорів може відбуватися як у судовому порядку, так і через спеціальні механізми позасудового розгляду, що передбачають використання визначених правових процедур для вирішення суперечностей, пов'язаних із здійсненням владних повноважень.

4. Державний контроль в сфері публічних закупівель – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо

законності здійснення, виявлення, запобігання та припинення порушень вимог законодавства суб'єктами публічних закупівель.

5. З метою запобігання порушенням конкурентного законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольний комітет України реалізує систему заходів, спрямованих на виявлення та недопущення узгоджених антиконкурентних дій учасників тендерних процедур. Цей механізм включає як превентивні інструменти, що дозволяють ідентифікувати ризики змови ще на етапі підготовки пропозицій, так і процесуальні та організаційні заходи, які дають змогу ефективно реагувати на виявлені порушення. У разі встановлення фактів координації дій між суб'єктами господарювання, що можуть призвести до обмеження або спотворення конкуренції, уповноважені органи вживають передбачені законодавством правові санкції, спрямовані на усунення негативних наслідків та відновлення добросовісної конкуренції в системі державних закупівел.

6. Нормативно-правові акти, на підставі яких в Україні здійснюється розгляд справ та вирішення спорів має розгалужений характер, від норм Конституції України і до норм підзаконних актів (Рішень Антимонопольного комітету України), що потребує уніфікації та стандартизації нормативних джерел.

7. Виділено наступні види нормативно-правових актів, що регулюють питання вирішення спорів в Україні щодо сфери публічних закупівель: 1) міжнародні договори та угоди (Занальна Декларація прав людини; Закон «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» та ін); 2) національні нормативно-правові акти, які можливо поділити на 2 групи: а) загальні- які мають загальні положення і лише «торкаються» питань публічних закупівель (Конституція України; Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Господарський кодекс та ін.); б) спеціальні- регламентують порядок розгляду спорів (Закони України «Про публічні закупівлі» рішення

Антимонопольного комітету України, постанови Верховного суду України та ін);.

8. До ознак адміністративно-правових спорів належать: 1) специфічне становище їхніх суб'єктів – учасників спірних правовідносин; 2) обов'язковим учасником адміністративно-правового спору є наділений владними повноваженнями орган публічного адміністрування, його структурні підрозділи, посадові особи; 3) адміністративно-правовий спір має особливий предмет регулювання, пов'язаний з широким діапазоном напрямків діяльності управлінського характеру; 4). особливий порядок вирішення даної категорії спорів; 5) питання спору належить до галузі адміністративного права; 6) вирішуються як в судовому так і позасудовому порядку.

9. Аналіз зарубіжного досвіду щодо вирішення спорів в сфері публічних закупівель надало можливість встановити, що спори, як і в Україні вирішуються в судовому (США, Великобританія, Японія, Німеччина та ін) так і в позасудовому порядку (Швейцарія, Італія, Канада, Данія та ін).

10. Враховуючи успішний досвід Данії, варто звернути увагу на правові та управлінські інновації, які ця країна впровадила у сфері державних закупівель. Правові інновації включають, перш за все, прийняття нормативно-правових актів, які чітко регламентують діяльність та повноваження державного органу, відповідального за розгляд скарг. По-друге, це наявність законодавчих норм, що регулюють процедуру розгляду скарг щодо державних закупівель, забезпечуючи прозорість та ефективність цього процесу. Окрім правових інновацій, Данія також впровадила управлінські нововведення, які стосуються розширення повноважень Наглядової ради, що відповідає за розгляд скарг у сфері державних закупівель. Цей орган діє як незалежний адміністративний орган, що забезпечує об'єктивність та неупередженість у прийнятті рішень. Крім того, деталізовано порядок розгляду скарг та процедуру оскарження рішень, що дозволяє суб'єктам оскарження захищати свої права.

Ці правові та управлінські інновації можуть бути успішно адаптовані до українського законодавства. Впровадження подібних механізмів сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та довіри до системи державних закупівель в Україні, що є важливим кроком у боротьбі з корупцією та забезпеченні раціонального використання бюджетних коштів.

11. В Німеччині система розгляду скарг в сфері публічних закупівель є трирівневою та включає такі рівні: перший — здійснюється службою контролю за проведенням публічних закупівель; другий — апеляційний контроль, здійснюється Палатою з нагляду за організацією публічних закупівель; третій — судовий, здійснюється Верховним земельним судом, що поменшує помилку в питанні вирішення спорів. Контроль за сферою публічних закупівель у Німеччині здійснюють у межах власних повноважень поетапно кількома державними органами.

12. Принципи розгляду спорів в сфері публічних закупівель в Україні можливо поділити на а) загальні (законності, верховенства права, публічності, науковості) та б) спеціальні (доказовості, достовірності, прозорості, компетентності, змагальності) та ін;

13. Статтю 1. Закону України «Про публічні закупівлі» доповнити визначенням «публічні закупівлі- це визначені законодавством процедури, щодо надання послуг чи виконання робіт за кошти державних та місцевих бюджетів на придбання необхідних товарів, робіт і послуг, що пропонуються учасниками процедур, відповідно до потреб замовника, місця знаходження постачальника, строку дії пропозиції конкурсних торгів, а також включає контроль, нагляд, координацію та моніторинг за проведенням процедур уповноваженими органами»;

Пункт 1. статті 5. «Принципи здійснення публічних закупівель та недискримінація учасників» Закону України «Про публічні закупівлі» доповнити підпунктом 7) законності та верховенства права.

14. Аналіз положень Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки, не містить, на нашу думку, порядок публічних

закупівель під час дії режиму воєнного стану, в зв'язку з чим дає можливість запропонувати внести зміни у розділ «Стратегічні цілі, завдання та очікувані результатив» до підрозділу «Розвиток інституційної структури публічних закупівель» таким змістом: «Особливості публічних закупівель під час дії режиму воєнного стану», звернувши увагу на механізм розгляду спорів під час проведення публічних закупівель для забезпечення обороноздатності держави.

Крім того в змісті стратегії не знайшло відображення питання вирішення спорів в сфері публічних закупівель. У зв'язку з чим пропонуємо здійснити наступні зміни та внести пропозицій щодо вирішення цих питань.

15. Внести зміни до Закону України «Про рахункову палату» щодо фіксації в ньому процедуру здійснення контролю за публічними закупівлями;

16. Пропонуємо внести зміни до Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», щодо визначення конкретного центрального органу державної влади, наприклад, Державну аудиторську службу, яка забезпечить державний фінансовий контроль за публічними закупівлями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки та затвердження операційного плану її реалізації у 2024-2025 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 лютого 2024 року №76-р, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2024-%D1%80#Text>
2. Конащук Н.Е. Фінасовий контроль у сфері внутрішніх закупівель. атореферат дис.канд. екон. наук.08.00.08. Київ. 2019, 24с.
3. Моніторинговий портал DoZorro: URL: <https://dozorro.org>
4. Уманців Ю. М. Еволюція ролі та функцій держави в економіці / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло. Економічний вісник університету. 2016. №28(1). Економічна теорія. С. 140-148.
5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 року № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
6. Альциванович О.В., Цимбаленко Я.Ю. Теоретико-категоріальний аналіз поняття публічних закупівель та корупційних ризиків при їх здійсненні в Україні. Аспекти публічного правління. 2018. №9. Т6, С. 92-103.
7. Влялько І. В. Правове регулювання державних закупівель в ЄС: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2009. 219 с.
8. Сидоренко О. А. Державна політика регулювання ринку зерна в Україні та наслідки її впровадження. Вісник Донецького національного університету. 2011. Спецвипуск. Т. 2. С. 88-91.
9. Довгань М. Ю. Адміністративна відповідальність за порушення порядку державної закупівлі товарів, робіт і послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2013. 238 с.
10. Критенко О. О. Теоретичні підходи до визначення поняття «державні закупівлі» Вісник Академії митної служби України. 2014. Випуск № 1. С. 25.
11. Новаковець В. М. Фінансово-правовий механізм регулювання державних закупівель: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2012. 252с.

12. Петруненко Я. В. Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2013. 215 с.
13. Ткаченко Н. Б., Уманців Ю.М. Макроекономічні аспекти державних закупівель. Фінанси України. 2009. №8. С. 82-88.
14. Murray J. G. Public procurement strategy for accelerating the economic recovery Supply Chain Management: An International Journal. 2009. Vol. 14. Iss. 6. P. 429-434.
15. Борсук Н. Я. Проблемні питання кваліфікації дій замовників конкурсних процедур закупівлі Часопис Київського університету права. 2010. № 3. С. 90-94.
16. Мельников О. С. Особливості публічних закупівель як об'єкта державного регулювання економіки Теорія та практика державного управління. 2016. Вип. 1. С. 129-135.
17. Кулак О. П. Механізми забезпечення розвитку системи державних закупівель в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02 Запоріжжя, 2013. 205 с.
18. Зубар В. В. Електронні закупівлі: засади побудови в Україні. Міжнародний досвід побудови системи електронних держзакупівель ІБ Редукціон. 2014. № 12. С.18-24.
19. Паппас С. Політика ЄС у сфері державних закупівель Київ, 2005. 121с.
20. Шевчук О. М. Поняття дискримінації у сфері держзакупівель Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 198-204.
21. Гальчинський Л. Ю., Гаврилова А.Г. Оцінка функціонування електронної системи «Prozorro» як інструмента державних закупівель Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених. 2017. № 11. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/22600>
22. Кравченко В. М., Сивицька І.Г., Теленкова Д.Г. Формалізація процедур в системі публічних закупівель PROZORRO. Економіка і організація управління. 2018. № 1. С. 24-33.

23. Клювак О. В. Діагностика участі підприємства в електронних публічних закупівлях: аспект логістичного управління. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 203-210.

24. Олефір А. О. Проблеми захисту прав учасників публічних закупівель. Теорія і практика правознавства. 2018. Вип. 1. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_12

25. Голованенко М. В. Корупційні ризики та надійність системи державної закупівельної логістики в Україні. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2016. Вип. 1. С. 77-84.

26. Дудар А. А. Впровадження системи електронних закупівель «Prozorro». Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_05_05_17.pdf#page=94

27. Мельников О. С. Шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель. Актуальні проблеми державного управління. 2016. № 1. С. 44-49.

28. Севостьянова Г. С. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення публічних закупівель в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10. С. 91-96.

29. Остапчук Д. Анатомія тендерів: «Тендерні гейші» та «тендерні тролі», шухляди замовників та розміри «відкатів». URL: <https://site.ua/dmytro.ostapchuk/909-anatomiya-tenderiv-tenderni-geyshi-ta-tenderni-trolishuhlyadi-zamovnikiv-ta-rozmirividkativ/>

30. Тосько Р. Р. Кластерний аналіз корупційних ризиків публічних закупівель на макро-, мезо-, мікрорівнях для стабілізації економічної безпеки України. Державно-управлінські студії. 2017. № 3/

31. Науменко С.М. Система тендерних закупівель: теоретико-методологічні підходи до дефініції і класифікації. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2014. Вип. 1(2). С. 242-247.

32. Порядок визначення предмета закупівлі: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 17.03.2016 р. №454. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0448-16>

33. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних 100 вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 року № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>

34. Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2016 р. №490. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0449-16>

35. Бурлакова І.О. Проблеми та перспективи реформування системи публічних закупівель в Україні: дипломна (магістерська) робота. Полтава. 2021, 96с.

36. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №38. Ст. 385.

37. Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у визначеннях та схемах): навч. посіб. Київ.: Атіка, 2008. 272с.

38. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посібн. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

39. Іжа М., Радченко О. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень. Публічне управління: теорія та практика. Харків, 2012. Т. 4. С. 74–79.

40. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 року №877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#>

41. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року №2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

42. Про Рахункову палату: Закон України від 02 червня 2015 року №576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#>

43. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>

44. Про державну службу: Закон України від 15 грудня 2010 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

45. Офіційний сайт prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/>

46. Офіційний веб – портал Антимонопольного комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/konkurenciya/derzhavna-politika-v-sferi-konkurenciyi/antikonkurentni-diyi> .

47. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

48. Про затвердження Типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання та внесення змін до Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12 жовтня 2017 року №10- рп. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1364-17>

49. Про внесення змін до Типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно постачання та використання товарів: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 31 травня 2018 року №10- рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0737-18>

50. Мочерний С. В. Сектор державний// Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3/ Ред.кол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін.Київ.: Видавничий центр «Академія», 2002.864 с.

51. Панчишин С. Макроекономіка: навч.посібник.Київ,: Либідь, 2001. 616с.

52. Господарський кодекс України: закон України від 16. 01. 2003 № 436- IV. URL. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>).

53. Ватаманюк З. Г. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / за ред. З. Г. Ватаманюка. Львів: «НовийСвіт— 2000», 2005. 648 с.

54. Длугопольський О.В. Теорія економіки державного сектора: навчальний посібник. Київ.: «ВД «Професіонал», 2007. 592 с.

55. Ставровський Є.В. Фінансові аспекти управління державними (комунальними) підприємствами Фінанси України. 1998. № 6. С. 50-58.

56. Сучасна економіка Єщенко И. С, Палкім Ю. І. Сучасна економіка: Навч. посібн. Київ.. Вища шк., 2005. 327 с.

57. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

58. Кучеренко, І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія. Київ.:Юрид. вид-во «Аста», 2004. 328 с.

59. Лещенко, Д. С. Правовий статус установ в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ., 2005. 196 с.

60. Карасьова В. Історія розвитку державних закупівель. Формування ринкових відносин в Україні. 2003. № 9. С. 105-110.

61. Про організаційні заходи щодо функціонування системи державних закупівель: постанова Кабінету міністрів України від 27.09.2000 р. №1469. URL: <http://www.liga.kiev.ua>.

62. Фалко Ю. Удосконалення управління системою державних закупівель в умовах модернізації економіки України Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 3. С. 136

63. Ткаченко Н. Б. Макроекономічні аспекти державних закупівель / Н. Б. Ткаченко, Ю. М. Уманців. Фінанси України. 2009. № 8. С. 82–88

64. Про приєднання України до Угоди про державні закупівлі: закон України від 16.03.2016р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-19>

65. Смиричинський В. В. Логістичний менеджмент державних закупівель. Теоретично-правовий та методологічний аспект. Тернопіль : Карт-бланш, 2004. С. 266–268.

66. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 7. Ст.51.

67. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : розпорядження Кабінету міністрів України від 27.05. 2016 № 418-р URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/184-2016-%D1%80>.

68. Про Стратегію реформування публічних закупівель («дорожню карту») : розпорядженням Кабінету міністрів України від 24.02. 2016 № 175-р. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2016-%D1%80>.

69. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/about-project?lang>

70. Порядок укладання і виконання рамкових угод: Наказ Мінекономрозвитку від 15.09.2017 № 1372. URL: [https:// me.gov. ua/ LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=2e41499f-6bc7-4659-8d83-f32fc7ad3f22](https://me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=2e41499f-6bc7-4659-8d83-f32fc7ad3f22)

71. Про внесення зміни до Переліку товарів і послуг, закупівлю яких може здійснювати централізована закупівельна організація від 02.10.2017 № 1435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1435731-17#Text>

72. Про публічні закупівлі та деяких інших законодавчих актів України №8265 від 13.04.2018р. URL: [http://search.ligazakon. ua/l_doc2. nsf/link1/ JH6 DL00A.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6DL00A.html)

73. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 49. Стор. 13. Ст. 2675.

74. Кріцак І.Л. Види досудового врегулювання адміністративно-правових спорів та правові засади їх здійснення. Правова позиція, № 2 (35), 2022. С.16-21

75. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. Вип. 10-2(1). С. 31–33.

76. Собакарь А.О., Ільков В.В. Альтернативні форми досудового вирішення спорів щодо примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 384-387.

77. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>

78. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора. Закон України від 03.03.2022. № 2109-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>

79. Адміністративне право України (загальна частина): навальний посібник / Остапенко О.І. Ковалів М.В., Єсімов С.С. та ін. Вид. 2-е, доповнене. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.

80. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2073-20>

81. Ковалів, М.В., Єсімов, С.С., Малашко, О.Є. Соціальна значимість досудового оскарження в контексті розвитку адміністративного судочинства. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 35. С. 33-41.

82. Токарева К.С. Альтернативне вирішення адміністративно-правових спорів в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2020. Випуск 8. С. 77-83.

83. Смокович М. Суддівська незалежність і дисциплінарна відповідальність : пошук балансу. Публічна служба і адміністративне судочинство : здобутки і виклики : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5-6 липня 2018 року). Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 373-381.

84. Про судові рішення в адміністративній справі : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007_760-13

85. Миколенко О.І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному процесі. Правова держава. 2016. № 24. С. 100-104

86. Хаманева Н.Ю. Теоретичні проблеми адміністративно-правового спору. Держава і право. 1998. № 12. С. 29–36.

87. Лученко Д. Про основні ознаки адміністративно-правового спору. Вісник Національної академії правових наук України № 2 (73). 2013. 148-156

88. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Положення від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>

89. Хаманева М.Ю. Адміністративно-правові спори: проблеми і засоби їх вирішення. Держава і право. 2006. № 11. С. 5–13.

90. Писаренко Н.Б., Сьоміна В.А. Адміністративно-правові спори (удосконалення порядку вирішення) : монографія. Харків, 2011, 136 с.

91. Тимошенко К. О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2013. 20 с.

92. Рябченко О.П. Категорія «публічно-правовий спір»: розмежування конституційної та адміністративної юрисдикцій. Вісник Конституційного Суду України. 2011. № 4–5. С. 174–178

93. Джафарова М. Сучасний погляд на предмет адміністративного процесуального права України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 90–94.

94. Бевзенко В. М. Адміністративна юрисдикція: поняття, сутність, проблеми відмежування. Адміністративне право і процес. URL. <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013/item/199-administraty-vnayurys-dyktsiya-ponyattya-sutnist-problemy-vidmezhuвання-bevzenko-v-m>

95. Осятинський С. О. Позасудові способи вирішення публічно-правових спорів: сутність та види. Адміністративне право і процес. URL.

<http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013/item/233-> pozasudovi-sposoby-vyrishennya-publichno-pravovykh-sporiv-sutnist-ta-vydy-osiatsynskyi-s-o

96. Бондаренко О. Адміністративна форма вирішення податкового спору: переваги та недоліки. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 115–119.

97. Пипяк М. І. Медіація у адміністративному процесі в Україні: сучасний стан і напрями розвитку. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 4. С. 322–325.

98. Миронюк Р.В. Адміністративно-деліктний процес: наукові підходи щодо визначення поняття та змісту. Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. Ч.І. С. 226-230.

99. Гнатюк С.С. Проведення адміністративно-деліктного процесу: питання систематизації. Науковий вісник Львівського юридичного інституту. 2005. Випуск 3. С.137-146.

100. Кукурудз Р.О. Особливості інституту апеляції в адміністративно-деліктному процесі. Держава і право: юридичні і політичні науки. №46. 2011. С.237-243.

101. Кріцак І.Л. Поняття та сутність процедур досудового врегулювання адміністративно-правових спорів. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2022. № 8(52). С. 185-189.

102. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: Офіційний сайт. URL: me.gov.ua

103. Зубенко В. Судова практика у спорах, які виникають з публічної закупівлі товарів та послуг Юридична газета онлайн від 16.07.2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/sudova-praktika-u-sporah-yaki-vinikayut-z-publichnoyi-zakupivli-tovariv-ta-poslug.html>

104. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

105. Господарський кодекс України: закон України від 16. 01. 2003 № 436- IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show /436-15>

106. Щодо зміни істотних умов договору про закупівлю від 07.04.2015 р. №3302-05/11398-07. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1398731-15#Text>

107. Конституція України Закон України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D%80/>

108. Огляд судової практики: на основі розгляду справ щодо публічних закупівель. Узагальнено Олександром Шатковським, Сергієм Яременко та Андрієм Кондратовим. Київ. 2022.100с

109. Постанова Великої Палати Верховного Суду №918/843/17 від 14.05.2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81799994>

110. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X із змін., внес. згідно із Законами України № 402-IX від 19.12.2019. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

111. Шалапай І. Розгляд спорів щодо публічних закупівель господарськими судами. Юридична газета. Онлайн. 13.03.2024року. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rozglyad-sporiv-shchodo-publichni-zakupivel-gospodarskimi-sudami.html>

112. В АМКУ затвердили річний Звіт за 2023 рік | Антимонопольний комітет України (amcu.gov.ua). URL: <https://amcu.gov.ua/news/v-amku-zatverdily-richnyi-zvit-za-2023-rik>

113. Киян Д.В. Поняття та класифікація публічних закупівель в Україні. Юридичний вісник. №33. 2024. С.95-100

114. Киян Д.В. Щодо участі прокурора у судових справах з питань публічних закупівель. Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 травня 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 176 с.

115. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів : підручник / за ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2021. 344 с.
116. Амеліна А. С., Колокольна Н. С. Медіаційні угоди (договори) щодо вирішення сімейних спорів. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 99–102. URL: http://lsei.org.ua/2_2020/27.pdf
117. Бліхар М. Медіація як спосіб вирішення адміністративних спорів. Підприємство, господарство і право. 2020. № 10. С. 78–82.
118. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Врегулювання спору за участю судді: проблеми та перспективи застосування. Університетські наукові записки. 2018. № 67-68. С. 62–70.
119. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Запровадження альтернативних способів врегулювання спорів: європейський досвід для України. Приватне право і підприємництво. 2009. Вип. 8. С. 162–165.
120. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Медіація: перспективи впровадження в Україні. Міжнародне приватне право: розвиток і гармонізація. 2012. № 11. С. 186–188.
121. Бондарчук Н. В., Мамчур С. М. Медіація та фасилітація як позасудові засоби вирішення спорів: поняття та відмінність. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 145–150.
122. Бондарчук Н., Мошківська Н. Сучасні тенденції впровадження медіації в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020 № 6. С. 11–15.
123. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посіб. Київ: Атіка, 2009. 492 с.
124. Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект). Право України. 2010. № 3. С. 106–114.
125. Герасимчук О. П. Генеза статусу потерпілого в історії вітчизняного кримінального процесу. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія Право. 2012. № 2 (6). С. 1–15.

126. Теорія держави та права: підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред.: Є.О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

127. Заборовський В. Незалежність та самостійність адвоката: проблеми розмежування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Вип. 42. С. 242–246.

128. Котенко Я. В. Особливості впровадження мирової угоди: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. Часопис Київського університету права. 2018. № 1. С. 295–300.

129. Коцюрuba А. Примирні процедури в цивільному судочинстві України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2020. № 2 (113). С. 28–32.

130. Крисюк Ю. П. Медіація як позасудовий спосіб вирішення спорів: історія впровадження в зарубіжних країнах і перспективи для України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Випуск 38. Том 2. С. 154–157.

131. Мазаракі Н. А. Вирішення спорів онлайн: світовий досвід та перспективи запровадження в Україні. Правові новели. 2017. № 3. С. 7–11

132. Мамницький В. Ю., Белей О. В., Дулепа В. П. Медіація в цивільному процесі: перспективи запровадження в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 3. С. 59–63.

133. Маркова О. О. Щодо можливості використовувати договір в процедурі примирення сторін для врегулювання конфліктів та спорів: порівняльний аналіз із законодавством країн Європейського Союзу. Форум права. 2014. № 3. С. 207–212.

134. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів : Роз'яснення Президія Вищого арбітражного суду України від 26.01.2000 р. № 02-5/35. URL. [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_35800-00#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_35800-00#Text)

135. Гуменюк Т. Концепти функціонування сучасної юридичної науки. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 4. С. 188-192.

136. Згама А. О. Апеляційний перегляд судових актів за цивільним господарським та адміністративним процесуальним законодавством: питання уніфікації та диференціації. Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 1. С. 67-70.

137. Черникова А. О. Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства України: від історії до сучасного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 306-309.

138. Забезпечення позову в нових редакціях процесуальних кодексів. URL. [https://sls-group.com.ua/zabezpechennya-pozovu-v-novyh-redaktsiyah-protseualnyh -kodeksiv/](https://sls-group.com.ua/zabezpechennya-pozovu-v-novyh-redaktsiyah-protseualnyh-kodeksiv/) (дата звернення: 23.10.2023р).

139. Нечипорук С. В. До питання про сутність і значення принципів змагальності та рівноправності сторін. Держава і право. 2010. Випуск 47. С. 365-372. 231.

140. Центр дослідження судової практики. 6 серпня 2020 року. URL. <https://www.facebook.com/cdoslidzenna/posts/1042969159452185/>

141. Оліфер В. І. Судовий захист прав громадян у сфері публічноправових відносин: проблеми ефективності адміністративного судочинства. Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Випуск 1. С. 94-100

142. Куракін О. М. Аналіз співвідношення категорій «ефективність правового регулювання» й суміжних понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 2. С. 7-10.

143. Іванченко О. Система критеріїв оцінювання ефективності діяльності судів під час надання судових послуг. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 11. С. 222-225.

144. Овсянникова І. М. Основні засади визначення ефективності судово-експертної діяльності: адміністративно-правовий аспект. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2019. № 20. С. 216-230.

145. Тацій В.Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення. Правова держава: Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2005. Вип. 16. С. 10-18.

146. Мелашенко В. Ф. Конституційне право як наука і навчальна дисципліна. Конституційне право України / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Наук. думка, 2002. 732с.

147. Державне управління в Україні / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. Б. Авер'янова. Київ : Вид-во «СОМІ», 1999. 266с.

148. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 262-267.

149. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#n13>

150. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. №851-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15/ed20141106#Text>

151. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. №2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>

152. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. №80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-ВР>

153. Шпак К. Ефективність правового регулювання, її показники та чинники. Наука онлайн. 2019. № 4. URL. <https://naukaonline.com/ua/publications/yurisprudentsiya/2019/4/efektivnist-pravovogoregulyuvannya-yiyi-pokazniki-ta-chinniki>

154. Боришполь А. Електронна система закупівель — 2021: нові електронні поля та інструменти. Платформа: держзакупівлі (12 лютого 2021).

URL: <https://dzplatforma.com.ua/article/97-elektronna-sistema-zakupvel-2021-nov-elektronn-polya-ta-nstrumenti>.

155. Stowarzyszenie Wspierania Bezpieczeństwa Narodowego. Офіційний портал Stowarzyszenie Wspierania Bezpieczeństwa Narodowego: веб-сайт. URL: <https://www.swbn.pl>

156. Шимко Н. Про перетворення ДП «Прозорро», проблеми в системі та строки їхнього вирішення, а також найближчі плани. Консалт інфо №3 (березень 2021). URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/pro-peretvorenniya-dp-prozorro-problemi-v-sistemi-ta-stroki-jihnego-virishennya-a-takozh-nayblizhchi-plani>

157. Ухвала Окружного адміністративного суду міста Києва від 14.02.2020 р. № П/320/146/20. Про відмову у вжитті заходів забезпечення позову. URL. <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87616836>

158. Судова практика щодо наслідків зупинення судом дії ухвали про забезпечення позову, яка стосувалася дій приватного виконавця. 10.12.2021 р. URL. <https://advokatpost.com/shchodo-naslidkiv-zupynennia-sudom-dii-ukhvalypro-zabezpechennia-pozovu-iaka-stosuvalasia-dij-pryvatnoho-vykonavtsia/>

159. Джафарова М. Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 148-152.

160. Офіційний сайт системи прозоро: URL. <https://prozorro.gov.ua>

161. Голосніченко Д. І. Теорія Повноважень: вітчизняний та зарубіжний досвід їх формування : монографія. Київ : Г. А. М., 2009. 356 с.

162. Публічні закупівлі Канади (prozorro.org). URL. <https://infobox.prozorro.org/upload/files/main/1396/545/canada-publicprocurement.pdf>.

163. Балинська О. М., Гарасимів Т. З. Проблеми теорії держави і права : навч. посібник. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Львів : Вид-во ЛьвДУВС, 2010. 612 с.

164. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.

165. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2006. 477с.

166. Крусян А. В. Судове адміністративне процесуальне право України: основи теоретико-правової концепції. Український часопис конституційного права. 2019. № 3. С. 43–52.

167. Висоцький І.Б., Висоцький В.М. Публічні закупівлі в Україні: сутність, необхідність та особливості проведення. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. №1. 2018. С.12-22.

168. Бучко О. Державні закупівлі: Канада. Державні закупівлі в Україні. 2009. № 7. С. 42-44.

169. Миколенко О. І. Процесуальна форма в адміністративному судочинстві та проблеми законотворчості в Україні. Правова держава. 2018. № 29. С. 50-57

170. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011р. №2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

171. Киян Д.В. Аналіз змін введених в дію Законом України від 19.09.2019 №114-іх «Про внесення змін до закону України «Про публічні закупівлі» в розрізі удосконалення його антикорупційної складової. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 06 листопада 2020 р.) Одеса, ОДУВС, 2020. 192с., С. 93-95

172. Киян Д.В. Деякі питання, щодо публічних закупівель під час воєнного стану *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2022. 225с., С. 112-114

173. Киян Д.В. Проблеми реалізації механізму державного контролю в законодавстві України про публічні закупівлі Актуальні питання запобігання корупції: міжнародний та національний досвід: Матеріали всеукраїнського

науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 20 грудня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2022. 90с., С.77-80.

174. Киян Д.В. Світовий досвід зарубіжних країн під час вирішення спорів у сфері публічних закупівель: інновації та практика застосування Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. №2. 2024. С. 105-109.

175. Ткачук С. П. Зарубіжний досвід правового регулювання публічних закупівель. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. № 2 (23). Т. 2. С. 177–181.

176. Петруненко Я. В. Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. 2013. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія». 215 с.

177. Шатковський О. П. Система державних закупівель Великобританії. Вісник державних закупівель. 2002. № 20. С.30-36

178. Влялько І. В. Правове регулювання державних закупівель в ЄС : дис. ... канд. юрид. наук. 2009. К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 219 с.

179. Зубар В. В. Формування механізму управління системою державних закупівель в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр-ня. 2010. Харків : Нац. акад. держ. упр-ня при Президенті Укр. 222 с.

180. Öffentliches Auftragsrecht. Lenz C. URL .EU- und EG-Vertrag / Carl Lenz, Klaus-Dieter Borchardt. Linde Verlag. 2006. S. 783–810.

181. Ute J. Vergaberecht. Vergabe – und Vertragsordnung für Bauleistungen Teil A und B, Verdingungsordnung für Leistungen Teil A und B, Verdingungsordnung für freiberufliche Leistungen / U. Jasper, F. Marx. Deutscher Taschenbuch Verlag. 2007. Auflage 10. 466 s

182. Конащук Н.Е. Фінасовий контроль у сфері внутрішніх закупівель. Дис.канд. екон. наук.08.00.08. Київ. 2019, 226с.

183. Морозов В.С. Теоретичні засади державного регулювання в контексті сучасної моделі соціально-ринкової економіки ФРН. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/viewFile/2560/2269.

184. Садовенко О. Л. Досвід правового регулювання державного замовлення в зарубіжних країнах та втілення його в законодавство України. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 61. С. 545-551.

185. Паппас Спірос. Політика ЄС у сфері державних закупівел: навч. посіб. Київ: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2005. 126 с. (Програма Tacis Європейського Союзу в Україні).

186. Крищенко К. Є. Фінансове забезпечення розвитку системи державних закупівель в Україні : дис. ... канд. економ. наук. 2013. Запоріжжя : Класичний приватний ун-т. 212 с.

187. Шатковський О. П. Організація державних закупівель у Швеції і Великобританії: уроки для України. Вісник Тернопільської академії народного господарства. 2008. № 2. С. 32–38.

188. Мельников О. С. Організація системи державних закупівель в країнах ЄС. Теорія та практика державного управління. 2012. № 3. С. 433–440.

189. Tiziana Bianchi, Valentina Guidi. The comparative survey on the national public procurement systems across the ppn. Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato S.p.A., Roma – December 2010. URL: <http://www.ppnueurope.org/docs/ItalianPresidency/Comparative%20survey%20on%20PP%20systems%20across%20PPN.pdf>

190. Курепіна О.Ю. Правове регулювання публічної закупівлі вугілля для соціально значущих об'єктів. дис канд.юрид.наук. 12.00.04. Київ, 2020. 199с.

191. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 року № 2155- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

192. Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони: Закон України від 12 травня 2016 р. № 1356-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 24. Ст. 488

193. Цибульник Н.Ю. Адміністративно-правове забезпечення публічних

закупівель в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ-Запоріжжя, 2018. 222 с.

194. Постанова Верховного Суду у справі 910/4442/20. Реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99647763>

195. Постанова Верховного Суду у справі № 911/162/19. Реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100424342>

196. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

197. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 року № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>

198. Інформаційний лист Антимонопольного комітету України від 03.06.2022 року «Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції». URL: <https://amcu.gov.ua/npas/oglyad-sudovoyi-praktiki-verhovnogo-sudu-z-pitan-zastosuvannya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi>

199. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

200. Бондаренко В.О. Поняття та види форм позасудового вирішення адміністративних спорів. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 3 (5). С. 104-109

201. Денисова А.В., Баранов С.О. Адміністративно-правове регулювання здійснення державного контролю у сфері публічних закупівель Південноукраїнський правничий часопис. Правове забезпечення адміністративної реформи. №3.2024. С.75-79.

202. Осятинський С. О. Позасудові способи вирішення публічно-правових спорів: сутність та види. Адміністративне право і процес. URL. <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013/item/233-pozasudovi-sposoby-vyrishennya-publichno-pravovykh-sporiv-sutnist-ta-vydy-osiatsynskiyi-s-o>

203. Калантай М.В. Сутність адміністративно-правових спорів: теоретико-правовий аспект. Південноукраїнський правничий часопис. Правове забезпечення адміністративної реформи. 2019. №1. С.78-80

204. Хаманєва Н.Ю. Теоретичні проблеми адміністративно-правового спору. Держава і право. 1998. № 12. С. 29–36

205. Хаманєва Н.Ю. Адміністративно-правові спори: проблемі і способі їх вирішення. Держава і право. 2006. № 11. С. 5–13

206. Тимошенко К. О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Київ, 2013. 20 с

ДОДАТКИ

Додаток 1

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких відображені основні результати дисертації:

1. Киян Д.В. Поняття та класифікація публічних закупівель в Україні *Юридичний вісник. №33. 2024 С.95-100.*
2. Киян Д.В. Державний контроль у сфері публічних закупівель в Україні *Право та державне управління. №3. 2024 С.123-128.*
3. Киян Д.В. Світовий досвід зарубіжних країн під час вирішення спорів у сфері публічних закупівель: інновації та практика застосування *Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. №2.2024. С.105-109.*

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

4. Киян Д.В. Аналіз змін введених в дію Законом України від 19.09.2019 №114-іх «Про внесення змін до закону України «Про публічні закупівлі» в розрізі удосконалення його антикорупційної складової *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 06 листопада 2020 р.)* Одеса, ОДУВС, 2020. 192с., С. 93-95
5. Киян Д.В. Деякі питання, щодо публічних закупівель під час воєнного стану *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.)* Одеса, ОДУВС, 2022. 225с., С. 112-114
6. Киян Д.В. Проблеми реалізації механізму державного контролю в законодавстві України про публічні закупівлі *Актуальні питання запобігання корупції: міжнародний та національний досвід: матеріали всеукраїнського*

науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 20 грудня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2024. 90с., С.77-80.

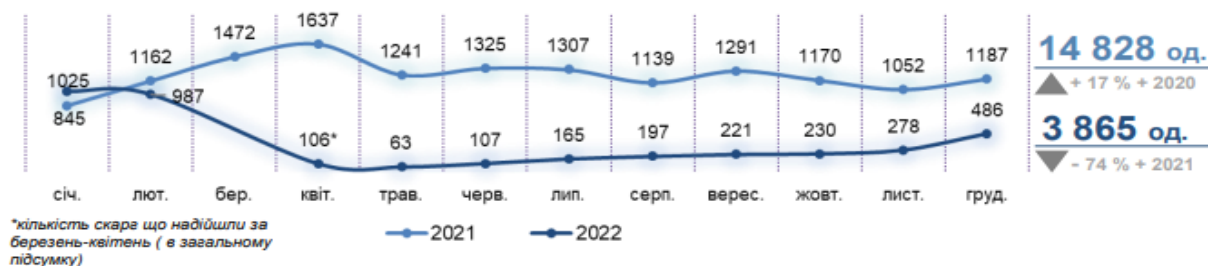
7. Киян Д.В. Щодо участі прокурора у судових справах з питань публічних закупівель *Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період* : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 травня 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 176 с. С.132-134.

Додаток 2

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОСТІЙНО ДІЮЧОЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ КОЛЕГІЇ ЗА 2022 РІК

Кількість скарг, що надійшли на розгляд у 2021 – 2022 роках, од.

Структура розглянутих скарг (по суті), од.

124 од. Припинено розгляд, з них:

- 99 од. (80%) замовник усунув порушення
- 25 од. (20%) інші підстави

7 939 од. Кількість прийнятих рішень

58,8 млрд грн Очікувана вартість (загальна сума) процедур закупівель, за якими зобов'язано усунути порушення

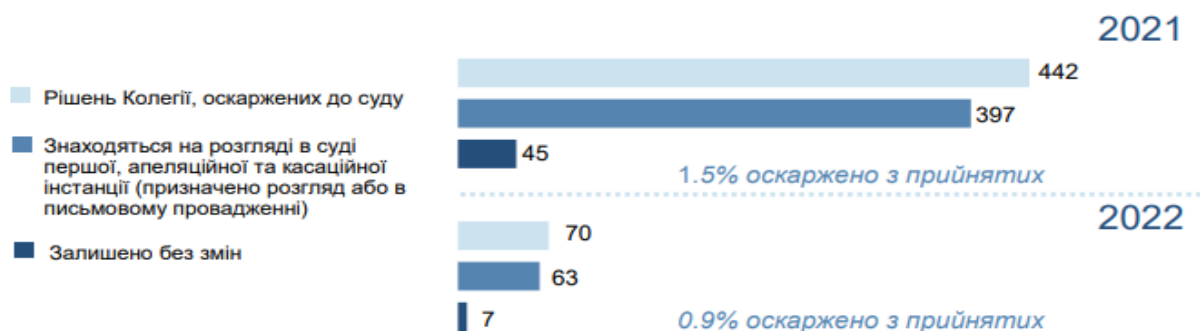

148 од. Проведено засідань Колегії

4 од. Кількість листів, надісланих до правоохоронних органів

Статистичні дані щодо оскаржених до суду рішень Колегії, прийнятих у 2021 та 2022 рр, од.

Додаток 4.

**Найпоширеніші (вибрані) спірні питання
інтерпретації законодавства про публічні закупівлі, які були розглянуті судами**

Спірне питання (сформульоване для практичного розуміння і використання)	Позиція АМКУ за результатами розгляду скарг (за наявності)	Позиція ДАСУ по (за результатами моніторингу або контрольних заходів – за наявності)	Позиція суду із зазначенням остаточної інстанції судового рішення	Коментар (за потреби)
СТАТТЯ 1 (визначення)				
Статті 1 та 18 (право на оскарження) <i>Чи має право на оскарження (чи є належним скаржником) результатів оцінки та вибору переможця учасник, пропозицію якого було відхилено?</i>	<p>Так, такий учасник є належним скаржником, оскільки у своїй скарзі оскаржує недотримання замовником одного із принципів здійснення закупівель - об'єктивної та неупередженої оцінки тендерних пропозицій (п.5 ч.1 статті 5 Закону.</p> <p>Рішення АМКУ № 20253-р/пк-пз від 30.10.2020 (https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-09-04-010839-b)</p>		<p>Постановою ШОСТОГО АПЕЛЯЦІЙНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ від 15.07.2021 №640/29706/20 до апеляційної скарги (https://revestr.court.gov.ua/Review/98340026) ПІДТВЕРДЖЕНО правомірність позиції і рішення АМКУ.</p> <p>Касаційна скарга не подавалася.</p>	Спірні торги були відмінені замовником незабаром після рішення Органу оскарження
Пункт 20 статті 1 і п.7 ч.1 ст.17 (пов'язані особи) <i>Чи є комунальні підприємства тієї самої міськради пов'язаними особами у розумінні Закону у разі їх участі у процедурі закупівлі у якості учасників?</i>	<p>Так, такі підприємства є пов'язаними особами в розумінні Закону і відповідно пропозиції таких підприємств-учасників підлягають відхиленню відповідно до п.7 ч.1 ст.17 Закону.</p> <p>Рішення АМКУ від 21.06.2018 № 6125-р/пк-пз (https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2018-03-28-001853-a)</p>		<p>Рішенням ОКРУЖНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ міста КИЄВА від 17.08.2021 № 826/11440/18 (https://revestr.court.gov.ua/Review/99092104) ПІДТВЕРДЖЕНО правомірність позиції і рішення АМКУ.</p> <p>Апеляція не подавалась.</p>	Спірні торги були відмінені замовником незабаром після рішення Органу оскарження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Одеського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

Максим КОРНІЄНКО

28 09 2024 р.

АКТ

впровадження в науковий процес Одеського державного університету внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження Кияна Дмитра Володимировича за темою «Адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні»

Комісія у складі:

- 1) начальника відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, підполковника поліції Домброван Н.В.;
- 2) завідувача докторантури та аспірантури Одеського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук Теслюк І.О.;
- 3) завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх, доктора юридичних наук, професора Денисової А.В.

склала даний акт про те, що комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Кияна Дмитра Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження за темою «Адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за загально-університетською темою науково-дослідних робіт: «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538) та теми науково-дослідних робіт кафедри адміністративного права та адміністративного процесу: «Забезпечення прав, свобод і інтересів людини в сучасних умовах адміністративно-правовими засобами» (державний реєстраційний номер 0121U109272).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Кияна Д.В. за темою «Адміністративно-правовий механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень та суттєву практичну значущість. Використання матеріалів дисертаційного дослідження, зокрема опублікованих праць:

1. Киян Д.В. Поняття та класифікація публічних закупівель в Україні. Юридичний вісник. №33. 2024 С.95-100

2. Киян Д.В. Аналіз змін введених в дію Законом України від 19.09.2019 №114-іх «Про внесення змін до закону України «Про публічні закупівлі» в розрізі удосконалення його антикорупційної складової. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 06 листопада 2020 р.) Одеса, ОДУВС, 2020. -192с., С. 93-95

3. Киян Д.В. Деякі питання, щодо публічних закупівель під час воєнного стану Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2022. -225с., С. 112-114

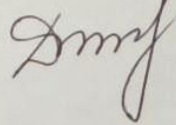
4. Киян Д.В. Щодо участі прокурора у судових справах з питань публічних закупівель. Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 травня 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 176 с. С.132-134.

підтвердили високий теоретичний та науково-методичний рівень, практичну доступність і доцільність, використовуються у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій, науковій діяльності постійного та перемінного складу.

Результати дисертаційного дослідження Кияна Д.В. за темою «Адміністративний механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні» впровадженні в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Члени комісії:

Начальник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
підполковник поліції

Наталія ДОМБРОВАН

Завідувач докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Ірина ТЕСЛЮК

Завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Аліна ДЕНИСОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Одеського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

полковник поліції

Сергій БРАТЕЛЬ

24.09.2024

АКТ

**впровадження в освітній процес Одеського державного університету
внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження**

**Кияна Дмитра Володимировича на тему
«Адміністративний механізм вирішення спорів у
сфері публічних закупівель в Україні»**

Комісія у складі: начальника відділу організації освітнього процесу, кандидата технічних наук, доцента, полковника поліції Сіфорова О.І., завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін інституту права та безпеки, доктора юридичних наук, професора Денисової А.В., завідувача кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України, кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Пишної А.Г. склала даний акт про те, що результати дисертаційного дослідження Кияна Дмитра Володимировича на тему: «Адміністративний механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні» на здобуття вченого звання доктора філософії за спеціальністю 081 – право, використовуються в освітньому процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, зокрема під час підготовки навчально-методичних комплексів з навчальних дисциплін: «Антикорупційне законодавство», «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність».

Зокрема, публікації Кияна Д.В.:

1. Киян Д.В. Поняття та класифікація публічних закупівель в Україні. *Юридичний вісник*. №33. 2024. С.95-100

2. Киян Д.В. Аналіз змін введених в дію Законом України від 19.09.2019 №114-іх «Про внесення змін до закону України «Про публічні закупівлі» в розрізі удосконалення його антикорупційної складової. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Одеса, 06 листопада 2020 р.) Одеса, ОДУВС, 2020. С. 93-95.

3. Киян Д.В. Деякі питання, щодо публічних закупівель під час воєнного стану. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України:*

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 28 жовтня 2022 р.) Одеса, ОДУВС, 2022. С. 112-114.

4. Киян Д.В. Щодо участі прокурора у судових справах з питань публічних закупівель. *Актуальні проблеми охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану та післявоєнний період* : зб. матеріалів міжвідом. наук.-практ. круг. столу (Київ, 23 травня 2024 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С.132-134.

враховуючи високий теоретичний та науково-методичний рівень, практичну доступність і доцільність, можливо використовувати в освітньому процесі під час підготовки навчально-методичних матеріалів профільних кафедр, а також при підготовці до написання курсових робіт здобувачами вищої освіти.

Комісія відзначила високу актуальність результатів дисертаційного дослідження Кияна Д.В. за темою «Адміністративний механізм вирішення спорів у сфері публічних закупівель в Україні», теоретичний досвід, практичну і методологічну значущість висновків дисертанта для впровадження у навчальний процес.

Члени комісії:

Начальник

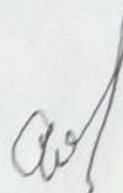
відділу організації освітнього процесу

Одеського державного університету

внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

полковник поліції

Олександр СІФОРОВ

Завідувач кафедри

адміністративно-правових дисциплін

інституту права та безпеки

Одеського державного університету

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Аліна ДЕНИСОВА

Завідувач кафедри

адміністративної діяльності поліції

факультету підготовки фахівців для

підрозділів превентивної діяльності

Національної поліції України

Одеського державного університету

внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

підполковник поліції

Алла ПИШНА